

Múcsarnok, Budapest XIV. kerület

Építéstörténeti tudományos dokumentációja értékleltárral

2018

Múcsarnok*
Budapest, XIV. Hősök tere, Olof Palme sétány 1., Dózsa György út 37.
(Hrsz.: 29732/10, 29732/11; Azonosító: 1227; Műemléki törzsszám: 15765)

Építéstörténeti tudományos dokumentáció értékleltárral
a 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9- 10. mellékleteiben előírt tartalommal

I. Bevezetés- (a dokumentáció készítőjének nyilatkozata, és adatai 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 10. melléklet A pont 7. szerint)	2
II. Leírás, mai állapot- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D pont 3. szerint)	3
III. Történet a szakirodalom és a források tükrében- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 1-2., 5-7. szerint)	11
IV. Értékleltár- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 4., és 10. melléklet A-B. és F. pontok szerint)	42
V. Összefoglaló értékelés, további kutatásra, a védett műemléki érték megőrzésére és fenntartására vonatkozó szakértői javaslat- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 8- 10., és F. pont szerint)	133

* A címlapon a Múcsarnokról készült akvarell a Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum Budapest, gyűjteményéből, ltsz.: 78.15.1.

I. Bevezetés-

(a dokumentáció készítőjének nyilatkozata, és adatai 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 10. melléklet A pont 7. szerint)

A Magyar Művészeti Akadémia a fenntartásában lévő Múcsarnok korszerűsítését és átalakítását vette tervbe. Mivel az épületek országos műemléki és világörökségi védettséget élvez a 496/2016. (XII. 28.) a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló Kormányrendelet értelmében az átfogó rekonstrukciójának tervezéséhez, majd a kivitelezési munkák hatósági engedélyeztetéséhez Építéstörténeti tudományos dokumentáció és értékleltár szükséges, a hivatkozott jogszabályban előírt tartalommal.

E dokumentáció írói nyilatkoznak arról, hogy az Építéstörténeti dokumentáció készítéséhez előírt képesítéssel, gyakorlattal és jogosultságokkal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Régészeti és Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként, műemléki érték dokumentálása és műemléki épületkutatás (falkutatás) szakterületeken.

Budapest, 2018. március 01.

Fülöp András

régész
műemléki szakértő:
21-0006

Galamb Zsuzsanna

művészettörténész

Jankovics Norbert

művészettörténész, régész
műemléki szakértő:
21-0016

Magyar Művészeti Akadémia
Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ
1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.

II. Leírás, mai állapot- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D pont 3. szerint)

A Múcsarnok épülete a budapesti Hősök tere déli oldalán, szabadon álló, két végén egy-egy keresztszárnyal bővített téglalap alaprajzú, a déli oldalán félkörívvel és portikusszal lezárt, főhomlokzatán hatoszlopos portikusszal kialakított téglaburkolatos, a tagoló és keretező elemeknél színes pirogránit díszítéssel tagolt múzeumépület, vasszerkezetes lapos nyeregtetővel. Az épület a főhomlokzati, jobb oldali keresztszárny, illetve az exedra kivételével földszintes.

A portikuszos főhomlokzathoz széles, a portikusz teljes szélességét elfoglaló lépcsősor vezet, amelyet kétoldalt oszlopszékszerűen kialakított, lábazattal, és fogsoros fejezettel díszített kő támfal fog közre, frízében rusztikázott, nagy kváderkövekkel. A támfal az egész épületen körbefutva, ugyan ezzel a tagozással lábazatként jelenik meg.

A lépcsősor tetején hat, kődobokból készült, aranyozott fejezetű kompozit oszlop áll, a homlokzaton, a két szélső oszlop vonalában ugyanilyen fejezetű, homokkő színű, fagyálló téglaburkolatos pillérek támaszkodnak a falhoz. A domborművekkel gazdagon díszített háromrészes párkányt az oszlopok tartják. A párkány architrávjának síkját egymás fölé lépcsőzetesen kiugró vízszintes sávok tagolják. A két alsó sáv díszítetlen, a legfelső, harmadik sáv díszített, kör alakú, váltakozó színezésű - kék középponttal és bordó bordákkal, illetve bordó keretes középponttal és kék bordákkal - virágok díszítik, a virágok között kelyhes virágmotívum. Az architrávot keskeny gyöngyosoros pálcátág, felette sárgával és bordóval színezett szívleces kíma, s keskeny lemeztag zárja. A fríz tagolatlan, a homlokzat középtengelyében keretelt kő mezőben aranyozott felirat: A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETNEK MDCCCXCVI. A betétmezőtől két oldalt, a párkányzat mindkét oldalán az épület homlokzati végfalának az oldaláig sárga színű háttér előtt hullámzó dombormű: kört formázó indadíszek sora, középre behajló, váltakozó fejezetű (talán rózsza és margaréta) virágokkal. A két homlokzati sarkon ballusztorszerű váza, amelyet kétoldalról egy-egy, az indákból kinövő szárnyas puttó tart. A főhomlokzat vonalánál a dombormű megszakad, és a főhomlokzat pilléreit is burkoló téglafríz fut tovább. A geison legalsó eleme egy sima, díszítetlen kíma, felette erősen kiülő fogsor húzódik. E felett keskeny, fonatos pálcadísz, majd díszes, tojásleces negyedpálca következik, a tojáslecezen a „héj” belső fele kékkel színezett. A keskeny, magas, félköríves vájatokkal díszített függőlemez fölött keskeny, gyöngyosoros pálcátagozat, majd díszítetlen negyedhomorlat következik. A párkányzatot palmetta és levéldíszes szíma (a palmetták központi magja kékkel színezett) és keskeny lemeztag zárja.

A timpanonban figurális mozaikdísz látható, Szent István, mint a művészetek pártfogója. A mozaik Haranghy Jenőnek a Szent István év alkalmából, 1938-ban készült kartonja alapján 1940-41-ben készült. A timpanon keretelésének rendszere megegyezik a zárópárkányéval, a fogsoros motívummal kezdődően ugyan az a tagolás rendszer. A timpanon két szélén sárgás alapszín előtt palmettás domborművű akrotérion áll.

A főhomlokzatot két szélén, a portikusz oszlopaival megegyező, kompozit fejezetes, téglaburkolatos, pillér keretezi, a homlokzat középtengelyében nyílik a kőkeretes, kétszárnyú, középfelnylós domborított bronz lemezekkel borított kapu. A kapuzat keretezése tagolatlan, kő lábazatról indul, bélletében pávaszem motívumos tábladíszek. A keret gazdagon díszített és színezett, lapos lemeztagozatok után keskeny, sárga színű negyedpálca vezet a kapuzat legkarakterisztikusabb eleméhez, a kétoldalt egy-egy keskeny, narancssárga, illetve sárga lemeztaggal keretezett széles lemeztaghoz. A lemeztagon festett, sásszerű levélmotívum, a végigfutó sárga szár két oldalán egy-egy bimbós levél. A mintázat alul bordó és kék keretes, színezett rozetta betétdíszből indul, a száron – szabálytalanul kiosztva – kettő, a kapuzat sarkaiban egy-egy, középtengelyében egy ugyan ilyen rozetta található. A levéldíszes-keretezett tagozatot kívülről bordós alapszínű mezőben keskeny gyöngyosor, mellette bordó és terrakotta alapszínen palmettás kíma zárja. A keret fölött gazdagon díszített szemöldökpárkány húzódik, képszékének alsó sarkaiban bordó alapszínen domború

palmettamotívum. A képszék közepén aranyozott rátét betűkkel: MÚCSARNOK. A szemöldökpárkány tagolása a főpárkány tagolására rímel: a fríz fölött egy sima, díszítetlen kíma, majd erősen kiülő fogsor következik. E fölött keskeny, bordó háttérszín előtt gyöngysoros pálcadísz, majd tojássoros, a tojásokon levélmintás negyedpálca tagozat következik. A keskeny, magas, félköríves vájatokkal díszített függőlemez fölött keskeny, bordó alapszínű gyöngysoros pálcacsoport, végül a szemöldökpárkányt zöld indadíszekből kinövő, ritmusosan váltakozó bordó és terrakotta színű palmettákkal díszített szíma zárja.

A kapuzat szemöldökpárkányának a vonalában övpárkány osztja homlokzatot két részre. A kapu szemöldökpárkányának képszéke fölötti gyöngysor kétoldalt a falon apróbb szemű gyöngysorként fut tovább. A párkány függőlemezének a vonalában karéjos levéldíszrel dúított domború meanderdísz fut tovább, felette bordó alapszínen kő színű és sárga levelekkel díszített kíma. A kapu kétszárnyú, középfelnyílós vaskapu, félköríves felülvilágítóval, közöttük tagolt csonka kő párkánnyal. Az osztópárkányt kétoldalt egy-egy volutaszerűen visszahajló, oldalmezőiben leveles betéttel díszített konzol támasztja. A párkány alig tagolt, felső szakaszán egy egyszerű kíma, enyhén kiülő fogsor és egy szintúgy díszítetlen szíma tagolja. Ezen ül rácsos díszítésű, félköríves üvegablak. Az üvegablak és a kapu kerete között létrejövő ívháromszög alakú, lapos lemeztagozatokkal keretezett kőtáblákat tárcsa díszíti.

A kapu két oldalán a falmezők szinte díszítetlenek. Mindkét oldalt viszonylag alacsony, kő lábazat fut ki a pillérekig. A lábazat és az övpárkány közötti téglaburkolatos falmezőt lapos lemezekkel keretelt, élükre állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngysoros pálca keretezi.

Az övpárkány fölött, a homlokzat teljes szélességében a művészetek allegóriáját ábrázoló freskó-triptychon látható. A bal oldali kép a szobrászat kezdetét ábrázolja, amint Vulcanus sárból emberi alakot formál, amelyet Pallas Athéné leheletével életre kelt. Középen Apolló és a múzsák láthatóak. A jobb oldali kép a festészet kezdetét mutatja, egy pásztor a falra vetített árnyék nyomán kedvese körvonalait rajzolja a falra. A három kép között egy-egy alak a szobrászatot és a festészetet ábrázolja. A portikusz gerendázatos mennyezete gazdagon díszített. Az oszlopok illetve a pillér közötti gerendaszakaszok bordóval keretezett téglány mezőiben domborműves halpikkely-motívum, míg a harántgerendák mezőiben tárcsadísz.

A portikusz két rövid pofafala téglaburkolatos. A keleti falon a lábazatot ajtó töri meg. Az egyszárnyú ajtót a lábazaton ülő, a portikusz sarokpiliszterétől induló és lábazatának tagolóelemeit továbbvivő párkány keretezi. A párkány nekifut a keresztoszárny homlokfalának, az ajtó középtengelye fölött keretes mezőben: V. Az oldalfal felső szakaszában, szabályosan kiosztva kettő-kettő kis méretű, négyzetes ablak, előttük díszes, kör és szív motívumokból álló kovácsoltvas rács. A homlokzat téglanyaga vegyes képet mutat, az eltérő színű téglák javítások, pótlások. Az ablakosor alatt, és az ablakokkal megegyező méretben a világosabb színű téglák befalazott ablakra utalhatnak. A nyugati homlokzat téglaburkolatos, az eltérő színű, négyzetes téglamezők befalazott ablakok nyomai.

A portikuszos főhomlokzatot két oldalt egy-egy háromtengelyes, egyemeletes szárny fogja közre. A kiemelt jelentőségű magasföldszintet övpárkány választja el az első emeleti attikaszinttől. A magasföldszint három álló téglány alakú ablaka alatt nagyméretű, díszes könyöklőpárkány, amely a körbefutó lábazaton ül. A párkány széles talplemezzel indul, ezt egy keskeny, bordóra színezett lemeztárgy köti össze a felette lévő sima kímával. Felette bordó színű, kék dupla szalagokkal átszőtt pálcacsoport. A fríz két sarkában egy-egy halfarkú puttó. A fríz fölött egyszerű kíma tagozat, amely a kék hétértű, fogrovatos tagozathoz vezet. E felett bordó lemez tagozat, a párkányt egyszerű szíma zárja. Az ablakok kerete is összetetten tagolt. Kívül, egy-egy keskeny lemeztárgy által közrefogva pikkelyszerű motívummal borított negyedpálca fut körbe, a sarkain levéldíszrel. A keret leghangsúlyosabb eleme széles, lapos, domborművekkel gazdagon díszített lemeztárgy: a zöld levélinda között bordó bogyókkal. Az indadísz a sarkokban sárga keretes tárcsadíszek (felül kék, alul bordó tárcsa), a szárazon 2-2 sárga keretes rombusz (felül bordó, alul kék rombusz) szakítja meg. A szemöldökpárkány fríze üres, csak a sarkaiban van egy-egy domború palmettadísz, bordó háttér előtt. E fölött díszítetlen kíma, keskeny bordó

lemeztag, majd tojásléces tagozat következik, a tojáslécen a „héj” belső fele késsel színezett, a sarkokon a tojásmotívumot kagylós-sugaras minta váltja. A függőlemezen futó hullámdísz, majd bordó alapon keskeny gyöngyosoros pálcatagozat. A szemöldökpárkány szímáját bordó palmetták díszítik.

Az első emeletet csonka övpárkány választja el az attikasinttől. Az övpárkány frízszerű szakaszán a portikusz frízének motívuma köszön vissza: homokszín háttér előtt hullámszó dombormű, kört formázó indadíszek sora, középen behajolva virág - talán rózsza és margaréta - motívummal. A dombormű színezett, a növények szárai zöldek, míg a virágfejek bordós-terrakotta színűek. A fríz fölött keskeny, díszítetlen kíma, majd kék háttér előtt fogrovatos tagozat. Felette bordó háttér előtt gyöngyosoros pálcatagozat, a párkányt egyszerű homorlat zárja.

Az attikaszinten az ablakokat is magába foglaló, az attikaszent teljes magasságát kitöltő domborműves fríz fut végig. Az egyenes záródású ablakok az övpárkányon ülnek, tagozott szalagkeretük legmarkánsabb eleme a körbefutó fonatdísz – a fonatok közepén gyöngydíszszel -, amelyet a sarkokon bordó palmetta szakít meg.

Az ablakokat két oldalt tükrös pilaszter keretezi. A pilaszter bordó alapszínű törzsén két guggoló sárkányszerű alakból kinövő, gyöngyosorral díszített volutás kartus, amelyből egymást keresztezve két bőségszaru ágazik ki. Középen a kartust magas, keskeny szárú, burjánzó tölcser koronázza. A pilaszter volutás, indadíszes, középen rozettával díszített fejezete kékeszöld alapszínű. Az épület sarkain a kartus motívum köszön vissza, de jóval letisztultabb formában. A terrakotta színű, keretezett mező közepén, az átforduló sarkon lapos, hullámszó, felül volutaszerűen visszahajló címeren ül a bordó, fonott szalagkerettel körbeölelt címerpajzs. A mező feletti párkány fríze üres, a tagolt párkány leghangsúlyosabb eleme a tojássoros negyedpálca tagozat. Az ablakos-pilaszteres homlokzat rendjéből adódik, hogy az attikaszinten az ablakok között két fekvő téglány, míg a széleken egy-egy álló téglány, keretezett mező alakult ki. A keretezett mezők domborműve szinte teljesen azonosak, apróbb részletekben térnek csak el.

Az ablakok közti két fekvő téglány alakú dombormű késsel színezett, szívleces kerete terrakotta alapszínű táblát fut körbe. A tábla gazdagon díszített, központi eleme egy bordó alapszínű ívnégyszög, közepén sárkány, illetve tengeri sárkányon lovagló puttót ábrázoló domborművel. A kartuson szakállas férfi maszk ül, a fej felett széthúzott függöny, amelyet kétoldalt egy-egy színezett szög „rögzít” a táblához. A szögről dús gyümölcs és virágfüzér lóg le. A kartus alatt, középen, egy liliomszerű motívumból egy-egy bőségszaru nyúlik ki. A kartust füzérkoszorú futja körbe.

A homlokzat és a nyíláskiosztás rendszeréből adódóan a két szélső ablak mellett egy-egy keskenyebb, álló téglány mező alakult ki. Díszítése hasonló a szélesebb táblákéhoz, de finomabb részleteiben eltér tőle. A széles táblákhoz hasonlóan itt is a késsel színezett, szívleces keret terrakotta alapszínű táblát fut körbe. A tábla központi eleme itt is a bordó alapszínű ívnégyszög, benne sárkánnyal, illetve tengeri sárkányon ülő szárnyas puttóval. A kartuson palmetta ül, amit kétoldalról egy-egy sas fog közre. Felettük, középen egy színezett „szög”, amely lobogó, hullámszó szalagot rögzít. A kartus alatt két kis füzérdísz, közöttük hosszú száron kis medaillon lóg le.

Az attikaszent felett közvetlenül indul az épület gazdag koronázó párkánya, amelynek architrávjának kialakítása megegyezik a portikusz mögötti főhomlokzat osztópárkányával: Az architráv síkját egymás fölé lépcsőzetesen kiugró vízszintes sávok tagolják. A középső lemez alatt, finom, apró szemes gyöngyosor húzódik, míg a legfelső lemez tagolt, felszínét meander és köztük karéjos levél díszíti. E fölött, bordó háttérszínen zölddel és sárgával színezett szívleces tagozat (talán kíma), majd keskeny lemeztagozat következik. A fríz gazdagon díszített. A kék háttérszín előtt gorgófejes tondók és sellőfarkú puttók által közrefogott kagylók váltakoznak, a sarkokon kagyló helyett palmetta. E fölött keskeny, bordó alapon kékes gyöngyosordíszes pálca, majd díszítetlen kíma következik. Az erősen kiugró fogsordísz felett keskeny, gyöngyosoros pálca, majd tojássoros negyedpálca következik. A függőlemezen

keskeny, magas, félköríves vájatok, felette újabb, kék háttérszínű, bordó gyöngysoros pálcadísz. A párkányt palmettás-leveles szíma zárja, a palmetták magja bordó.

A nyugati oldalszárny nyugati homlokzata hangsúlyos kialakítású, timpanon koronázza. Az attikaszint és a párkány kialakítása a fentebb leírtakkal azonos, de az attikaszintről hiányoznak az ablakok, illetve a fríz táblás domborművei némileg eltérőek. (Az arányok miatt itt három fekvő téglány tábla van.) A két szélső fekvő téglány domborműves tábla központi eleme itt is az ívnégyszög (a bal oldalin tengeri sárkányon lovagló puttóval, jobb oldalt sárkánnyal a közepén), koszorúval körbefutva, fölötte szétnyíló lepellel. A lelógó gyümölcs és virágfüzérék helyett itt viszont a táblák bal oldalán a festészetre utaló jelképek (festőtálca, ecsetek), míg jobb oldalt az építészetre utaló jelképek (ión oszlopfő, körző, kalapács) lógnak le csokorba kötve. A középtengelyben, a fríz ajtó fölötti szakaszán egy az előbbi kettőnél némileg rövidebb tábla, benne két nyúlánk angyal, egyik kezükben pálmaágot a másikban a koronát tartják, a korona alatta a címer látható.

A homlokzat középtengelyében kétszárnyú, dúsan keretezett, kettős pilaszterekkel kialakított kétszárnyú kapu nyílik. A kapuhoz négy lépcsőfok vezet fel, a belső keret a harmadik fokról indul: a kaput kétoldalt sima törzsű pilaszterek keretezik, amelyek a triglifszerű frízzel díszített szemöldökpárkányt tartják. A párkány architrávján keskeny gyöngysoros pálcátág, majd sima kíma, s egy keskeny lemeztag következik. E fölött a fríz triglifes vájatokkal alakított, a vájatok alján kék pötty-festés. Fölötte keskeny lemeztag, majd bordó háttér előtt gyöngysoros pálcátág következik. Újabb sima kíma, s lemeztag tartja a záró, terrakotta alapszínű szímat, amelyet ritmusosan elhelyezett kagyló és indamotívumok díszítenek. A pilaszterek mellett, kétoldalt egy-egy terrakotta alapszínű, oldalain palmetta-, homlok részén levéldíszes, végein volutásan tekeredő konzol is tartja a párkányt. A szemöldökpárkány feletti archivoltszerű, félköríves timpanon közepén, keretelt mezőben szalagokkal átfont indakoszorú fut körbe egy nagy kagylómotívumot. A közép-motívum két oldalán egy-egy ívháromszög, a bordó háttér előtt leveles inda (talán szőlőlevél). A timpanon kerete gazdagon tagolt, legkarakterisztikusabb eleme egy mélyebben ülő, széles, lapos, terrakotta-barackszínű lemeztag, amelyet szalagokkal átfont gyümölcs és növénykötegek díszítenek. A timpanon kétoldalán létrejött ívháromszög kék színű, közepén palmettaág tör magasba, egy-egy bőségszaru fogja közre. A kapuzat külső keretének pilaszterei a körbefutó lábazatról indulnak, az oszlopszékszerűen kialakított lábazat homlokfalát tárcsadísz díszíti. Az oszlop lábazat plintosza terrakotta alapszínű, levél domborművel díszített, felette fonatos tórusz, félköríves homorlat majd egy újabb, sima tórusz, s egy keskeny lemeztag. A pilaszter törzse szintén terrakotta alapszínű, gazdag reneszánsz, groteszk-indadíszes dombormű díszíti: alul levelekkel díszített vázamotoívumból palmettaszerű ág tör magasba. Megközelítőleg a pilaszter felénél leveles maszkmotívum, füzérdíszsel. A maszk felett egymást keresztező bőségszaru, amelyek közül magas, keskeny szárú, összetett vázadísz nyúli ki, kétoldalt lepel lóg le. A pilaszter tetején bőségtálszerű kehely. A pilaszterek fejezete kompozit, a bordó fejezetet levél és volutaszerű indák díszítik. Az abakusz közepén bordóval és sárgával sínezett rozetta. A pilaszterek gazdag szemöldökpárkányt tartanak. Az architráv lemezei közül a legfelső triglifszerűen alakított, közvetlenül alatta gyöngysoros pálcadísz. A fríz közepén összetett, négyzetes tábla, felirat nélkül. A tábla két oldalán terrakotta-barackszínű mezőben egy-egy virágfüzér. A geison legalsó eleme egy bordó háttér előtt húzódó fogsor, felette tojássor – a tojások belső héja késsel sínezett. A függőlemez sima, tagolatlan, a koronázó szíma bordó alapszínű, levél dombormű díszíti. A szemöldökpárkányt volutaíves, sarkain palmettás akrotérionnal díszített timpanon koronázza. A voluták belső és külső csigái rozettaszerűen képzetek, magát a timpanont indadíszes dombormű borítja. A közepén összehajló voluták között sárga liliomos dísz tör magasba és nyúlik be az övpárkány frízébe.

A keresztaszárny déli homlokzata egy tengelyes. A lábazatban kisméretű, négyzetes szellőzőablak, lapos lemezekkel tagozott kerettel. A magasföldszinten álló téglány ablak, a tagozott szalagkeret legmarkánsabb eleme a körbefutó fonatdísz, amelyet a sarkokon bordó

palmetta szakít meg. A szemöldökpárkány fríze szintén tagolt, középtengelyében metszett hatású rombusz, a széleken háromszög. A fríz fölött kimaszerű tagozat, felette kék háttér előtt fogsor, keskeny lemeztag, majd egyszerű szíma. Az első emelet ablaka fekvő téglány alakú, kerete a földszintiével azonos, szemöldökpárkány nélkül. Az ablakok előtt rombuszmintás rács. Az attikaszinten a fríz fekvő téglány domborműves tábláján az ív négyszögben halfarkú sárkányon ülő puttó, mellette a festészet és az építészet szimbólumaival.

A nyugati, Dózsa György út felé néző oldalhomlokzatot a két erősen előreugró timpanonos rizalit uralja, délen a négyzetes épülettömbhöz a félköríves exedera csatlakozik.

A rizalitok közti hosszan elnyúló falszakaszt nyolc reliefszerűen kialakított pilaszter a széleken két keskeny, középen hét darab szélesebb, összesen tehát kilenc álló téglány, téglalaburkolatos falmezőre osztja. A falmezők keretelése megegyezik a főhomlokzat téglalaburkolatos mezőinek a keretelésével: a mezőket lapos lemezekkel övezett, élére állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngysoros pálcá keretezi.

A szélső keskeny mezők díszítés nélküliek, a hét közbülső mező felső szakaszán keretelt négyzetes tábla, benne élére állított, kék alapszínű mezőben, váltakozó, ámde ismétlődő motívumú figurális domborművek: a négyzetes, keretelt tábla sarkait kagyló díszíti, a kagylókból dús indadisz ágazik ki két oldalra. A táblában egy élére állított, palmetta és levéldíszes keretű, kék háttérszínű betétmező látható, ebben vannak a különböző tevékenységeket végző puttók, amelyek nagyrészt az évszakok allegorikus megjelenítései: Második tengely: hosszú boton lovagló, bokáin is szárnyas puttó, lábain sínnel. A boton talán harkály ül, mellette rózsét hordó puttó látható. A tél allegóriája. Harmadik tengely: szüretelési jelenet, már kapatos puttókkal - egy szőlővel teli dézsa előtt ülő puttó feje fölé egy másik puttó szőlőfürtöt tart. Az ősz allegóriája. Negyedik tengely: Betakarítási jelenet, a gabona aljában elszenderedő puttót, egy másik, kezében sarlót tartó puttó szalmaszállal ébresztget. A nyár allegóriája. Ötödik tengely: darumadáron lovagoló puttó virágokat hint alá, míg felette egy másik lobogó leplet feszít ki. A tavasz allegóriája. Hatodik tengely: újra az ősz allegóriája. Hetedik tengely: hippokamposon lovagló puttó. Nyolcadik tengely: újra a szüretelési jelenet.

Az egyes falmezőket domborműves pilaszterek választják el egymástól – két típust tudunk megkülönböztetni. A két típusnak fejezete és lábazata nem, csak a törzsének díszítése különbözik. A széles négyzetes plintoszon keskeny lemeztag ül, ezen a tórusz halpikkelyes díszű. E fölött keskeny pálcátag, majd még keskenyebb bordó lemeztag, majd vájatolt, sarkain bordó színű palmettával díszített homorlat. E fölött keskeny lemeztag, majd fonatdíz, a fonatok közepén gyöngydíszszel. E fölött folyamatosan keskenyedő lemez majd hullámtagozat. A pilaszterek kompozit fejezetei is egyformák. A nyaktagot pálcátagok keretezik, maga a barack-terakottaszínű nyaktag gazdag domborműves díszítésű, a középen lévő kelyhet kétoldalt egy-egy halfarkú puttó fogja. A nyaktag két sarkán egy-egy palmettadisz. A kék háttérszínű kelyhen kompozit fejezet díszítőelemei láthatók, tojássoros echinusszal, ív négyszöges abakusszal, az abakusz közepén leveles díszszel.

A reneszánsz, groteszk-ornamentikadíszes pilaszter törzseknek két változata van. Az egyik halfarkú kecskék támasztanak egy díszes törpepillért, amelyből többszöresen összetett, gazdag ornamendíszszel átfont vázák nőnek ki. Alulról a harmadik vázából indadisz nyúlik magasra, középen egy díszes urnával. A kompozíció tetején pelikánmadár, alatta PAX felirat. A másik pilaszter szintén groteszk-ornamendíszes. A törpepillért itt sellők támasztják, szintén ebből nőnek ki a bőségszarukkal és ornamensekkel ékes vázák. A kompozíció tetején lévő urnán sas ül, alatta LABOR felirat. A pillérek kiosztási rendje, északról kezdve: háromnegyed részben látható pillér pelikánnal, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, legvégén háromnegyed részben látható pillér sassal.

A domborműves pillérek tartják az alacsonyabb épületrészek gazdagon tagolt zárópárkányát. Az architráv alsó lemeztagja fölött keskeny, apró szemű gyöngysoros pálcadisz, felette vájatokkal tagolt lemeztag, a triglif vájatainak alja késsel színezett. Felette újabb gyöngysortagozat, majd sima kíma következik. A barackos alapszínű fríz figurális domborművel díszített. Bordó közepű kartust tartó puttók váltakoznak vázadíszekkel, közöttük a főhomlokzat

főpárkányának architrávján, illetve a kereszt szárnyak övpárkányán látható kunkorodó virágmotívumokhoz hasonló virágok köszönnek vissza. A fríz fölött sima kíma, majd tojássor – a tojások héja belülről késsel színezett – következik. Fölötte fogsor fut végig. A geisonon lapos domborművű hullámmotívum, majd gyöngysoros pálcá vezet a záró szimához, amelynek felületét váltakozva palmetta és levél díszíti.

A kereszt szárnyak közötti homlokzaton a lábokat kivéve nincs nyílás. A lábokon a szellőzők az figurális betétek vonalában nyílnak – szakaszonként kettő-kettő fekvő téglány alakú nyílás, előttük rombuszmintás ráccsal. A szellőzők kerete lapos lemeztagekből áll.

A nyugati homlokzat déli végén újabb kereszt szárny nyúlik előre, kialakításában azonos az északnyugati kereszt szárnyal. Északi homlokzatán nincs nyílás, csak a lábokon látható két fekvő téglány pinceszellőző, lapos lemezes kereteléssel, rombuszmintás ráccsal. Az attikaszint domborműves frízében, az ívnyergőben sárkány, a tábla két szélén a festészetet és az építészetet jelképező motívumok láthatóak. A nyugati homlokzat is megegyezik az északnyugati oldalszárny nyugati homlokzatával, különbség, hogy a kétszárnyú kapu helyett hátrébb ugratott, két keskeny, és egy szélesebb álló téglány, pálcadíszes kis mélységű falfülke látható, a fülke kerete megegyezik a kapu keretelésével. A keret oszlopszékeinek tagolása a fülke előtti mellvédre is ráfut, a középtengelyben a mellvéd medenceszerűen kihasasodik.

A déli homlokzaton a lábati zónában két fekvő téglány pinceszellőző nyílik. Az attikaszint frízében, az ívnyergőben sárkány látható.

A kereszt szárny után az öttengelyes, félköríves exedra következik, amelynek pilaszteres tagolása a kereszt szárnyak közötti falszakasz tagolását és díszítőrendszerét folytatja. A homlokzatot hat pilaszter osztja öt falmezőre, a falmezők keretelése megegyezik a főhomlokzat téglaburkolatos mezőinek a keretelésével: a mezőket lapos lemezekkel övezett, élére állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngysoros pálcá övezi. A pilaszterek kialakítása megegyezik a fentebb leírt pilaszterekkel. Kiosztásuk északról indulva: a sarokban háromnegyed pilaszter látszik sassal, pelikán, sas, pelikán, sas, majd a sarokban háromnegyed pilaszter pelikánnal.

A falszakasz középtengelyében, a harmadik tengelyben nagyméretű, félköríves, kétszárnyú kapu, mellette kétoldalt, a második és a negyedik tengelyekben egy-egy nagyméretű félköríves ablak nyílik. Az első és az ötödik tengelyekben egymás fölött kettő-kettő, igen keskeny, álló téglány ablak nyílik. Az ablakok előtt rombuszmintás kovácsoltvas rács. A három nagyméretű nyílás díszítése ugyan olyan, a félköríves nyílások keretelése megegyezik a rizalitokon lévő ajtó, illetve falfülke félköríves timpanonjának tagolásával: a boltvállról induló keret legkarakterisztikusabb eleme egy mélyebben ülő, széles, lapos, terrakotta-barackszínű lemeztage, amelyet szalagokkal átfont gyümölcs és növénykötegek díszítenek. Itt, ezt az elemet felül tojássor zárja, középen a záróköszörűen levéldísz lóg le a keret széléről. A két ablaknak egyszerű könyöklőpárkánya van, amely fogsorral díszített. A középen lévő ajtóhoz kétkarú lépcsősor vezet fel, geometrikus mintázatú kovácsoltvas ráccsal. A lépcsősor homlokfalának kialakítása megegyezik a lábatiával. A nyílások alatt, a lábatiában kettő-kettő – középen fekvő, a két szélén álló – szellőzőnyílás.

Az épületet délről, az exedra íve után egy téglány alakú épülettömb, s ehhez csatlakozva egy négyoszlopos portikus zárja. A tömb nyugati falán, egymás alatt két álló téglány alakú ablak nyílik. Az ablakok tagolása megegyezik az északnyugati kereszt szárny déli homlokzatán lévő ablakainak a keretelésével. A déli homlokzat három tengelyes, két, nagyméretű félköríves záródású ablak egy félköríves kaput fog közre. A nyíláskeretek az exedra nyílásához hasonlóak, de kevésbé díszítettek: a lapos lemeztagekat gyöngydíszes pálcátagozat szakítja meg, és bordóval színezett tojássor zárja. Az ablakok és az ajtó előtt rombuszmintás kovácsoltvas rács.

A homlokzatot a nyugati exedra-homlokzatról átfutó párkány övpárkányként osztja két részre, az övpárkány fölötti falszakasz vakolt. Az övpárkány csak a zárópárkány architrávjából áll. A mennyezetet az oszlopok vonalában gerendák tagolják. A gerendaközök mélyített mezősek, az oszlopok közötti mezők fehérre festettek, bordó keretettel, a harántgerendák díszítetlenek. A

homlokzatot négy, aranyozott fejezetű, hengeres kőtömbökből álló kompozit oszlop díszíti, a szélső oszlopok vonalában ugyanilyen fejezetű, fagyálló téglával burkolt pillér áll.

A portikusz előtt támfalak nyúlnak előre, ezen állnak az oszlopok. A második és harmadik oszlop előtt a lábazattal megegyező kialakítású támfalak egykarú lépcsősort fognak közre. A két szélső oszlop vonalában a támfal jóval alacsonyabb, tagolása a lábazat alsó felének kialakításával egyezik meg. Itt, az első és második, illetve a harmadik és a negyedik oszlop között, illetve alatt lejtős kocsibejáró nyílik. A bejárókat, illetve a lépcsőfeljárót kovácsoltvas, rombuszmintás rács rekeszti le. A portikuszon, az oszlopok között szintén rács.

A déli homlokzatot díszítése megegyezik a keresztszárnyak díszítésével. A téglány tömb keleti oldalfalán, egymás fölött két álló téglány ablak nyílik. A két ablak keretelése a leírt mintát mutatja, a fonatdíz sarkain bordó palmettával.

A keleti homlokzat exedrájának ívelt fala megegyezik a nyugati oldalával, azzal a különbséggel, hogy a három félköríves záródású nyílás mindegyike ablak. A falszakaszt itt is domborműves pilaszterek osztják szakaszokra. Dél felől indulva kiosztásuk: háromnegyed pillér pelikánnal, sas, pelikán, sas, pelikán és háromnegyed pilléren sas. A lábazatban a félköríves nyílások alatt kettő-kettő, lapos lemeztagokkal keretelt szellőzőablak, előttük rombuszmintás ráccsal. Balról a negyedik tengelyben lévő ablak alatt, a szellőzőablakok helyett egy azoknál nagyobb méretű, álló téglány alakú, kétajtós elektromos szekrényfülke. Ennek keretelése megegyezik a szellőzők keretével.

Az exedra után a déli keresztszárny tömbje következik. Az épületrész déli homlokzatán a lábazatban két, négyzetes elektromos szekrény, előttük rombuszmintás rács, keretük megegyezik a szellőzőablakok megszokott keretelésével. Az északi homlokzaton egy álló téglány elektromos szekrényfülke. A keresztszárny keleti homlokzata megegyezik a keresztszárny Dózsa György út felé néző nyugati homlokzatával.

Az épület keleti homlokzatának kialakítása szintén megegyezik a nyugati homlokzat pilaszteres, tükrös-táblabetétes kialakításával, a homlokzatot, a széleken egy-egy háromnegyed pilaszter, közöttük nyolc pilaszter osztja keretes falmezőkre. A két szélső mező keskeny, a negyedik és a hetedik pilaszter között pedig három nagyméretű félköríves záródású ablak nyílik. Az ablakok tagolása megegyezik az exedra ablakainak a keretelésével. A pilaszterek díszítései délről indulva: háromnegyed pillér sassal, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, végül háromnegyed pilléren pelikán. A fennmaradó négy mezőben a nyugati homlokzaton már látott négyzetes betétek köszönnek vissza: a második tengelyben a tél allegóriája, a harmadik tengelyben hippokampos, a hetedik tengelyben a nyár allegóriája, a nyolcadik tengelyben pedig a tavasz allegóriája – darumadáron lovagoló puttó virágokat hint alá.

Az északi keresztszárny keleti tömbje is a keresztszárnyakra jellemző díszítést és tagolást mutatja. Keleti homlokzata megegyezik a déli keresztszárny kelet homlokzatával, déli homlokzatán nincs nyílás.

Az épületbe a Hősök tere felől nyíló főbejáraton belépve a tükröboltozattal fedett, közel négyzetes, keleti és nyugati oldalán mély, félköríves falfülkével bővített előcsarnokba érkezünk. Az épület előcsarnoka kelet-nyugati irányú, téglalap alakú, felülvilágító teknőboltozattal fedett tér, keleti és nyugati végében alacsonyabb, mély félköríves falfülkével. A teremben alacsony, keskeny, vörös márványburkolatot utánzó golyvázott lábazat fut körbe, ezen ülnek a tagozatok. Mind a négy falszakasz központi eleme a középtengelyben nyíló széles, félköríves nyílás, amelyben az északi és a déli falakon ajtó, a keleti és a nyugati falakon pedig a falfülke nyílik. Az északi homlokzat középtengelyében, a félköríves nyílásba esik az épület főbejárata, előtte díszes szélfogó fülke építmény. A déli fal középtengelyében szintén kétszárnyú ajtó nyílik a kiállítótermekbe, felette félköríves lunetta. A nyugati fülke előtt díszes, faragott jegypénztár áll, a keleti fülkében pedig új könyvesboltot alakítottak ki.

A központi félköríves nyílás kerete egyszerűen tagolt. Markáns eleme a vájatolt lemeztagozat, melyekben a vájatok belseje kék színű. Fölötte aranyozott, keskeny pálcstag, majd egyszerű kíma következik. Ezt egy lapos, széles, frízszerű, bézsre színezett, díszítetlen

tagozat követi, majd lemeztagok után újabb aranyozott pálcátag jön. A pálcátag után sima lemeztag, majd bézs átvezető tagozat után aranyozott tojássor zárja a keretet. Az északi falon a keret a félköríves felülvilágító ablakot futja körbe, a déli falon a lunetta közepét aranyozott szalaggal átfont domborműves koszorú foglalja el. A nyílás kerete itt némileg módosult, a lapos, díszítetlen fríz helyett a keret béléteben közel négyzetes, aranyozott pálcátaggal keretelt mezőben váltakozva rozetta és leveles rombusz dombormű váltakozik.

Az ívet mind a négy oldalt pillérszerűen kialakított fal tartja. A pillér törzsének két végén egy-egy félkörív, középen egy tárcsadísz. Az így létrejövő ívnégyszögeket belülről aranyozott pálcásor keretezi. A pillérek fejezete egyben a csonka övpárkány is. Ennek architrávja tagolatlan, csupán keskeny, apró szemes aranyozott gyöngysor díszíti. E fölött frízszerű, széles lemeztag, majd hosszú szemekből álló aranyozott gyöngysor követi, végül zöld színű kíma, s egy keskeny, aranyozott lemeztag zárja a párkányt. A félköríves-pilléres nyílás két oldalán egy-egy kannelúrozott, kompozit fejezetes pilaszter áll, a fejezet tagozatai zölddel színezettek, részben aranyozottak. A sarkokban is ilyen pilaszterek állnak, de törzsük nem kannelúrozott. Ezek a pilaszterek támasztják az előcsarnok körbefutó, háromrészes párkányát, amelynek architrávja az övpárkány elemeit ismétli kissé eltérő arányokkal. A fríz itt is díszítetlen, keskeny lemeztag, majd kíma vezet az aranyozott, vörössel és zölddel színezett tojássorhoz. A függőlemez szintén díszítetlen, keskeny lemeztagok vezetnek a záró tagozathoz, a szimához, amelynek éle aranyozott. A párkány fölött indul a festett kazettás tükörboltozat, a kazetták zöld mezőiben fehér palmetta. A festett bordák fehér színűek. A boltozat közepén téglány alakú, vasszerkezetes felülvilágító.

A zárópárkány, a pillérek és a félköríves találkozásánál kialakult ívháromszög mindegyikében kettő-kettő bőségszaru ágazik el oldalra.

Az északi és a déli falon, a lábazat és az övpárkány között álló téglány mezők jöttek létre. A mezők díszítése az íveket tartó pillérre rímel, központi eleme egy nagy tárcsadísz, alatta és fölötté ívelt négyzetes mező. A tagozatokat aranyozott gyöngysordísz emeli ki. A kompozíció kerete pedig az épület oldalszárnyain lévő földszinti ablakok keretelésére rímel: a táblák sarkainál tárcsa/rozettadísz, a keret középtávjánál, mindkét oldalt egy-egy mélyített tárcsadísz, a tárcsák közötti keretszakaszokon rombuszok.

A keleti és a nyugati falszakaszokon, a keretes mezők helyett félköríves falfülkékben kétszárnyú ajtók nyílnak. Az egyenes záródású, kétszárnyú ajtók felett, a lunetta közepén tárcsadísz, amelyet koszorú fut körbe. A félköríves nyílások keretelése a már ismert elemekből építkezik: lapos lemeztagok után aranyozott, hosszú szemekből álló pálcátag jön, majd zöld színű, élén aranyozott kíma zárja. A félköríves nyílás és az övpárkány között létrejött ívháromszögben szintén tárcsadísz, fehér kerettel, mélyebb zölddel színeve.

Az övpárkány és a zárópárkány közötti falfelület díszesen alakított. A zárópárkány alatt, a pilaszterek fejezetének vonalában domborműves fríz fut körbe. A rövidebbik oldalakon egy-egy halfarkú puttó fordul ki a képből, közöttük szalagról lecsüngő tábla. A hosszabbik oldalakon egy-egy halfarkú puttó kerek címerszerű tárcsát tart, míg a bal sarokban egy halfarkú puttó füzérkoszorút nyújt, a jobb sarokban egy másik kagylókürtöt fúj.

A fríz alatt, a rövidebb faszakaszokon az alsó falmezők tárcsás-rombuszus keretelésével megegyező keretű mezőkben babér-, illetve pálmaágak között táncoló puttók láthatóak, a hosszabbik oldalakon fekvő téglány alakú mezőkben pedig allegorikus fekvő nőalakok és puttók láthatóak. Nyugati homlokzat déli képe: fekvő nő festőpalettával - a festészet allegóriája, keleti képe: fekvő, antik vázát tartó nő - az iparművészet allegóriája. Keleti fal északi képe: egy épület alaprajzát tartó nőalak - építészet allegóriája, déli képe: lábát egy reliefen nyugtató nőalak - szobrászat allegóriája.

A helyiség padlója új, az eredeti terrazzo egyszerűsített rekonstrukciója. A többszörösen összetett, túlnyomórészt geometrikus mintákból álló padló központi eleme egy nagy rozetta, amely körül geometrikus keret fut körbe. A keleti és a nyugati fülke előtt kiterjesztett szárnyú madár, amelyek egy szintén geometrikus elemekből építkező keret részét képezik. Ezt egy keskenyebb, egyszerűbb mintázatú keret futja körbe, a legszélén élére állított négyzetek sora.

Az előcsarnok színvilágát a zöld és ennek színváltozatai határozzák meg, a tagozatok egy része aranyozott, míg a zárópárkányig felnyúló pilaszterek és a lábazat vörös színű.

A falfülkéktől délre nyílnak a kereszt szárnyakba vezető átjárók, balra egy nagy téglány alakú kiállítótér, jobbra hivatali szobák helyezkednek el. Az előcsarnok északkeleti sarkában lépcső, az északnyugati sarokban lift vezet le az alagsorba. A jobb oldali szárny emeletes, a pincét és az emeletet is összekötő lépcsőháza a szárny délnyugati sarkában emelkedik. A hivatali szárnynak egykor külön bejárata volt.

Az előcsarnokban a főbejárattal szemben kétszárnyú ajtó vezet a középső teremsorba, amely három téglány alakú, és a végén egy félköríves, falpillérekkel tagolt kiállítótérből áll. A helyiségek középtengelyében kétszárnyú ajtók nyílnak.

A középső teremsorral párhuzamosan, mindkét oldalt három-három téglány alakú kiállítóterem található. A termeket szintén azonos tengelyben lévő, de a középtengelytől erősen keletre tolt kétszárnyú ajtók kötik össze.

A déli kereszt szárny kiállítótérként funkcionáló termeit a félköríves tértől két kompozit fejezetes, korintuszi lábazatos oszlop választja el.

A félköríves exedrát déli kereszt szárny nyugati tömbjéből, illetve az exedra nyugati középtengelyében nyíló ajtóból lehet megközelíteni. Az emeletes, szinteltolásokkal kialakított épületrész hivatali funkciókat szolgál ki, a könyvtár a portikusz mögötti téglány alakú helyiségben kapott helyet. A belső erősen átalakított, nyílászárói nagyrészt újak.

III. Történet a szakirodalom és a források tükrében- (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 1-2., 5-7. szerint)

1885-ben került sor a Sugárút (ma: Andrassy út) felavatására. A hosszú utat eleinte Ybl Miklós gloriettje és zászlórúdja zárta le a Városliget felé, de a közvélemény kezdettől fogva elvárta, hogy ennél egy monumentálisabb, messziről is jól látható alkotás készüljön ide. Eleinte Andrassy Gyula emlékműve került volna erre a helyre, melyet Schickedanz Albert tervezett. Bár 1893-ban a tervet első díjjal jutalmazták, az ötletet elvetették. Egyre inkább érlelődött ugyanis az elképzelés, hogy egyfajta magyar Pantheon létesüljön itt, a nemzet nagyjainak bemutatásával, és 1894-ben Wekerle Sándor ezzel kapcsolatban konkrét előterjesztést is megfogalmazott. A megvalósításra csak évekkel később került sor: a mai Hősök tere emlékműve Schickedanz Albert tervei és Zala György szobraival teljesen csak 1929-ben készült el, igaz a kolonnád már 1899-ben állt. Az időközben megrendezett, 1896-os Ezredéves Kiállítás alatt annak főbejáratát a majdani (és jelenlegi) emlékmű területén jelölték ki.¹

Az emlékműhöz hasonlóan Schickedanz másik emblemikus alkotása, a Szépművészeti Múzeum is az Ezredéves Kiállítás után készült el. Nem így a Múcsarnok épülete, a mai Hősök tere épületegyüttesének harmadik eleme, és amely a kiállítás idején már állt, sőt annak közismert távlati ábrázolásain is felismerhető.²

Amint arra a művészettörténet-írás rámutatott, az a tény, hogy Schickedanz tervezhette az épületegyüttest, nem volt magától értetődő; korábbi megbízatásai nem predesztinálták erre a feladatra. A galíciai származású, de Felvidéken felnőtt, karlsruhei tanulmányokat folytató Schickedanz korábban különféle építészirodákban (pl. Ybl Miklós, Schulz Ferenc) dolgozott. Önálló munkái közül addig mindössze a Batthyány-mauzóleum emelhető ki.³ Az 1885. évi Országos Kiállításra készült és megvalósult terve a közalapítványok háza volt, mely a felvidéki reneszánsz formakincsét idézi.⁴ Ez jól mutatja az építész kötődését a neoreneszánszhoz, amely

¹ Gábor Eszter: Az ezredéves emlék. Schickedanz Albert Milleniumi emlékmű-konceptiójának kialakulása. Művészettörténeti Értesítő XXXII (1983) 202-217. és 56. jegyzet

² Budapesti Történeti Múzeum Kiscell É:17868a. Közölve: A magyar művészet a 19. században. Szerk. Sisa József. Budapest, 2013. III/332.

³ Gábor Eszter: Schickedanz Albert építőmester. (Gábor 1996a) In: Schickedanz Albert 1846-1915. Kiállítási katalógus. Szerk.: Gábor Eszter-Verő Mária. Budapest, 1996. 13-64. 15-19.

⁴ Gábor 1996a 27-28.

pályafutását mindvégig meghatározta, akkor is, amikor az már korszerűtlen stílussá vált. Közreműködött ugyanakkor olyan nagyobb épületek tervezésében, mint az Operaház (1874). A Magyar Tudományos Akadémia dísztermének ornamentális kifestése (1886) pedig a festészethez való vonzódását jelzi.⁵ Ezen kívül számos tervpályázaton indult, de sikereket nem ért el.

Az 1890-es évek tervezési feladatainak elnyerésében alighanem szerepet játszott, hogy 1893-ban társulási szerződést kötött Herzog Fülöppel,⁶ aki – mai szóval élve – a szükséges menedzseri képességekkel is rendelkezett. Igaz, a kortársak úgy tudták, hogy a Múcsarnok esetében a dolog fordítva történt: Schickedanz épp a Múcsarnok elnyert tervezése miatt állt össze Herzoggal, ugyanis az Ezredéves Kiállítás körül adódó építészeti feladatai mellett nem jutott volna ideje az új feladattal járó adminisztratív teendők ellátására is.⁷ A Múcsarnokra, ellentétben a kor szokásával, nem írtak ki pályázatot. Ennek okait homály fedi, főleg annak fényében, hogy állítólag volt egy „eredetileg tervbe vett, de később elejtett” pályázati felhívás.⁸ Gyanítható, hogy Schickedanz korábbi, holtversenyben első díjas, de megvételt nem nyert pályamunkái kompenzálásaként kaphatta a feladatot az Országos Magyar Képzőművészeti Társulattól (OMKT).⁹ Akárhogy is történt, tervei állítólag már 1892-ben megvoltak,¹⁰ ezzel magyarázható, hogy többé-kevésbé kiforrott elképzelése volt arról, hogyan lehet egy olyan csarnokot létrehozni, amely nagyobb méretű képzőművészeti alkotások kiállítására alkalmas. Noha a szűk költségkeret miatt egy rövid ideig megingott, és a (meg nem hirdetett) pályázati kiírásban meghirdetett „egyszerű vas- és üveg szerkezet” megvalósítása is megfordult a fejében, ám végül a tartósabb, művészebb megoldás mellett tette le a voksát.¹¹

Az OMKT korábbi kiállítóterme, sőt magának a társulatnak az elhelyezése is megoldatlan volt. Az utóbbi a Magyar Tudományos Akadémiánál bírt egy bérelt hellyel, a korábbi Múcsarnok pedig az Andrássy út középső szakaszán nyert elhelyezést. Az 1875-77-ben Lang Adolf tervei alapján készült épületet a Társulat hamar kinőtte, mert azt elsősorban festmények kiállítására találták ki, nagyobb szobrok bemutatására már szűkösen bizonyult, és jelentősebb bővítése sem volt megoldható.¹² Megjegyzendő, hogy létezett 1885-ben egy Kiállítási Múcsarnok (1885, Pfaff Ferenc) is, ám ez annyira kiesett minden megközelítési útvonalból, hogy nem jöhetett számításba.¹³ Itt jegyezzük meg, hogy a kortársak az új Múcsarnok elhelyezése kapcsán is aggódtak, hogy ki fognak-e látogatni az emberek a kiállításokra,¹⁴ de a városfejlődés végül „utolérte” az épületet.

1894-ben kelt az a képviselőházi előterjesztés, mely lehetővé tette, hogy egy 4000 m²-es telket felszabadítsanak, és a Társulat azt az államtól használatra megkaphassa. 1894. március 1-én kelt az 5925. sz. határozat, mely alapján szerződés kötött az államkincstár és a főváros, mint „földesúr” között 30 évre úgy, hogy a város évente 1 db húszkoronás arany fejében átadja a telket, úgy, hogy majd a 30 év letelte után az épület a főváros kezébe megy át.¹⁵ Az épületet egyes vélemények szerint bontandónak szánták, de ez a szerződés meghagyta a lehetőséget az épület fenntartására is. A Múcsarnok helyének kijelölésére több tervvariáns

⁵ Gábor 1996a 18, 29.

⁶ Gábor 1996a 33.

⁷ Ambrozovics Dezső: A városligeti új Múcsarnok. In: Az iparművészet 1896-ban. Szerk.: Ráth György-Györgyi Kálmán. Budapest, 1897. 307-315. 308.

⁸ Ambrozovics 1897 308.

⁹ Gábor 1996a 36. Az OMKT működéséről általában: Gergely Attiláné Baktai Julianna: Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat a művészeti élet irányító intézménye (1880-1900) 283-309.

¹⁰ Gábor Eszter: A Múcsarnok épülete. (Gábor 1996b) In: Múcsarnok. Szerk. nélkül. Budapest, 1996. 5-40. 13.

¹¹ Ambrozovics 1897 308.

¹² Gábor i. m. 1996b 13.

¹³ Gábor 1996b 7.

¹⁴ Ambrozovics 1897 315.

¹⁵ Istvánfi Gyula: A Múcsarnok építéstörténete. Budapesti Műszaki Egyetem 1984-1986. Budapest Főváros Levéltára (BFL) XV. 17e 306. 1415. d. 5.

is készült (Gerlóczy Károly alpolgármester pl. a mai Szépművészeti Múzeum helyét tartotta inkább a Múcsarnok számára alkalmasnak), amikor pedig a mai területén ábrázolták az épületet, egészen más kontúrja volt, mint végül lett.¹⁶

Ha rátekintünk a területéről készült bármelyik korabeli térképre, láthatjuk, hogy a mai Múcsarnok épületének helyén korábban nem állt épület, csupán a Városliget peremén, annak egyik útja vezetett rajta keresztül. Az 1880-as években mai hátsó portikusztól délre jelölnek egy kisebb épületet, de azt legkésőbb a Múcsarnok építésekor bontani kellett.¹⁷ Annyi megjegyzendő, hogy az 1885-ös Budapesti Országos Kiállítás térképe¹⁸ sem jelöli már, bár nehéz eldönteni, hogy csak azért nem, mert egy sematikusabb térképről van szó, vagy már a kiállításra lebontották a házat. Az előterjesztés egyenesen úgy fogalmazott, hogy egy új Múcsarnok létrehozásával végre megszűnhet a korábbi helyszín szűkösségéből adódó „zsibbasztólag ható állapot”, amit a magyar képzőművészetnek el kellett szenvednie.¹⁹ A telek 1894. július végére már megvolt, miközben Schickedanz a különféle tervvariánsok finomításával volt elfoglalva. Sajnos ezek a tervvariánsok eleinte datálatlanok, így a kutatás sokszor csak logikai alapon tudta sorrendbe rakni őket.

Az alapkonceptió végig változatlan maradt. Ennek lényege egy háromhajós, két keresztházzal rendelkező tér, melynek hajói között tömör falak adnak lehetőséget a kiállítási felületek kialakítására. Létezik egy főhomlokzati és a mai Dózsa Gy. út felől készített oldalhomlokzati terv, amely nem félköríves apszist, hanem a délebbi keresztház helyén egy, a mai apszis helyére is kiterjedő, nagy, öttengelyes, keresztirányú épülettömböt ábrázol. A nyílásformák is teljesen mások voltak, ami arra utal, hogy nem egy későbbi átépítési tervről van szó (abban az esetben aligha nyúltak volna ennyire hozzá az ablakokhoz), így véleményünk szerint ez a legkorábbi tervvariáns. Tanulságos, hogy a hatoszlopos portikusz, és a főhajó hozzá kifutó, hasonló hajlásszögű teteje már ezen a tervlapon is szerepel, így ezt a megoldást Schickedanz első és legstabilabb elképzelései között tarthatjuk számon.²⁰

Az első fennmaradt alaprajzi variánson már nem látjuk a nagy keresztirányú tömböt, megjelenik a félköríves apszis, így a déli keresztház is keskenyebb lett, a mai formájához hasonlatosan. Ekkor az I-II. termék osztottak lettek volna, a mai Dózsa Gy. út felé is teljes ablaksort szántak – ezt, amint arra a kutatás²¹ felhívta a figyelmet – bevonalkázták a rajzon, a keresztházak között az oldalhomlokzaton pedig oszlopsor futott volna végig. Megjegyezzük, hogy az előcsarnokban akkor még egy oszloppár tagolta volna a teret.²²

1894. július 1-re kiérleltebbé vált a terv. Az OKMT által jóváhagyott terveken, különösen egy távlati rajzon, nagyjából az 1896-ban megvalósult épülettömeget látjuk, igaz, a mai igazgatói szárny Dózsa Gy. úti ajtaja helyén még egy aediculás kagylós fülke helyezkedik el. A külső homlokzatarcitektúra, amennyire ki lehet venni, vakolatsávós volt. Oldalhomlokzati ablakok viszont már csak a későbbi VIII. helyiségből, tehát a mai mújépgálya felé nyíltak volna, úgy, ahogy végül meg is valósult. Az engedélyezésre benyújtott terveken még annyi látható, hogy a hátsó, déli keresztházban kialakított terek négyzetessé váltak, megrövidültek, így az oszlopcsarnok hosszabbá, alaprajzilag nyújtottabb arányúvá válhatott.²³

A hátsó portikusz mögé eredetileg egy kávéház került volna. Az egyik alaprajzi terven látható, hogy a kávéház jépgálya felőli oldalán lévő kis helyiség kézmosó és WC lett volna, a másik oldalán a kávékonyha egy lépcsővel, ahonnan a negyedköríves alagsori térbe, a konyhába lehetett volna lejutni. Ez utóbbi felett a földszinten büfé került volna kialakításra.²⁴

¹⁶ A kérdéskört részletesen elemzi: Istvánfi 1984-86 6.

¹⁷ Pest kataszteri jellegű térképe. BFL XV. 17. d. 323c/4 23. szelvény. 1880-as évek.

¹⁸ BFL XV. 16e 251/164.

¹⁹ A határozat szövegét közli: Gábor 1996b 5-6.

²⁰ MNL OL T7 No. 3:51

²¹ Gábor 1996b 19.

²² MNL OL T7 No. 3:27

²³ Gábor 1996b 20.

²⁴ MNL OL T7 No. 3:9 és No. 3:19.

A környékbeli kávéházi lobbi azonban a kávéház ötletét „megfúrta”, ezért a kávéháznak szánt tér csak belső használatú büfé lehetett. A jégpálya felőli, földszinti negyedköríves helyiség kisebb műtárgyak kiállítására, de „alkalmasint olvasószobául és könyvtárhelyiségül” való használatra volt kitalálva. A mai Dózsa Gy. út felőli, túloldali megfelelőjében a műtárgyak ki- és becsomagolása történt.²⁵

A tervekre 1894. október 25-én megszületett fővárosi engedély kitért arra is, hogy a hátsó portikusz tetejét és az apszisig ki kellene futtatni, mert hózug fog keletkezni, de ez nem történt meg.²⁶ A művészettörténeti értékelés ma megjegyzi, hogy a neoreneszánsz épülettömbtől nagyon elüt a főbejáratot képező portikusz szigorú, klasszicizáló megformálása, ami a stílusegység tekintetében nem volt szerencsés választás.²⁷ Ugyanakkor, mint láttuk, a portikusz és a főhajó ilyen módon való összekapcsolása kezdettől fogva megtalálható Schickedanz rajzain, tehát ő nem látott ebben semmi kivetnivalót, nyilván fogalma sem volt róla, hogy stílusperiodizáció szempontjából neki már nem szabadna ilyet terveznie.

Az előcsarnok tervezése a Múcsarnok egyik külön érdekessége. Legfőképpen azért, mert alaprajzi rendszere és belső dekorációja – ha arányaiban el is tér attól – az esztergomi Bakócz-kápolna mintájára készült. Az, hogy a historizmus idején egy nevezetes épületet vagy annak részletét (pl. homlokzatképzését) egy az egyben átmásolják egy újonnan emelendő épületre, gyakori megoldás, példa erre a Múcsarnok régi épülete, melynél Lang Adolf a veronai Palazzo Bevilacqua homlokzatát emelte át. A Bakócz-kápolna ötletét a szakirodalom két lehetséges forrásra vezeti vissza. Egyrészt tudott, hogy az Ezredéves Kiállítás számára kivitelezendő dekorációtervek között megtalálhatók Schickedanz tervei, tehát foglalkozott az épülettel. A kápolnáról gipszöntvény készült, ezt állították fel a kiállításon. Másrészt jó kapcsolatokat ápolt Pulszky Károssal, aki 1881-ben tanulmányt írt a Bakócz-kápolnáról, tehát a tudományos előkészítettség sem hiányozhatott a látóköréből. Említettük azonban, hogy egy korai alaprajzon még egy oszloppárral tagolt előcsarnokot látunk, azaz egy másfajta térérendezést. Ez arra utal, hogy mégis csak menet közben került be csak a tervekbe a kápolna ötlete. A kápolna szerkezeti rendszere végső soron felnagyítva, dekorációs rendszere fellazult formában képezte alapját az előcsarnoknak, amely így egy társasági tér lett, ellentétben a Bakócz-kápolna intímabb terével.²⁸

Itt emelendő ki az előcsarnok kifestésének kérdése. Az Országos Levéltárban őrzött tervek között ugyanis három színterv is megtalálható, amelyek, úgy tűnik, Schickedanz munkái voltak.²⁹ Feltehetően maga a kifestés elkészítése is, amiért később külön honoráriumot kapott az építész.³⁰ A kis allegorikus képek ebbe a rendszerbe, de utólag, 1898-ban kerültek megfestésre, Lotz Károly keze nyomán. A későbbi leírások ezért hajlamosak voltak az előcsarnok egészének ornamentális kifestését is Lotz személyéhez kapcsolni.³¹ A Lotz-féle képek az Építészet, Szobrászat, Festészet és Iparművészet allegóriáit jelenítették meg, melyekről leírás is fennmaradt.³² Utóbb, a II. világháborúban – különösen a Dózsa Gy. úti oldalon levők - a fallal együtt elpusztultak.³³

Visszatérve a tervekhez, megjegyzendő, hogy a kiviteli terveken már a később megvalósult állapot látható. A szoborcsarnok 3 lépcsőfokkal lesüllyesztett tere egyfajta „amfiteátrumként”, előadásokra is használható tér lett volna. Az elülső keresztház keleti részében egy két szintet átfogó, raticboltozatos tér, a tanácsterem került. A kiállítóterek fölött

²⁵ Ambrozovics 1897 313-314.

²⁶ Gábor 1996 b 21.

²⁷ Gábor 1996a 37.

²⁸ Gábor Eszter: A Múcsarnok előcsarnoka és a Bakócz-kápolna. (továbbiakban: Gábor 1996c) Ars Hungarica XXIV (1996). 1. sz. 79-96. 83-84.

²⁹ MNL OL T7 No. 2:9-10, illetve No. 27:14. (Gábor 1996a kat. sz. 37.1.15, 37.1.16, 37.1.17)

³⁰ Gábor 1996a 261. jegyzet.

³¹ A problémakörrel, további irodalommal: Gábor 1996b 31.

³² Ybl Ervin: Lotz Károly élete és művészete. Budapest, 1938. 330-331.

³³ Gábor 1996b 30.

viszont teknőboltozat formájú, üvegezett felületeket alakítottak ki. Ezeket a rácsos és szegecselt tartókhoz kötötték fel, amint azt a főhajó felett ma is látható „fülecskék” mutatják. A tető maga is üvegezett volt, legalábbis a felső részen. A mai igazgatói szárny Dózsa Gy. úti közvetlen bejárata már szerepel a terveken. Lényeges újdonság, hogy a vakolatsávós homlokzatarchitektúra helyett már kerámiából kialakított díszítés szerepel a rajzokon. Az 1885. évi kiállítási múcsarnokon még fénymázás kerámiaelemek szerepeltek, ám itt a Zsolnay-gyár új fejlesztésű pirogránit darabjait alkalmazták melynek technológiáját Wartha Vince kémikus fejlesztette ki. Az emeleti ablakokat összefogó frízek növényi ornamentikája a terveken ekkor vált véglegessé, akárcsak az ablakok fölött vízszintes szemöldökpárkányok formája.³⁴

Megjegyzendő még, hogy az I-II-II. termék közt három-három ajtó vezetett, amelyek közül később a kiállítások elrendezésétől függött, hogy ténylegesen melyiket használták vagy csukták be. Az oldalhajókban jellemzően ez egyik helyiségből a másikba a középfőfal mellett nyíltak a bejáratok, hogy minél nagyobb, szabadabb falfelületek képződjenek, hasonló volt az alapelv a középhajóból az oldalhajóbeli terekbe vezető átjárások esetében is. A hivatali (ma igazgatói) szárny alsó tere foglalta magába a hivatali helyiségeket. Az előcsarnok felől egy hosszúkás előszobából a kis lépcsőházba lehetett jutni, mely a kívülről nyíló bejárat előterébe nyílt. Innen vezetett az ajtó az első hivatali helyiségbe (ennek a hosszúkás előszobából is terveztek közvetlen bejáratot), melyből egy vékony válaszfalon nyíló ajtón keresztül lehetett bejutni a második, előcsarnok felőli irodába. Az első keresztház északnyugati sarkában még egy melléktér volt. Ez utóbbi feletti tér – mely már az emeleti szolgalakás részét képezte – két részre volt osztva (ma a válaszfal kibontva), de ugyanígy válaszfalakat bontottak ki, illetve helyeztek át a földszinti hosszúkás előszoba fölötti térben is.

Külön említést kell tennünk az alagsorról is. A tervekről egyértelműen leolvasható, hogy a szoborcsarnok alatt vagy az azt körbevevő, kétszer negyedkörívben húzódó keskeny folyosó alatt alagsor nem volt. A nyugati-délnyugati keskeny folyosót körbevevő tér alatt viszont igen, ugyanígy a hátsó keresztház nyugati helyisége alatt is. Ide egy lépcső vezetett le kívülről, az oldalhomlokzat és a keresztház találkozásánál, majd egy keresztmetszet tanúsága szerint egy lépcső a szoborcsarnok padlója alá. Ez lehetett az a „szobrászterem padlózatán tölgyfagerendákkal borított nyílás”, amelyen keresztül a műtárgyszállításához használatos nagyobb ládák fel- és leadása történt.³⁵ A nyugati mellékhajó alatt szintén volt alagsor, az I-tartók közé falazott poroszsüveg-boltozat ma is jól jelzi ezt. A mai igazgatói – egykori hivatali – szárny (azaz az első keresztház nyugati szakasza) alatt egy dongaboltozatos pince helyezkedett el. Ennek megközelítése a hivatali szárnyon belüli lépcsőn volt lehetséges, amely az emeletre, a szolgalakáshoz is vezetett.

Az épület többi része alatt nem volt alagsor, ennek megfelelően a homlokzati rajzok is csak az említett szakaszokon jeleznek pinceszellőzőket. Annyi azonban lényeges, hogy a Múcsarnok alatt légfűtés-rendszert alakítottak ki, ami az alapincézetlen terek alatti részt is érintette. Ez három kazánt jelentett az alagsorban, lényegében az I., a II. és a III. kiállítótér alatt. Az egykori fűtési rendszerre vonatkozóan egy alagsori alaprajzhoz készített metszetek,³⁶ a Zellerin Rt. műleírása,³⁷ és az 1990-es évek elején még felmérhető és megfigyelhető részletek szolgáltatnak adatot³⁸ (a legutolsó felújítás utólagos alapincézése nyom nélkül eltüntette ezt a rendszert). A célkitűzés az volt, hogy ha kint -8 °C a hőmérséklet, akkor a kiállítótermekben a padozat fölött fél méterrel +15 °C-os hőmérséklet legyen. Ezek alapján egyértelmű, hogy a légfűtés-rendszer működtetéséhez szolgáló friss levegőt a jégpálya felől a föld alatt bevezető falazott csatorna juttatta be az alagsori térbe. A főhajó tere alatt három külön álló kazán („calorifer”) kapott helyet bennük „vízelpárolgási edényekkel”, de – mint a szellőztető rendszer

³⁴ Gábor 1996b 22, 26.

³⁵ MNL OL T7 No. 3:17 L-M-metszet; Ambrozovics 1897 313-314.

³⁶ MNL OL T7 No. 3:22.

³⁷ Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet MTA BTK MI) Adattára MDK-C-I-3. No. 633.

³⁸ N. Bakos et alii 1996 24.

üzemszabályzata³⁹ felhívja a figyelmet – légnedvesítéssel csak kánikulai melegben szabadott élni, amúgy csak a levegő fűtésére használtak nedves közeget. A friss levegő a fűtőfolyosó alatti „füstemésztő csatornán át” jutott a kazánokhoz. A levegő a „calorifer elemek öntöttvas bordás fűtőfelületén” +40-50 °C-ra melegedett fel, és a kazán legmagasabb pontján az egyes termekhez vezető, elágazó csatornába került. Mindhárom kazánt „egy kovácsoltvas páncélzattal” vették még körbe, hogy füst ne kerülhessen a fűtőterekbe.

A termék padlózatának közepén lépett be a meleg levegő, de hogy a fa berendezési elemek ne repedjenek meg, a „a levegő által érintett részek kovácsoltvas lemezköpennyel” voltak burkolva. A termekben sárgaréz sodronyszövettel látták el a beömlő nyílásokat, a hátsó keresztház két termében kovácsoltvas keretre öntöttvas rácsok kerültek. Az ülésterem és az előcsarnok rácsai lyuggatott lemezzel készültek. A beömlő levegő mennyiségét áganként a pincéből szabályozható csappantyúkkal lehetett szabályozni. Archív fotókon látunk olyan rácsot, amely az adott terem lábazati szintjén, a falban nyílt, ilyenek szívták el a levegőt a kiállítóterekből, ez lehetett a „köröztetett” levegő, amit közvetlenül vissza lehetett juttatni a kiállítóterekbe. A befűtéskor, különösen télen, elsősorban ezt használták (a kívülről jövő friss levegőt ilyenkor elzárták). Nyári melegben a kívülről jövő levegőt ventilátorral hűtötték. Ilyenkor a rendszer óránként 30000 m³ levegőt juttatott a Múcsarnok tereibe. Az elhasznált levegőt a „felüvilágítók oromfalán alkalmazott üvegajtócskákon”, a tanácsterem fölött pedig egy „redőny csappantyún” keresztül vezették ki a padlástérbe, ahonnan nyolc „aknán” keresztül jutott ki a szabadba.⁴⁰

Az építkezés mai szemmel nézve rendkívül gyorsan haladt. 1894 őszén még a kivitelezők versenytárgyalásai folytak, következő év április végén már nagyrészt álltak a falak, június 9-én már a tető vasszerkezetét szerelték. Tudjuk, hogy a rendelkezésre álló költségkeret tartása végig szigorúan vett cél maradt, és a stáb sikerrel is vette az „akadályt”. Ezzel magyarázható, hogy helyenként költségkímélő megoldásokat alkalmaztak. Míg a két portikusz oszlopai sóskúti mészkőből készültek, a szoborcsarnok oszlopai – a szakirodalom szerint legalábbis – már csak téglából, és ezeket márványozták.⁴¹ Ennek ellentmond az 1990-es évek felújításának egyik észrevétele. Eszerint amikor a hátsó keresztház felé néző oszlopok mellől az 1950-es, 1960-as évekből téglafalazatot elbontották, öntöttvas oszlopok szabadultak ki, igaz ezek állékonysága megkövetelte, hogy az oszlopokat és tetejükön a kiváltókat körbe kellett betonozni.⁴² Az 1990-es években történt felújítás másik érdekessége az volt, hogy a főhajó hosszfalai pillérvázaz szerkezetűnek bizonyultak, a pillérek között fél téglányi szélességű falazat között üreggel.⁴³ Ilyen építési módnak a Schickedanz-féle terveken nincs nyoma, így alighanem itt is az olcsóbbá tétel volt a fő szempont (végülis a légszűrővel sűrűn átszabdalt falak eredményezték ezt a szerkezetet, csak a pillérek kicsit „összementek”). Az 1950-es évek elejétől fennmaradt tervrajzokon – legalábbis a szoborcsarnok és a hátsó keresztház csatlakozásánál – jelölik ezeket az üregeket.⁴⁴

A munkák annyira jól haladtak, hogy 1896 februárjában már bemutatták az épületet a sajtó számára. A sajtóhíradásokból tudjuk, hogy a termék falfelületeit zöld színűre festették, és bár emlegették, hogy a későbbiekben kapnának kifestést, végül erre sosem került sor. A Múcsarnok főhomlokzati timpanonjában szereplő felirat és évszám ekkor már megvolt. Kiemelendő még a főbejárati vörösréz kapu, melynek elkészítője Sátori Pál volt.⁴⁵ Az épület ünnepélyes megnyitására 1896. május 4-én, Ferenc József királyi jelenlétében került sor.⁴⁶

³⁹ MTA BTK MI MDK-C-I-3 No. 635.

⁴⁰ MTA BTK MI MDK-C-I-3 No. 635.

⁴¹ Gábor 1996b 33.

⁴² N. Bakos Mária-Váczi Péter-Demkó István-Nagy Gábor: A budapesti Múcsarnok rekonstrukciója. (N. Bakos et alii 1996) Műszaki Tervezés 36 (1996) 3. sz. 12-32. 24.

⁴³ N. Bakos et alii 1996 24.

⁴⁴ Borsos László 1953. évi E-21-es tervlapja. A Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára.

⁴⁵ Ambrozovics 1897 312.

⁴⁶ Gábor 1996b 24.

Az átadás idejére néhány dolog nem készült még el végleges formájában. A szellőztetőrendszer már említett műleírása és használati utasítása 1896. július 6-ra kelteződik. A még elvégzendő garanciális munkákról szóló jelentés október 21-én, íródott,⁴⁷ tehát nyilván ezt követően is dolgoztak még az épületen.

Az előcsarnok Lotz-képeiről már szóltunk, de az utómunkálatok közé tartozik a portikusz mögött, a főbejárat fölötti falmező kifestése is. Ezeket Deák-Ébner Lajos készítette 1897-ben, és balról jobbra haladva az első a szobrászat születését, a középső Apollót, a jobb oldali a festészet születését jelenítette meg.⁴⁸ Ahogy azonban az előcsarnokbeli kifestések egy részénél felmerült Schickedanz szerzősége, úgy azt felvetjük a portikusz mögötti falképek esetében is. Az Országos Levéltárban őrzött homlokzati tervlapok között ugyanis találunk egyet, amely – építészeti szempontból – az elkészült állapotot mutatja.⁴⁹ A feliratán még az 1895-ös évszám szerepel, tehát az építész akkor rajzolta, amikor még úgy tűnt, hogy az Ezredéves Kiállítás is készen lesz ekkorra. A rendkívüli gondossággal elkészített terven a portikusz mögötti freskók alakjainak rajzos megjelenítését is látjuk, már amennyire az előttük álló oszlopfőktől látni lehet őket. Feltűnő, hogy a képciklus tematikája már ekkor megfogalmazódott. Érdekesebb azonban, hogy a bal oldali, a szobrászat születését ábrázoló ábrázolás mintegy előrajza annak, ahogyan azt utóbb Deák-Ébner megfestette, és igaz ez a tőle jobbra álló grisaille figurára is. Ezt megerősítik az 1965-ös restaurálás idején, a restaurálást megelőző fotók is.⁵⁰ A középső freskó a háborúban jelentősen megsérült, de annyi azért kivehető a restaurálás előtti állapotot megörökítő fotón,⁵¹ hogy eltért a Schickedanz-féle rajztól, noha központi figurája, a lantját pengető Apolló, megmaradt, de másfajta testtartásban, és az őt körülvevő figurák is mások, mint a Schickedanz-féle tervlapon. A jobb oldali, leginkább sérült freskón a mellékalakok, pásztorlányok figurája maradt meg,⁵² de ez is elegendő annak igazolására, hogy Deák-Ébner a megfestéskor itt különösen eltért a tervlapon látható rajztól. A bal oldali falképek teljes egyezése vagy arra vezethető vissza, hogy a Deák-Ébner-féle vázlatrajzok már akkor megvoltak (és a tervező csak átrajzolta őket a tervre), vagy ami valószínűbb, hogy vázlatrajzokat első formájukban maga Schickedanz készítette.

Néhány szót érdemes szentelni a környezetnek is. A tervrajzok között ismerünk olyat, amely a zöldfelületeket ábrázolja. Közülük az egyik csak a főhomlokzat előtti területet mutatja, de az emlékeztet az archív fotókról ismert állapotra.⁵³ A másik viszont biztosan későbbi.⁵⁴ Szerepel ugyanis rajta az ezeréves emlékmű is, ami csak évekkel később készült el, ugyanakkor nincs adat a zöldfelületi terv megvalósulására. Ezzel kapcsolatban még két archív fotóra hívjuk fel a figyelmet. Az egyik egy Klösz-fotó. Látható a rondó részlete, ami elkészült a főhomlokzat előtt, kicsi bokrokkal.⁵⁵ A másik szintén egy Klösz-készítette fénykép,⁵⁶ amely viszont évekkel később készülhetett. A bokrok nagyobbak, mintha a rondó körüli út is valamilyen erősebb burkolatot vagy legalábbis szórást kapott volna.

E két fotót az épületre vonatkozóan is érdemes összehasonlítani. A korábban az egykori hivatali (ma igazgatói) szárny emeleti nyílásaiban valamilyen függőleges osztót mutat (mintha a középső és a nyugati e mögött el lenne falazva), a későbbinél még többet látunk: vízszintes, franciaablakhoz tartozó rácsozatot mutat a kép. A földszinti ablakok vízszintes, fix osztói, felettük e befelé lebillentett ablakszárny jól látható, az ablakszárnyak befele nyílnak, előttük

⁴⁷ MTA BTK MI MDK--CI-3 No. 577.

⁴⁸ Ambrozovics 1897 307.

⁴⁹ MNL OL T7 No. 3:70

⁵⁰ BFL XV. 17e 306 1416. d. Budapesti Műemléki Felügyelőség (BMF) Fényképtára ltsz. 83126. (Szobrászat születése) és 83124. (Szobrászat allegóriája)

⁵¹ BFL XV. 17e 306 1416. d. BMF Fényképtára 83136.

⁵² BFL XV. 17e 306 1416. d. BMF Fényképtára 83137.

⁵³ MNL OL T7 No.3:20

⁵⁴ MNL OL T7 No. 3:29

⁵⁵ BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 65.2685

⁵⁶ BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 26.607; Gábor 1996b 34.

ferde rácsozat volt. A vörösréz kapu a helyén van, egy fix keretezésen belül nyílik a szárny. A Deák-Ébner-féle freskók már készen vannak, mindkét felvételen látszanak, így azok 1897-ben vagy utána készültek.

A későbbi fényképen látszik még egy érdekesség: a lépcső két oldalán egy-egy szoborcsoport került elhelyezésre. A nyugatabbi, kétalakos szoborcsoport a Munka és a Jólét allegóriáját, a keletebbi a Tudás és a Dicsőség allegóriáját jeleníti meg. Mindkettő Zala György alkotása, és végleges elhelyezésükre az ezredéves emlékművön került sor, igaz, nem tudjuk, pontosan mikor. Ismert, hogy az emlékmű kolonnádjának felépítése után a szobrok csak nagyon vontatottan készültek, és végül csak 1929-ben született meg az emlékmű összes szobra. Több királysobor 1905-ben lett kész, de nem helyezték el őket rögtön az emlékművön. Ugyanebben az évben készültek el a két allegóriát megjelenítő szoborcsoporttal is,⁵⁷ amelyek ezek szerint hasonló utat jártak be, így kerülhettek átmenetileg a Múcsarnok lépcsője mellé (amint ez további, a kolumnádra szánt szoborral is megtörténhetett). Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a szóban forgó fénykép sem lehet korábbi 1905-nél.

A Múcsarnok belső tereit illetően annyi változás néhány éven belül történt, hogy a termeket 1901 körül „újratapétázták”,⁵⁸ ami inkább az első tapétázás lehetett; ennek során a termék egységes zöld színe is megváltozott. Egy 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején rendezett kiállításról készült képen világos színű textiltapéta, sőt lábazati faburkolat is látszik.⁵⁹ Felhívjuk a figyelmet egy archív fotóra, amely Munkácsy ravataláról, 1900-ban készült. Ezen a szoborcarnok oszloptörzsei kannelúrozottak, de ez alighanem csak drapéria lehetett. Egykorú leírás van róla az 1920-as évekből, hogy legkésőbb akkoriban a teknőboltozatról lefüggesztett, vízszintesen elhelyezkedő, fehér szövettel bevont ellenzót használtak az egyenletesebb fényelosztás érdekében.⁶⁰ Ide tartozik, hogy a VIII. terem háromablakos megvilágítását kifejezetten a grafikai lapoknak szánt többletfény miatt alakították ki.⁶¹

1910-ben a Társulat ötvenéves fennállását jubileumi kiállítással kívánta megünnepelni, és ehhez az épület bővítésére kértek terveket Schickedanztól, de végül az átalakításra nem került sor.⁶² Az első világháború idején a Múcsarnok épületében hadikórházat alakítottak ki. Mivel az „üveg- és bádogtető” miatt nagy volt az épületben a meleg, betűzött a nap, kétszeres mérsréteggel vonták be a tetőt, ami az esőben megfolyósodott, az üveglapok kittezését kimarta, így a tető elkezdett beázni. Noha a Hadügyminisztérium később elismerte a kártérítési kötelezettségét, a Társulatnak, mely a legégetőbb problémákat bankkölcsonból oldott meg, sosem fizette ki a kárt, emiatt a Társulat anyagi helyzete lényegében összeomlott.⁶³ Egy 1914-es, felvételen jól látszik a szoborcarnok egykori tere és az is, hogy az oszlopok valójában nem kannelúrozottak.

1924-ben lejárt a Társulat harmincéves, az állammal kötött bérleti szerződése, amelyet előbb egy évvel meghosszabbítottak, majd az épületet átadták a fővárosnak. Ekkor már fölmerült a gipszmennezetek cseréje, sőt a belmagasság csökkentése, de a tervező, Hickisch Rezső csak a boltozatok laposabbá tételét akarta elvégeztetni, de a boltozat formáján nem változtatott volna. Ez az átalakítás is elmaradt, mert nem volt rá pénz. 1926-ban az OMKT aláírta a Fővárossal a számára kedvezőlenebb feltételeket biztosító szerződést, amely nemcsak az OMKT-kiállítások megrendezésére kötelezte a társaságot, hanem „külsős” kiállítások vagy fővárosi rendezvények megtartására is. Megengedte viszont a vendéglő működtetését. Ekkor készült egy leltár, ahonnan tudható, hogy a szoborcarnok mögötti, negyedkörív-formájú terekben már ekkor irodák működtek, a hátsó timpanon mögötti

⁵⁷ Liber Endre: Budapest szobrai és emléktáblái. Budapest, é. n. Statisztikai Közlemények 69.1 359.

⁵⁸ Réti István: A nagybányai művésztelep. Budapest, 1954. 52.

⁵⁹ Gábor 1996b 32.

⁶⁰ Gábor 1996b 32.

⁶¹ Istvánfi Gyula-Frank János: Budapest, múcsarnok. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 227. Budapest, 1986. oldalszám nélkül.

⁶² Gábor 1996b 34.

⁶³ Gábor 1996b 35.

vendéglőhöz konyha is csatlakozott, talán a pincében. A tizenhárom kiállítóteremből nyolcnál alkalmaztak lefüggesztett napellenzőt, háromban volt faburkolat, két teremben közbülső válaszfal is.⁶⁴

1939-re már annyira leromlott az épület állapota, hogy számos beavatkozásra szükség lett volna: a porosz szénre tervezett kazánok a magyar széntől tönkrementek, így cserélni kellett volna őket. Az üvegtető javítása szintén sürgetővé vált, az oszlopok, freskók javítása ugyanígy „terítékre került”.⁶⁵ Az ereszcatornák száma nem bizonyult elegendőnek, nem voltak bekötve a városi hálózatba, így az épület körül szétfolyó csapadékvíz miatt a homlokzaton felfagyások jelentkeztek⁶⁶. A boltozatos tetőlefedést a Wälder Gyula-Hütl Dezső-Medgyasszay István trió megszüntette volna, és síkmennyezetre cserélte volna. Ez végül megint elmaradt.

Megjegyzendő, hogy az alapvetően fák, bokrok által övezett Múcsarnok környezete ekkor kezdett megváltozni. 1938-ban a nagy eucharisztikus kongresszus alkalmával a Hősök terét lekövezték. Ezt az állapotot számos archív fotóról ismerjük, pl. 1940-ből.⁶⁷ A kongresszussal függött össze a timpanon díszítése is. Az ott tátongó üresség már a századforduló műértő közönségét is zavarta, és csak 1938-ban teremtődött meg a lehetőség arra, hogy – egy e célból meghirdetett pályázat eredményeképp méltó festmény készüljön oda. 1938-ban Haranghy Jenő festőművész és grafikus jelentkezett a feladatra, aki az ünnepség alkalmára először vízhatlan vászonra, viaszos festékekkel készítette volna el a képet, hogy azután végleges formában majd a pirogránit homlokzathoz illően, mozaikban készüljön el a mű. Mint a festő írta Szent Istvánt, az „első magyar múpártoló fejedelmet” jelenítette meg, környezetében Szent Gellérttel, Boldog Gizellával, a koronázási palástot készítő apácarenddel, a bencés rend tagjaival stb. 1940-ben, amikor a mozaik elkészítése aktuálissá vált, a technika eltéréseiből adódó okok miatt a művész fenntartotta magának a jogot, hogy kisebb változtatásokkal éljen. A mozaik alapjául szolgáló karton tulajdonjogát a mozaik elkészülte után a fővárosnak engedte át.⁶⁸ Az elkészült állapotot mutatja egy 1943-as archív fotó is, melyet a dokumentációnkban is szerepeltetünk.

A II. világháborúban az épület találatot kapott. A portikusz a sarokakroterionokkal nagyrobbra épén maradt.⁶⁹ Kérdés számunkra ugyanakkor, hogy a mai igazgatói szárny egésze megsérült-e, mint a szakirodalomban olvasható,⁷⁰ vagy csak a portikuszhoz csatlakozó része és az előcsarnok. Inkább az utóbbi, és a szárnynak inkább csak az előcsarnokkal határos fala (és nyilván a földemei) szenvedhetett el komolyabb sérülést. Egy 1940-es évek második felében készült fotón, ahol éppen a helyreállítás kezdeti fázisát látjuk, azt vehetjük ki, hogy az egykori hivatali (ma igazgatói) szárny (kívülről nézve legalábbis) nagyjából ép⁷¹, megvan a mai Dózsa Gy. úti ajtó, a főhomlokzatra néző földszinti ablakok közül a portikuszhoz közelebbi hiányzik, a középsőnél és a nyugatinál viszont helyén maradt az ablak vízszintes fix osztója, előtte a rács is. Az emeleti kisebb nyílások közül a portikuszhoz közelebbi és a középső nyílás asztalosszerkezete hiányzik, a nyugatinál viszont valamilyen függőleges osztás még mutatja az asztalosszerkezet meglétét. Az előcsarnok boltozata teljesen beomlott (bár mintha a fémszerkezet teknőformája még kivehető lenne), a portikusz nyugati fala is, ami az Ébner-féle felképek részleges pusztulásával is együtt járt.⁷²

⁶⁴ Gábor 1996b 36.

⁶⁵ Gábor 1996b 28.

⁶⁶ Istvánfi 1984-86 13.

⁶⁷ BTM Kiscelli Múzeum Fotótár ltsz. 88.2000 Szöllősy Kálmán felvétele.

⁶⁸ MTA BTK MI MDK-C-I-3 No. 824.

⁶⁹ Gábor 1996b 36.

⁷⁰ Gábor 1996b 36.

⁷¹ Mivel az 1950-es évek elejéről egyelőre kevés tervlapot találtunk, nem tudjuk, hogy az egykori hivatali (ma igazgatói) szárnyban végeztek-e ekkor földmegerősítéseket. Annyi bizonyos, hogy a későbbi tervek érdemben a földemen nem irányoztak elő nagyobb változtatásokat.

⁷² BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 26.7/2. Szegőváry felvétele.

A háború utáni években tehát az előcsarnokot és a portikuszt helyre kellett hozni. Annak ellenére, hogy elsősorban komoly építési munkálatokra volt szükség, jutott figyelem az előcsarnok kifestésének legalább részbeni rekonstrukciójára is. Az Iparművészet allegóriájáról ugyanis egy 1965-ben készült fényképfelvételen jól látszik, hogy az ábrázolás jobb alsó sarkában az azt újraalkotó festő odaírta: „Egy félig elpusztult Lotz karton után restaurálta Kákay Szabó György, 1951”.⁷³ A festőért tehát nem mentek messzire: a római iskolához sorolható Kákay-Szabó ugyanis ez időtájt a Szépművészeti Múzeum főrestaurátora volt.

Az archív fotók alapján látható, hogy a főkapu szárnya hiányzott, a portikusz sérült falazatait rendbe hozták az 1940-es évek második felében, de a Deák-Ébner-féle falképek, különösen azoknak a Dózsa Gy. út felőli része többnyire elpusztultak. A portikusz mögötti homlokzat 1949 és 1951 között kvádert imitáló burkolatot, a főbejárati ajtó nehézkes, szocreál stílusban készült keretezést kapott,⁷⁴ valószínűleg azért, mert a homlokzat igényes kijavítására nem volt pénz. Archív fotón látható, hogy a két állított téglány alakú ablak a portikusz nyugati falának földszinti zónájában ekkoriban készülhetett.⁷⁵ A háború során elpusztult homlokzati pirogránit-elemeket, a szakirodalom szerint a Zsolnay-gyárral újból legyártatták, de ez inkább a későbbi felújítási fázisban történt. Mindez nem jelentett akadályt, hogy a belső terekben kiállításokat rendezzenek. Amint azt egy mellékelt, 1949-es archív felvétel is mutatja, olyan kiállítási installációk jelentek meg, amelyek a szoborcarnok oszlopainak beburkolásával dolgoztak, mintegy ötletet adva a későbbi átépítések irányának, mely kevésbé áttört tömegképzésben, inkább összefüggő falfelületekben gondolkodott a szoborcarnok esetében is.

A háború utáni építészek, Borsos Lászlónak nemcsak a háborús károk helyrehozatalával, hanem a két háború közti időszak elmaradt korszerűsítéseivel is foglalkoznia kellett. Ennek keretében kialakította a síkmennyezetes elrendezést a kiállítóterekben olyan formán, hogy a boltvállak tagolt párkányának alsó, fogrovatos tagozatánál jelölte ki az új síkmennyezet helyét. A négyzetes mezőkre osztott üvegfelület mellett lelógatott neonvilágítás már mesterséges fényt is biztosított a kiállításokhoz. Az ajtók keretezését addigra már lecserélték, ezeket újabb, egyszerűbb keretezéssel váltotta fel. A III. teremből az oszlopcarnokba vezető nagy, kétoszlopos nyílást beszűkítette, a pillérek és oszlopokat belefoglalta egy egységes válaszfalba, dór félpillért kialakítva a beszűkített nyílás új, vízszintes áthidalásánál. A szoborcarnok oszlopainak kompozit fejezeteit levésték, és négyzetes pilléreké alakították úgy, hogy kettőt-kettőt összefalaztak, és dór fejezetű félpilléreké alakítottak ezzel ki. A fölöttük elhelyezkedő vízszintes áthidaló meanderdiszt kapott, szocreál ízűvé formálva a teret.⁷⁶ Az oszlopcarnok mögötti negyedköríves terekben ekkor hozták létre a tereket tovább daraboló irodákat.⁷⁷ Itt emlíjtük meg, hogy ekkoriban a Múcsarnoktól délre-délnyugatra fekvő terület növényzete is nagyrészt eltűnt a Felvonulási tér kialakítása és a Sztálin-szobor felállítása miatt.⁷⁸

Az alaprajzi rendszert fokozottabban érintette a következő, szintén Borsos-végezte átépítés (1962-1965). A Múcsarnok olyan országos szervként kezdett ugyanis működni, amely vidéken, sőt külföldön is kiállításokat rendezett, ezért sok művet kellett itt összegyűjteni, ami

⁷³ BFL XV. 17e 306 1416. d. BMF Fényképtára 84076.

⁷⁴ Ezt látjuk egy 1954-ben készült archív fotón is: BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 93220.

⁷⁵ BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 81.100

⁷⁶ Gábor 1996b 36-37.

⁷⁷ Az 1953. évi Borsos László féle tervek E-21-es tervlapja. A Múcsarnok műszaki osztályán található dokumentációtárban.

⁷⁸ BTM Kiscelli Múzeum Fotótár ltsz. 53.51.72. mező Sándor felvétele az 1950-es évekből, uott ltsz. 652806 1952-ből, a felvétel készítője ismeretlen.

növelte a raktárterek és irodák iránti igényt. Ekkoriban alapmegegerősítéseket is végeztek (1963),⁷⁹ mely cölöpalapozást jelentett.⁸⁰

A munkák nagyobb része 1964-65-ben zajlott. Kilenc terem és a tanácsterem maradt meg kiállítóterként. Borsos alacsonyabbra vette a kiállítóterek álmennyezetét (felülbordás vb. álmennyezet).⁸¹ A főhajó új álmennyezetének hossztartóit a harántfalakra terhelték. Az álmennyezet szélső mezői voltak üvegezettek, középen fénycsöves világítást helyeztek be.⁸² A szoborcsarnok és a hátsó keresztzárny egy-egy terme raktár lett. A szoborcsarnokot teljesen befalazták, részben azért, hogy a két negyedkörív-alaprajzú térbe közbülső födémeket húzhasanak be. Ehhez az oszlopokat körbebetonozták.⁸³ Ekkor alakult ki a szoborcsarnokot körülvevő terekben a mai, kissé áttekinthetetlen, két közbülső szintes térelrendezés, melynek közlekedő terei az emeleten jellemzően a szoborcsarnok oszlopsora mögötti negyedköríves térben kaptak helyet, a mögötte húzódó térben pedig az irodák. A főhomlokzat mögötti tetőtérbe iroda került.⁸⁴ A tetőtéri irodák miatt utólag klímagépházra volt szükség, de maradt bennük a meleg.⁸⁵ A pincében új gázkazánházt létesítettek, új kémények kerültek kialakításra.⁸⁶ Mindazonáltal az alagsor 1964 körül még nagyjából megőrizte a Schickedanz-korszakból megörökölt beosztását, a légfűtés maradványaival együtt.⁸⁷ Egy 1964-es terven viszont már alapincézettnek látszik az egykor kávéháznak tervezett (ma könyvtár) alatti pincetér.⁸⁸

Az egykori hivatali (ma igazgatói) szárnyban ekkor történtek az alaprajzi módosítások. A portikusztól „jobbra és balra”, új ruhatár, büfé készült.⁸⁹ Érdekes, hogy a későbbi építészeti műleírás úgy tudja, hogy az eredeti szélfogó és ruhatári fal az 1964-es felújításkor semmisült meg,⁹⁰ ami azt jelentené, hogy a háborút és túléltek ezek az elemek. A belső terekben a hatvanas évek részletképzései a nyílászárókon is megjelentek, a kiállítótermekben nyílászáróhelyezések történtek, és a nyílások mérete is változott.⁹¹ 1964-ből ismerünk tervet a portikusz mögötti homlokzat és a főkapu pirogránit elemekből kialakított keretelésének helyreállítására,⁹² azaz ekkortájt távolíthatták el a kvádert imitáló burkolatot a homlokzat elől. Legkésőbb 1965-re ez meg is történt, mert egy ekkoriból származó archív felvételen a burkolat már nem látszik.

Viszonylag kevés asztalos konszignációt találtunk eddig a tervek között. Ezek többsége az 1960-as években született. Sajnos nem mindig derül ki, mit és mennyit kívántak a nyílászárókon alakítani. Példa erre egy félköríves ablak, mely típusát tekintve a gazdasági szárny külső, Dózsa Gy. út felőli, bejárójától a hátsó portikusz felé eső ablaknak felel meg.⁹³ Az addigi egyetlen szárny „átalakítandó” – de hogy ez pontosan mit jelentett, azt nyilván az

⁷⁹ Múcsarnok, teljes körű belső rekonstrukció. (Továbbiakban: Kiviteli 1992) Kiviteli terv. Készítette: Középvételepítő vállalat, Prodomo Műszaki Tervező Kft. Budapest, 1992. június 30. 2.

⁸⁰ Jelölve az É12-es tervlapon 1992. 09. (Kiviteli 1992)

⁸¹ Budapest Főváros Levéltára (BFL) XV. e 306 1410. d. Múcsarnok rekonstrukciója. Építési engedélyezési terv, 1985. Készítette a BME Középvételepítési Tanszék. Istvánfi Gyula építéstörténeti összefoglalója.

⁸² N. Bakos et alii 1996 13, 24.

⁸³ N. Bakos et alii 1996. 13.

⁸⁴ Gábor 1996b 37.

⁸⁵ Kiviteli 1992. 3.

⁸⁶ Kiviteli 1992. 3.

⁸⁷ 1964 körüli datálatlan terv a pincéről (E1/A, Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

⁸⁸ BFL XV. 17e 306 BMF 1416. d. 1964. évi É-69-es tervlap.

⁸⁹ Kiviteli 1992. 2.

⁹⁰ Múcsarnok, teljes körű belső rekonstrukció. (Továbbiakban: Kiviteli 1992) Kiviteli terv. Készítette: Középvételepítő vállalat, Prodomo Műszaki Tervező Kft. Budapest, 1992. június 30. 2.

⁹¹ Kiviteli 1992. 3.

⁹² 1964. évi É-61-es tervlapok Borsos László terveiből (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

⁹³ 1964. évi É-51-es tervlap Borsos László terveiből (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

asztalos ablakoként döntötte el –, és új, belső réteg készítenő. Másutt, valószínűleg az oszlopcsarnok körüli külső negyedköríves helyiség jégpálya felőli ablakai (értelmező alaprajzot nem találtunk) újonnan készítenőknek lettek feltüntetve.⁹⁴ Ugyanekkor készültek a pincszellőzők jellegzetes rácsai is.⁹⁵ Olyan esetekben, ahol a nyílászárót megtartották, mint pl. az egykori hivatali (ma igazgatói) szárny Dózsa Gy. út felé néző ajtaja esetében, olykor kisebb felújításokkal kellett élni. Ez esetben új kilincset terveztek,⁹⁶ mely ma is jól láthatóan csillagcsavarral került rögzítésre.⁹⁷

1967-ben – szerintünk, mint említettük, inkább 1965-ben – restaurálták vagy inkább újrafestették a portikusz megsérült, Ébner-féle falképeit.⁹⁸ Medveczky Jenő kiegészítésének stílusa a Dózsa Gy. út felé eső figurákon jobban érzékelhető, hiszen az pusztult el jobban.

1974-ben új öltöző, hőközpont létesült, viszont a beavatkozások miatt vizesedés indult meg a falakban.⁹⁹ A hátsó portikusz mögötti térben és a X., illetve a XII. termekben közbülső födémet húztak be. A portikusz mögötti térben ekkor alakult ki a raktár, üveges műhely.¹⁰⁰

A következő tervezési fázis 1985-től indult (tervező: Kaszás Károly).¹⁰¹ A BME Középülettervezési Tanszék tervét 1989-ben hagyták jóvá, ez alapján tenderterv is készült, de ezeken módosítani kellett. A módosított terveket már a Középülettervező Prodomo készítette 1991-ben a gazdasági, az igazgatói szárnyra és a hátsó portikuszra vonatkozóan.¹⁰² A BME által készített tervek egy modern felújítást irányoztak elő, ám az évek során egy, inkább az épület historizáló helyreállítása került előtérbe, azaz jelentősen módosult a koncepció. Ez utóbbi drágább volt, de a pótlólagos forrásokat végül sikerült előteremteni.

Az új koncepció lényege az volt, hogy növelni kell a hasznos négyzetmétert, elsősorban az épület maradék részének alapincézésével. Ebben az üzemeltetéshez használatos terek mellett a vendégfogadó terek föld alá süllyesztése volt a kitűzött cél. Az előcsarnok alatt új, „mélyföldszinti előcsarnok” jött létre, melyből büfé, vizesblokk, a tanácsterem alatt vetítőterem nyílik. Ide lift készült.¹⁰³ A kávéház (könyvtár) alatt garázst jelölnek a tervek, ennek keleti lejárója elfalazásra került, a nyugatit beszűkítették. A garázból ajtó nyílt a szoborcsarnok mögötti körkikelyes pincetér középtengelyébe (abban most hőközpont van), de a garázból befalaztak egy ajtót nyugat felé eső kis melléktér felé is.¹⁰⁴

Az alapincézésnek számos statikai vonzata volt. Egyrészt azért, mert a talajvízszint időszakosan az eredeti alapozási sík fölé esett, úgy, hogy a tözeges talajréteg olykor a térfogatát is változtathatja. Másrészt az új pinceterekbe betonfödémeket, a földszinti terekbe új beton álmennyezeteket terveztek, végül pedig a pinceterekbe tervezett padlóvonal az 1960-as évek cölöpfejei fölé esett, így azokat kiegészítő cölöpözés és a földkiemelés után utólagosan bevésített acélgerendákkal kellett kiváltani.¹⁰⁵

Az 1990-es évek eleji terveken, elektroozmotikus falszárítást jelöltek a tanácsterem jégpálya felé eső falán jelölve, nem egyértelmű, mikor készült.¹⁰⁶ A terveken új

⁹⁴ 1964. évi É-52-es tervlap Borsos László terveiből (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

⁹⁵ 1964. évi É-88-as tervlap Borsos László terveiből (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

⁹⁶ 1965. évi É-111. tervlap részlete Borsos László terveiből (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

⁹⁷ Itt jegyezzük meg, hogy a legkorábbi archív fotók, nem mutatnak kívülről kilincset ezen az ajtón. Alighanem – hasonlóan a mai orvosi rendelők ajtóihoz – csak az épületből távozáskor lehetett használni.

⁹⁸ Gábor 1996b 28.

⁹⁹ Kiviteli 1992. 3.

¹⁰⁰ BFL XV. 17e 306 BMF 1416. d. ÉM Középülettervező Vállalat 1974. évi terve, tervező Mosdossy Borbála.

¹⁰¹ Az első (ebben a formában nem megvalósult) tervek: BFL XV. 17. e 306 1409-1412. d.

¹⁰² Kiviteli 1992. 3.

¹⁰³ N. Bakos et alii 1996 12-13, 24.

¹⁰⁴ É1-es tervlap 1992. 06. 30. (Kiviteli 1992)

¹⁰⁵ N. Bakos et alii 1996 12-13, 24.

¹⁰⁶ É12-es tervlap 1992. 09. (Kiviteli 1992)

kondenzátorházat is jelölnek a VIII. terem vonalában, de kívül, a föld alatt.¹⁰⁷ Ennek építési munkálatairól készült fotót mellékeljük az 1990-es évekből, mikor a markoló dolgozik ezen az oldalon. A felvételen egyértelmű, hogy az egykori légbeszívó folyosó helyén dolgoztak, minden biztonnal elpusztítva azt.

A szoborcsarnok álmennyezetét megtartották, az oszlopokat sem bontották ki (a már említett, keresztház felé eső oszlopok kivételével), mivel ezek a beavatkozások a karéj mögötti födémekek és irodák létét is megkérdőjelezte volna. A főhajó fölé új vb. álmennyezet került (ennek hosszartói már a főfalakra terhelnek), az egykori tanácsterem álmennyezete kikerült, és „helyreállítandó” rabc mennyezetéről (azaz boltozatról) szölk a tervek.¹⁰⁸ Az elbontandó betonfödémekek „betonroppantásos” technológiával szüntették meg.¹⁰⁹

A tetőszerkezetek mindenhol bontásra ítéltettek, kivéve a főhajó fölött, ahol a fő- és melléktartókat jó állapotúnak, megtarthatónak ítélték. Teljesen új állókorcos vörösréz-fedés és Werma-bordás drótüveg-fedés készült. Az üvegfelületeket hóolvasztásra alkalmas csőrendszer fűti, ezen kívül állítható lamellás napellenzőrendszer készült a kiállítóterek fölé. A szoborcsarnok körüli irodák VELUX tetősík-ablakai ekkor készültek.¹¹⁰ A kiállítóterek fölött a padlástér-kiszellőztetéséhez 60x60-as díszrácsokat terveztek, de a nyílások körül befalazást jelölnek alulról-felülről, azaz korábbi szellőzőablakok beszűkítéséről volt szó.¹¹¹ A mai igazgatói szárnyból egy bejárati ajtót elfalaztattak a nyugati mellékhajó padlástere felé, az előcsarnok fölött szellőzőkéményeket bontottak, a szoborcsarnok északkeleti sarkában szintén szellőzőkéményt bontottak.¹¹²

Mindezek a beavatkozások a Múcsarnok tereinek funkcionális átformálásának érdekében történtek. A kiszolgáló terek föld alá süllyesztéséről már szölkünk, de nagy előrelépésnek minősült, hogy a szoborcsarnokból az üvegműhely és a raktárak kiköltöztek, így kiállítótérre válhatott, a hátsó keresztház tereivel együtt. Az eredetileg kávéháznak szánt, hátsó portikusz mögötti térből a mútárgyraktár szintén leköltözött a pincébe. Helyén létesült a mai könyvtár, új bútorzattal. Itt és a már említett tanácsteremben egykor terrazzo lehetett, aminek maradványa nem volt, így újat készítettek.¹¹³ Új furnéros-füllungos típusajtók készültek a Schickedanz-féle rajzok utánérzéseként.¹¹⁴ Új főbejárati ajtót terveztek az I. terembe Schickedanz terve „szellemében”,¹¹⁵ és a főkapu bronz szárnya is az eredeti alapján készült, de új darab.

Az előcsarnok belső képeinek rekonstrukciója az eredeti Schickedanz-féle tervek alapján történt. Az előcsarnok ruhatári és pénztári fülkéje a Schickedanz-féle tervek alapján került utángyártásra. 1994-ben újrafestették a falakat és a boltozatot, igaz, nem sikerült a terveken látható színmélységeket újra előállítani.¹¹⁶

Ami a külsőt illeti, az 1990-es évek eleji tervek befalazandó nyílásokat mutatnak a portikusz nyugati oldalfalán¹¹⁷, pedig az archív fotókon lent csupán egy állított téglány alakú ablak látszik, azaz e nyílások utólag létesültek, minden biztonnal a háború utáni első helyreállítások során. Befalazandó nyílásokat jelöltek a portikusz keleti oldalfalán is, de mivel azon a falon nagyobb sérülések nem történtek, alighanem ott utólag vágták őket.¹¹⁸ Így viszont

¹⁰⁷ É19-es tervlap 1991. 09. (Kiviteli 1992)

¹⁰⁸ É12-es tervlap 1992. 09. (Kiviteli 1992)

¹⁰⁹ N. Bakos et alii 1996 12-13, 24.

¹¹⁰ N. Bakos et alii 1996 24., igaz, másutt azt írják, a főhajó fölött csak a főtartók maradtak meg. (uo. 20.)

¹¹¹ É11-es tervlap 1992. 09. (Kiviteli 1992) és É4-es tervlap 1991. 07. (Kiviteli 1992)

¹¹² É4-es tervlap 1991. 07. (Kiviteli 1992)

¹¹³ N. Bakos 1996 13.

¹¹⁴ N. Bakos et alii 1996 12-13., 17.

¹¹⁵ É12-es tervlap 1992. 09. (Kiviteli 1992)

¹¹⁶ Gábor 1996c 17. jegyzet.

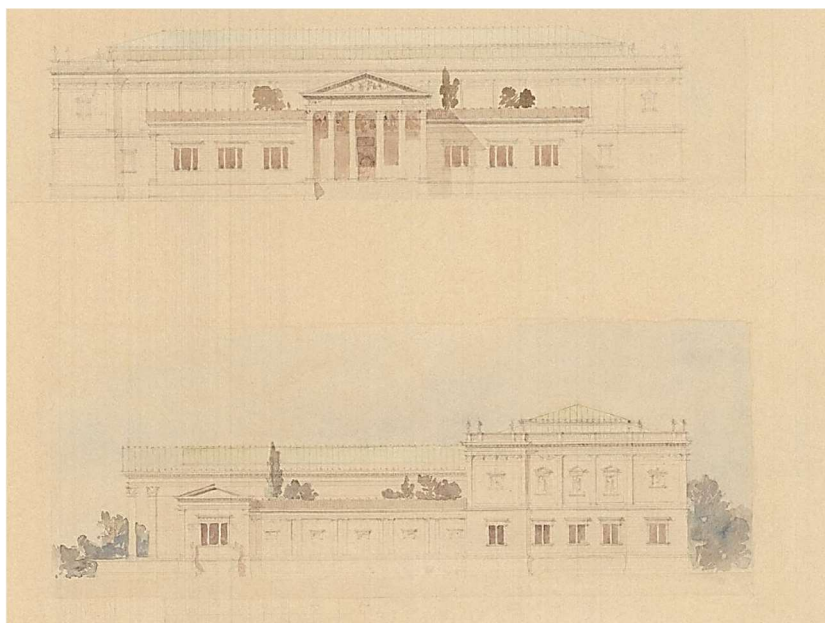
¹¹⁷ É20 tervlap, 1992. 06. 30. (Kiviteli 1992)

¹¹⁸ É19-es tervlap 1991. 09.

nem maradt ablak a portikusz oldalán, az új helyreállítások következtében.¹¹⁹ Újabb Zsolnay-pirogránit elemeket kellett legyártatni a homlokzatok javításához. Felújították a Deák-Ébner-féle falképeket, de a portikusz mennyezetének dekoratív festése nem volt helyreállítható, mivel korábban besüllyesztett világítással tönkretették. A portikusz oszlopfőit „újra kellett alkotni a még meglévő, még ép elemek felhasználásával”, ugyanis az oszlopfők horganylemez alagra szerelt öntvények voltak, és a lemezalap korrodálódása nem tette lehetővé megtartásukat. Ugyanekkor foglalkoztak a timpanonban található mozaik felújításával is.¹²⁰

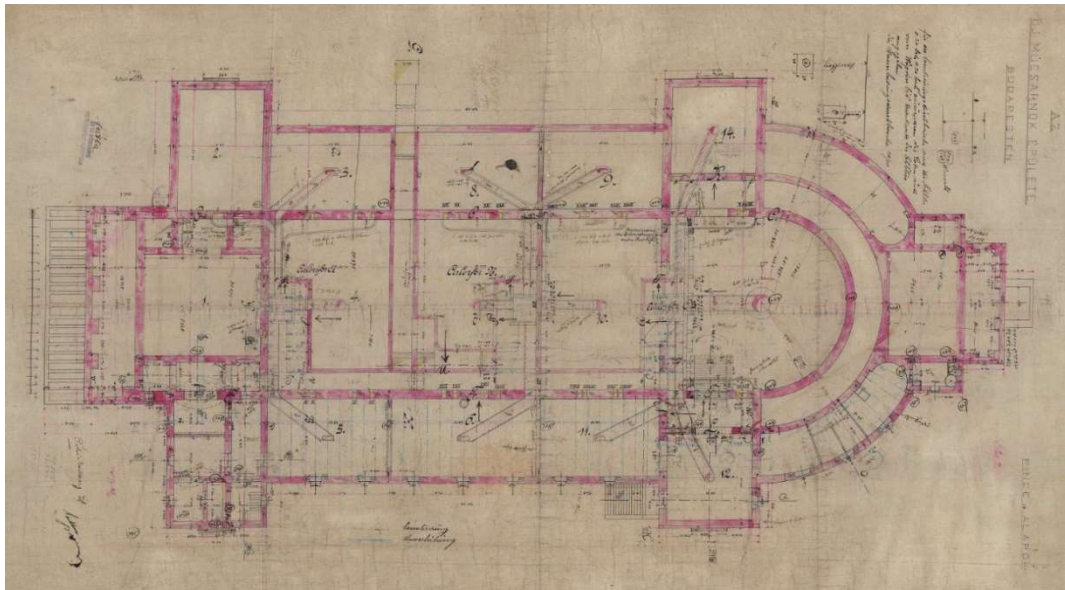
A Múcsarnok területe
(nyíllal jelölve) egy 1880-as években készült térképen
(BFL XV. 17. d. 323c/4. 23. szelvény)

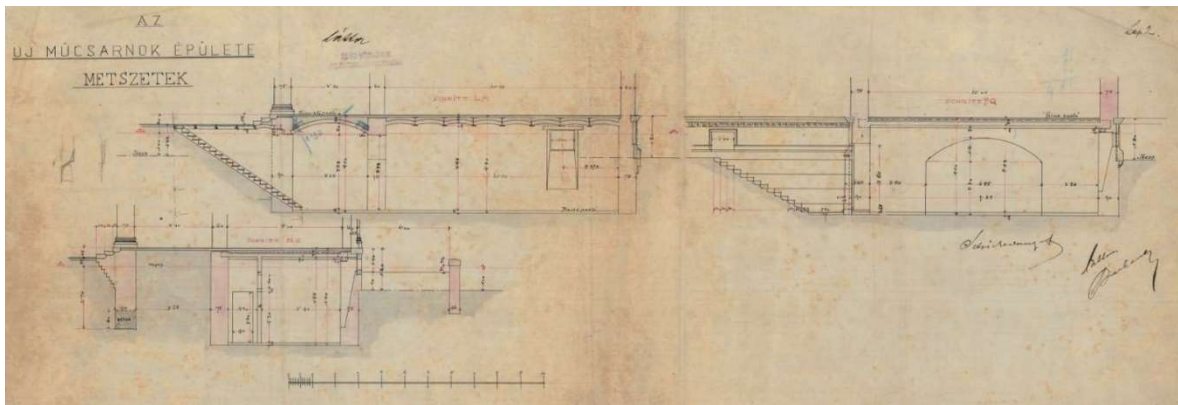
A Múcsarnok egyik legkorábbi terve
(MNL OL 77 No. 3:51)

¹¹⁹ Gábor 1996b 38.

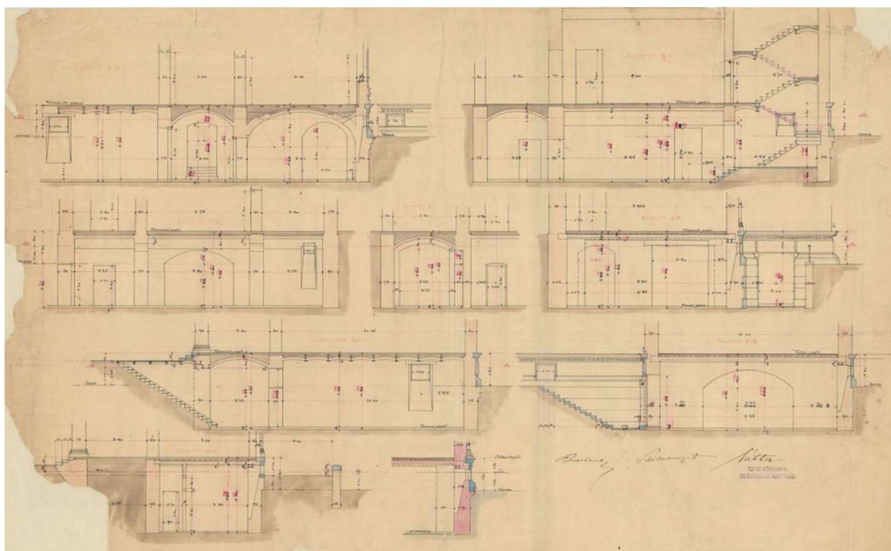
¹²⁰ N. Bakos et alii 1996 18-20.

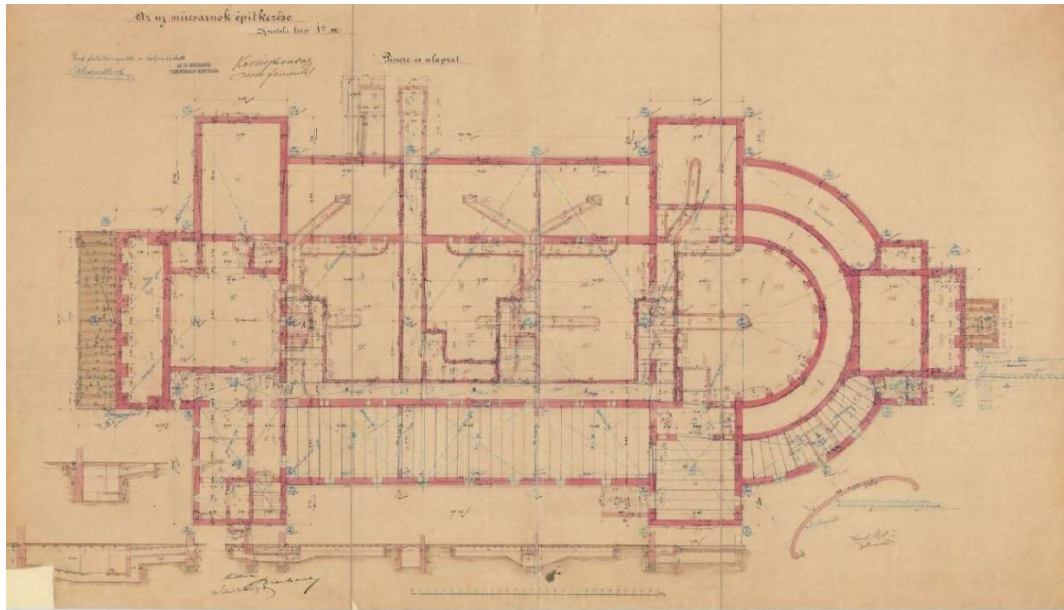
A Múcsarnok alagsorának alaprajza a metszetek helyének jelölésével (MNL OL T7 No.3:8)

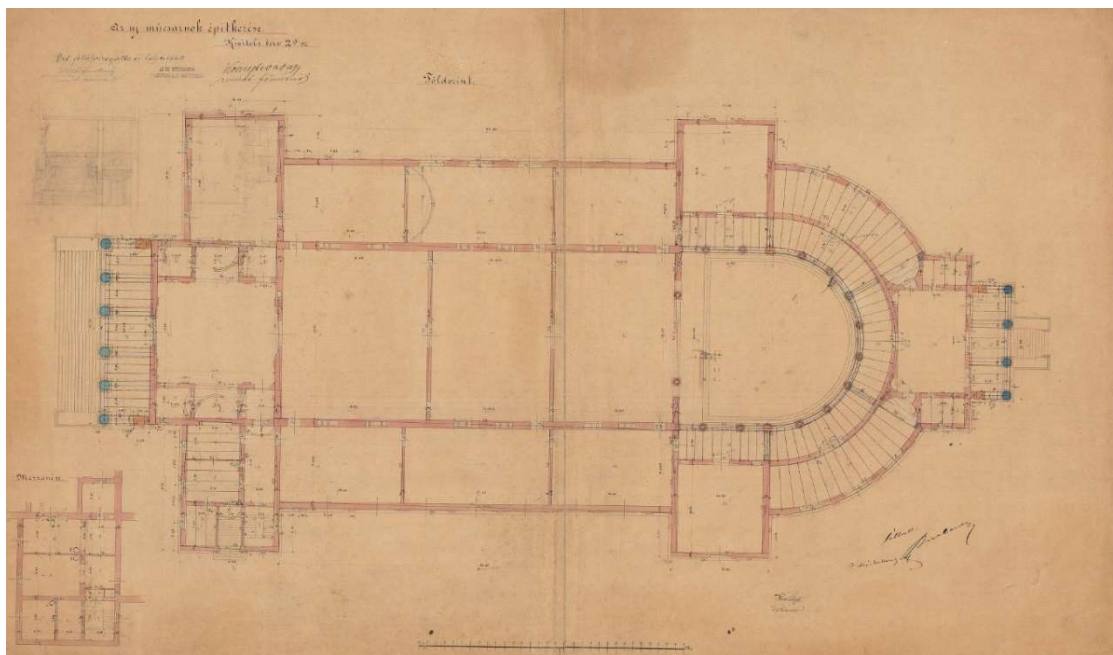
Az alagsor metszetei (MNL OL T7 No. 3:7)

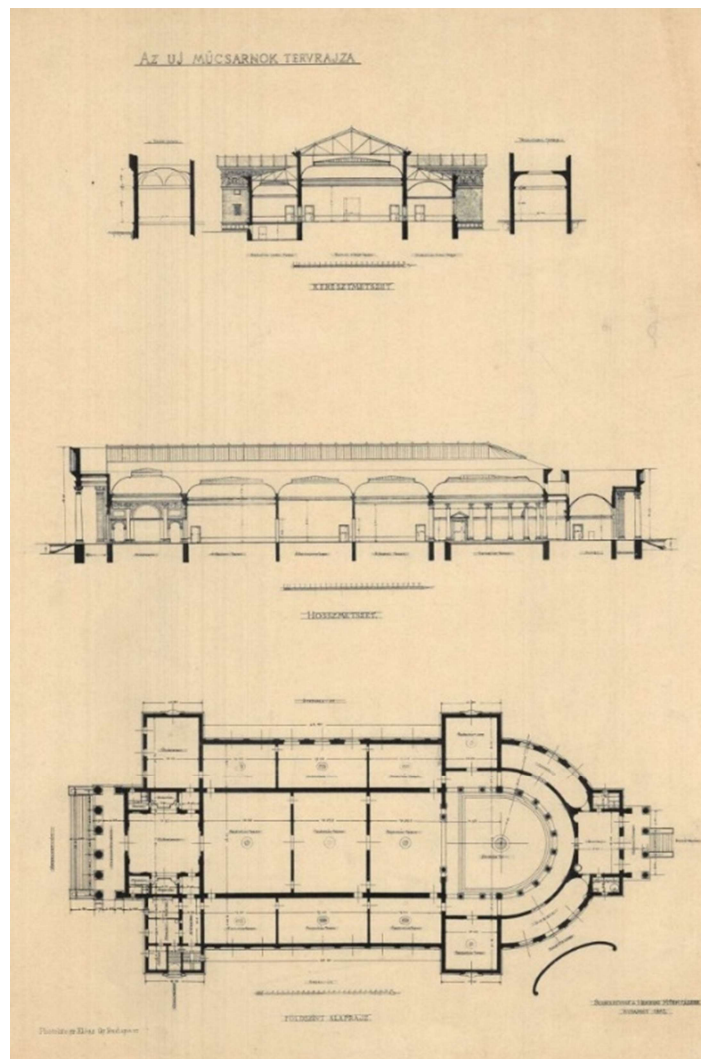
Az alagsor metszetei (MNL OL T7 No. 3:17)

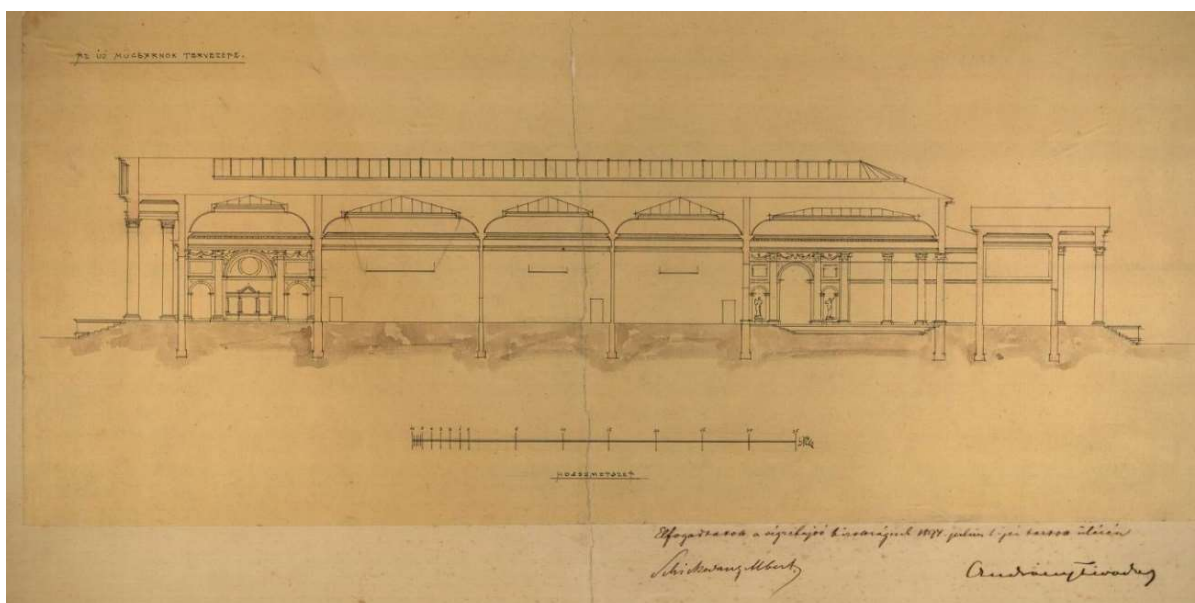
Az alagsor kiviteli terve (MNL OL T7 No. 3:22)

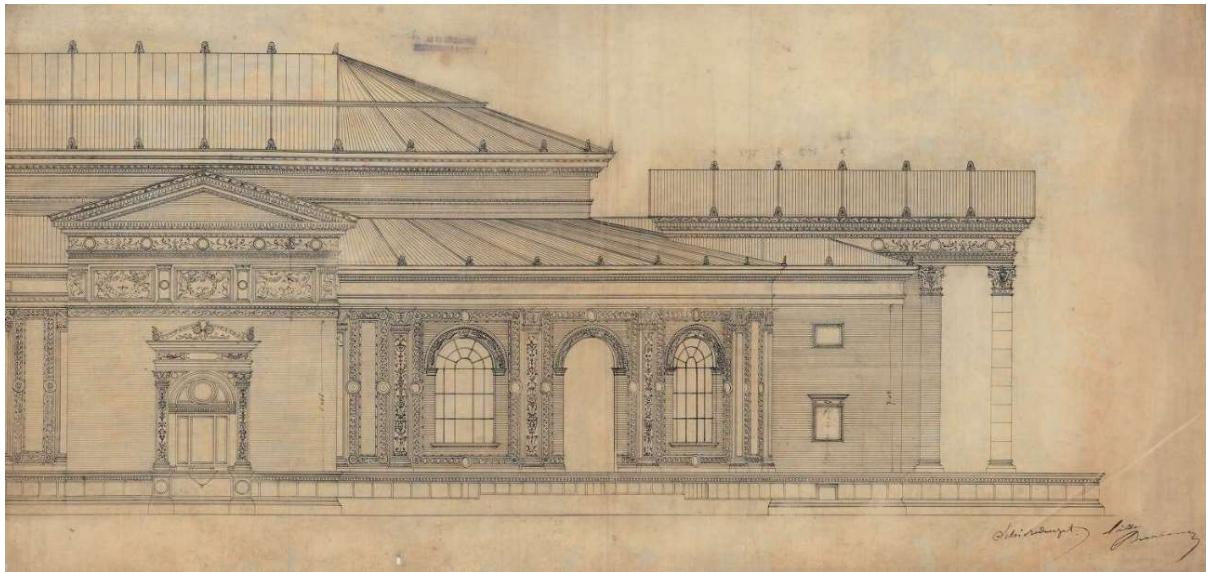
A földszint kiviteli terve (MNL OL T7 No. 3:23)

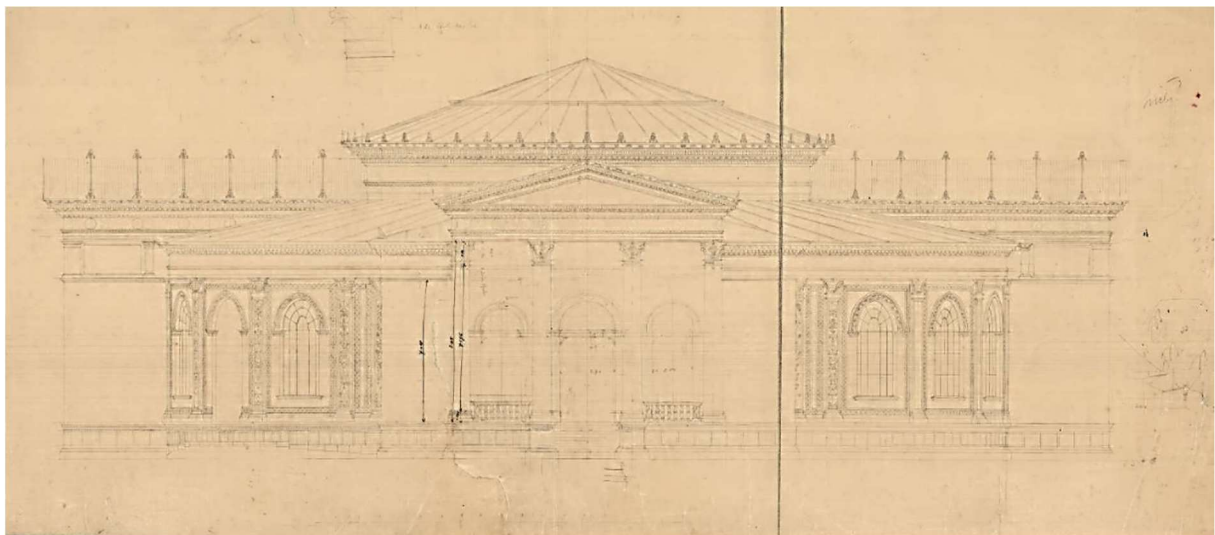
Az épület hossz-, keresztmetszete és alaprajza (MNL OL T7 No. 3:24)

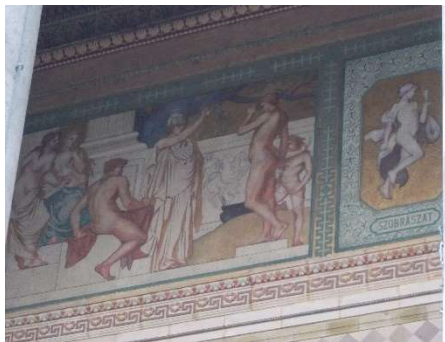
Az épület hosszmetzete, elfogadott terv (MNL OL T7 No. 3:54)

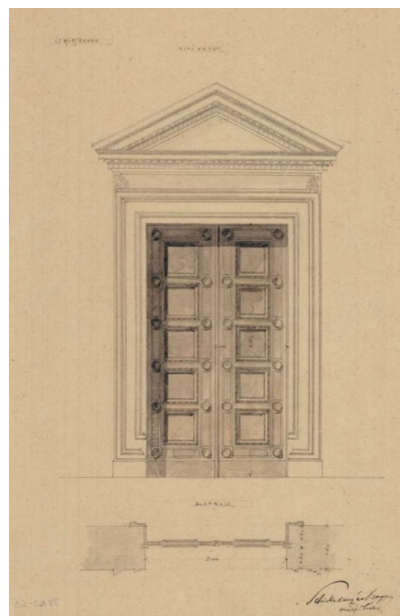
A mai Dózsa Gy. út felőli homlokzat hátsó részének egyik rajza
(MNL OL T7 No.3:42)

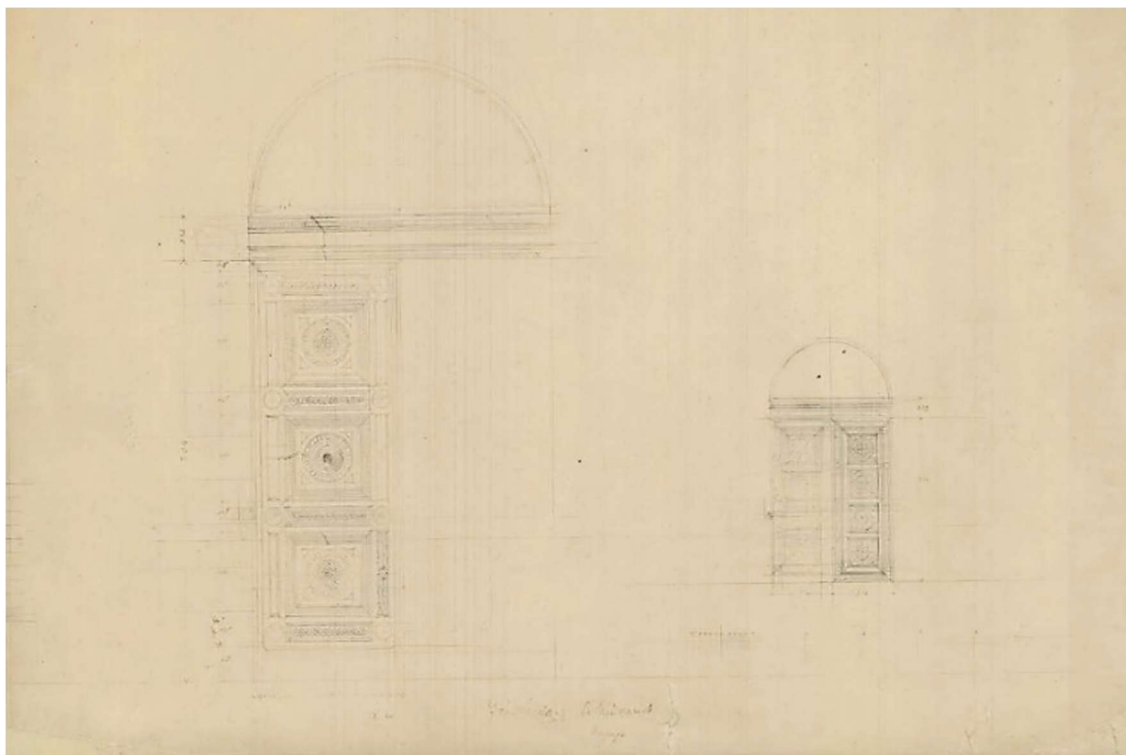
A hátsó, portikuszos homlokzat terve (MNL OL T7 No. 3: 43)

Részlet a főhomlokzat Schickedanz-készítette tervrajzáról (MNL OL T7 No. 3:70) és a Deák-Ébner-féle falképek részlete

Ajtóterv (ebben a formában nem valósult meg, MNL OL T7 No. 3:63)

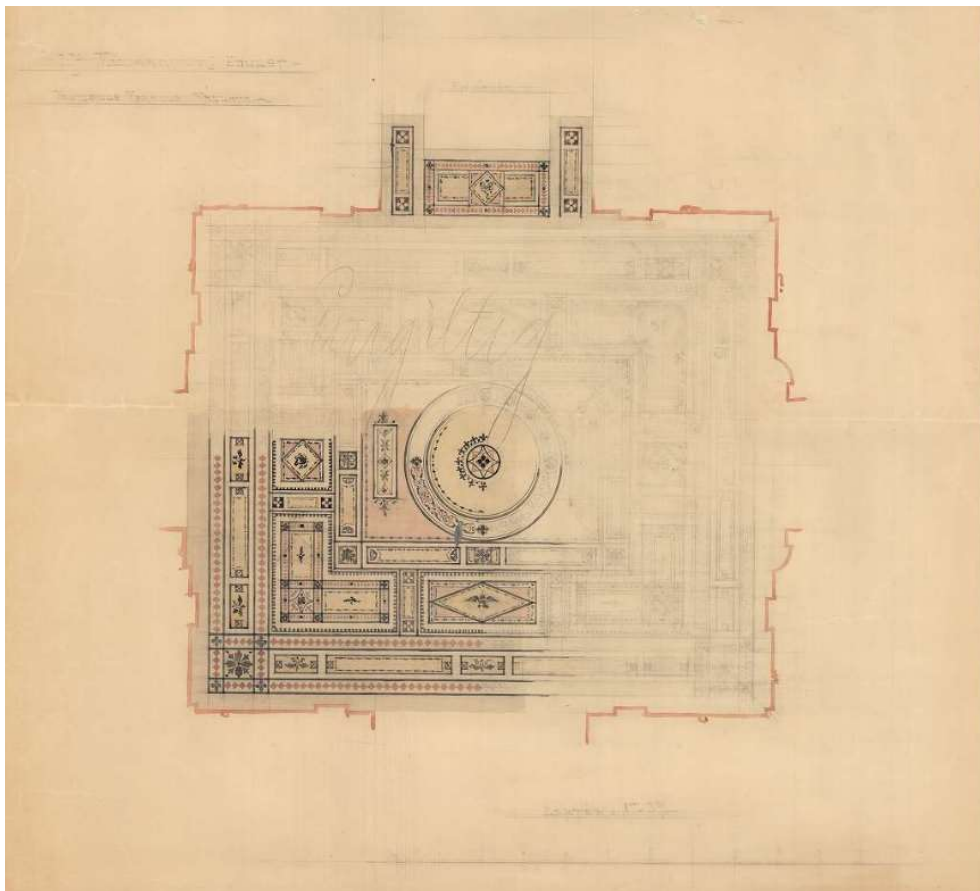
Ajtószárny terve (MNL OL T7 No. 3:68)

Az előcsarnokból az I. terembe vezető ajtó terve (MNL OL T7 No. 3: 61)

Az előcsarnok egyik kifestési terve
(MNL OL T7 No. 2:10)

Az előcsarnok terrazzojának terve (MNL OL T7 No. 3:65)

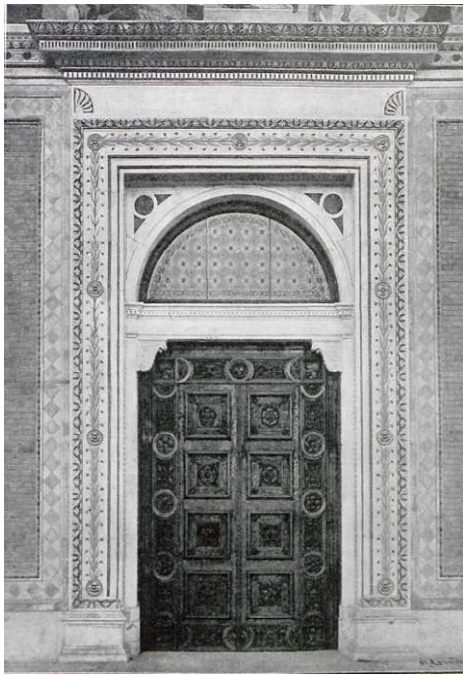
Klősz György korábbi felvétele 1898 k.
(forrás: Magyar Nemzeti Digitális Archívum, eredeti: BTM Kiscelli Múzeum Itsz. 652685)

A Múcsarnok az 1900-as évek elején egy Klősz-fotón (Gábor 1996b 34., eredetije: BTM Kiscelli Múzeum Itsz. 26.607)

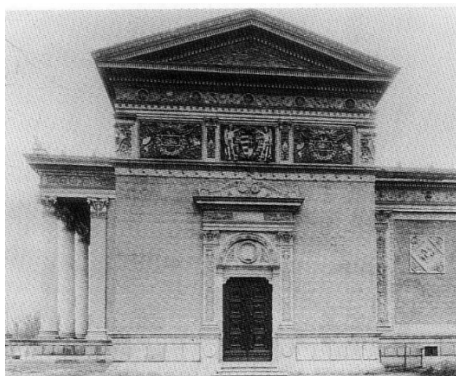
A Múcsarnok egyik terme Révész és Bíró felvételén, 1910-ből, rajta a szellőző-ráccsal

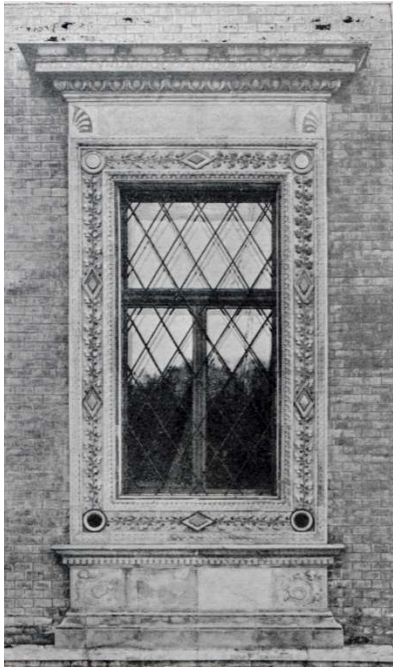
A főbejárat kapuja (Ambrozovics 1897 310., BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 24.221.)

A főbejárat kapu egyik táblája (Ambrozovics 1897 311.; BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 24.223)

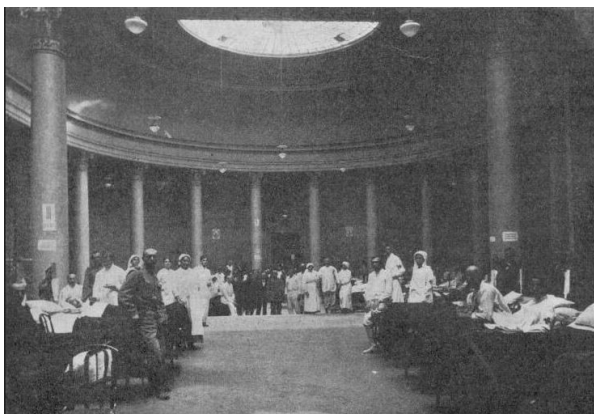
Az egykori hivatali (ma igazgatói) szárny a külső bejárattal (Gábor 1996b 27.; BTM Kiscelli Múzeum ltsz. 24.220.)

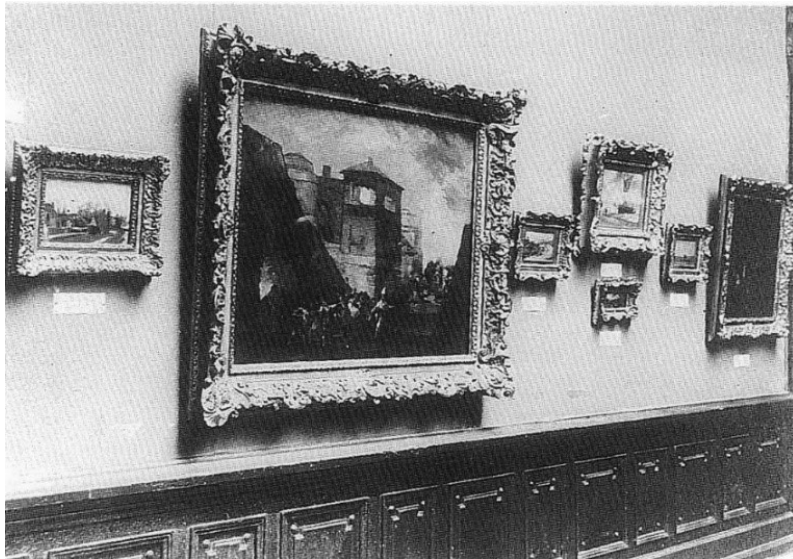
A Múcsarnok egyik ablaka 1896 körül
(Ambrozovics 1897 313.; eredetije: BTM
Kiscelli Múzeum ltsz. 24.225)

Munkácsy Mihály ravatala a
Múcsarnok szoborcsarnokában, 1900
tavaszán

A Múcsarnokban működő
hadikórház 1914-ben

1919. évi felvétel a tapétázott és lábazati burkolattal ellátott egyik teremről
(Gábor 1996b 32.)

A Múcsarnok 1943-ban (forrás: www.fortepan.hu, 26648)

1940-es években készült felvétel
a háborúban megsérült
Múcsarnokról
(forrás: ujjealigetben.blog.hu,
eredetije: BTM Kiscelli Múzeum
ltsz. 26.7/2.)

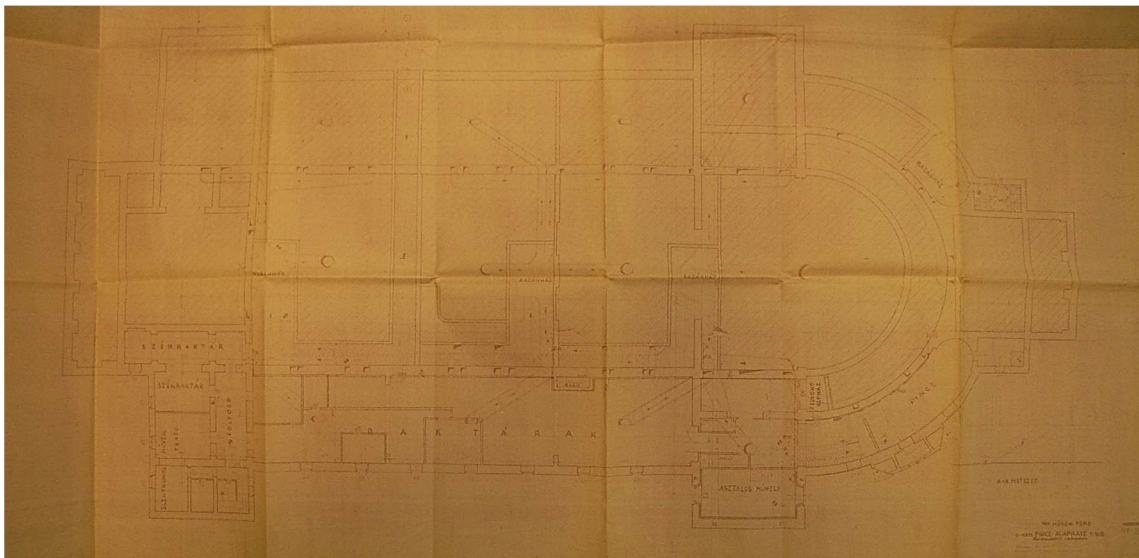
Motorverseny a Múcsarnok
előtti területen, 1949-ben
(forrás: www.fortepan.hu
33264. sz.)

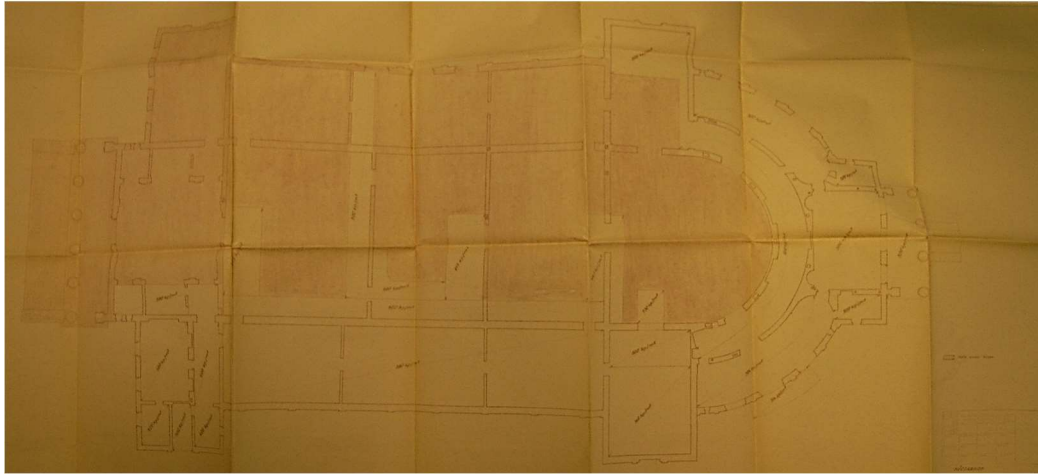
Újítási és találmányi kiállítás
1949-ben
(www.fortepan.hu 09299
sz.)

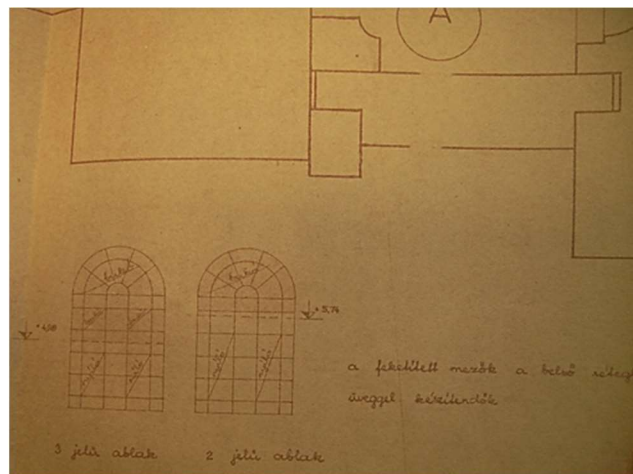
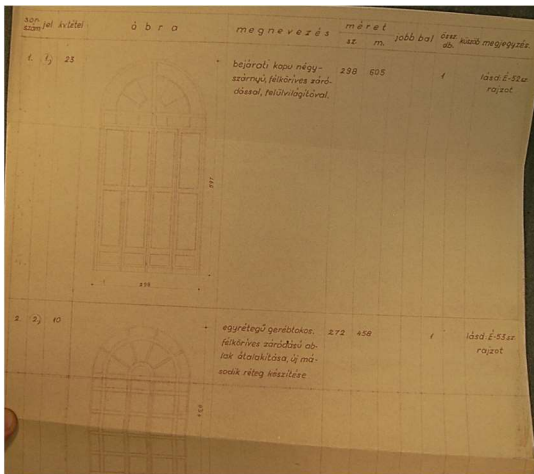
A portikusz mögötti homlokzat javításának terve
(sötéttel a javítandó részek; 1964. évi É-61 tervelap,
Múcsarnok műszaki osztályának tervanyaga)

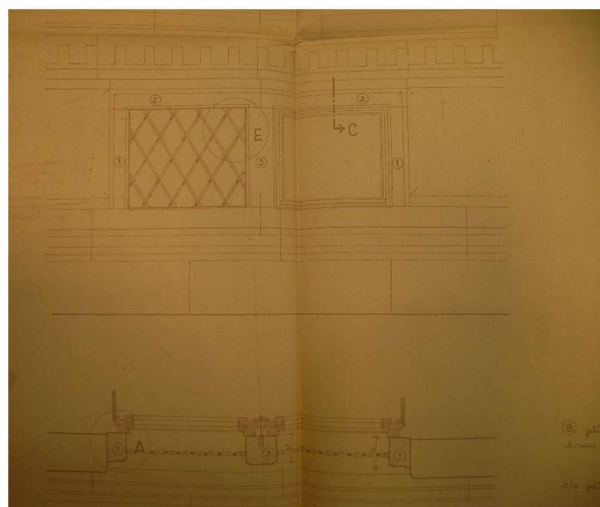
1964 körüli datálatlan terv a pincéből
(E-1/A. Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

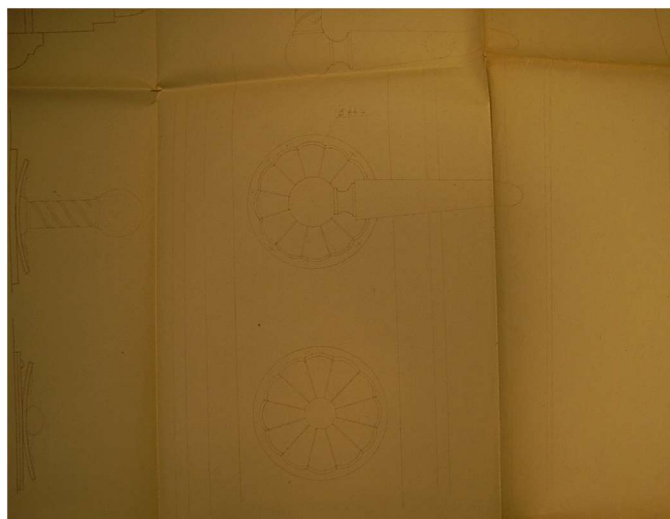
1965 körüli tervlap a pincéről, pirossal jelölve a földem nélküli, azaz alápincézetlen részek (Műcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

Asztalos konszignáció részletei 1962-ből (É-52 tervlap) és 1964-ből (É-53-as tervlap) (Műcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

Pinceszellőző rácsának terve egy 1964. évi tervlapról (É-88)

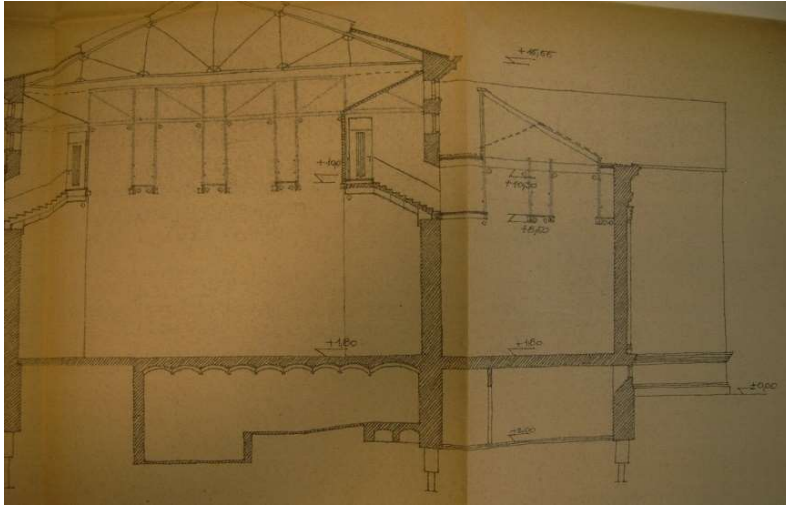
Az egykori hivatali, ma igazgatói szárny újonnan készített kilincse a külső ajtón (1965. évi É-111-es tervlap részlete, Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

A Múcsarnok északnyugati sarka 1965-ben
(forrás: www.fortepan.hu 75643. sz.)

A főhomlokzat 1971-ben
(forrás: www.fortepan.hu, 50181. sz.)

Az 1989. évi tervek E 8a tervlapjának részlete egy keresztmetszettel, melyen a főhajó alatti eredeti kazánt és fűtőfolyosóját látjuk (Múcsarnok műszaki osztályának dokumentációtára)

A Múcsarnok jégpálya felőli oldalán az új kondenzátorház felőli földmunkák az 1990-es évek elején

**IV. Értékleltár-
(496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 4., és 10. melléklet A-B.
és F. pontok szerint)**

Az értékleltárba a tárgyi épület egyes épületrészeinek minden látható, azonosítható és leírható építészeti szerkezete, tartozéka felvételre került. A történeti értékkel rendelkező, ezért a későbbi építészeti beavatkozások során különösen gondval kezelendő, fenntartandó részeket a könnyebb áttekinthetőség érdekében kiemelés jelöli.

Azonosító adatok

[helyszín; település és megye; cím; helyrajzi számok; földrajzi koordináták; nyilvántartás azonosító; adatfelvevő neve és elérhetősége; adatfelvétel dátuma]

Múcsarnok, Budapest, XIV. Hősök tere, Olof Palme sétány 1., Dózsa György út 37.

Hrsz.: 29732/10, 29732/11; EOV 65-233 térképszelvény koordináták: 652361 241114
Azonosító: 1227; Műemléki törzsszám: 15765;
Adatfelvevők neve, elérhetősége: Fülöp András, Galamb Zsuzsanna, Jankovics Norbert
műemléki szakértők
Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi
Dokumentációs Központ
1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Adatfelvétel dátuma: 2018. február 1., február 15.

Épület alapadatai

[megnevezése; típusa; fajtája; jellemző stílusa és datálása; eszmei értékek; jelentőség; védelem]

Szabadon álló, két végén egy-egy keresztzárnyal bővített téglalap alaprajzú, a déli oldalán félkörívvel lezárt, főhomlokzatán portikusszal kialakított, késő historizáló-neoreneszánsz múzeumépület. Tervezte Schickedanz Albert és Herzog Fülöp, épült 1895-ben. A II. Világháborúban elszenvedett károk után helyreállítás, sok külső és belső átalakítás az 1950-as évektől több szakaszban, a nyílászáró cseréje és felújítása 1960-as évektől. Komolyabb szerkezeti változásokkal is járó átfogó rekonstrukció az 1990-as évek közepén. A budapesti Millenniumi építkezések ikonikussá vált épülete. ún. I. bírságkategóriába sorolt, országos védettség alatt álló műemlék (1950-es évek), és utóbb Budapest- a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrassy út világörökségi helyszín része (1987).

A homlokzatképzés anyagai, szerkezetei

[előépítmények, homlokzatok]

A portikusos főhomlokzathoz széles, a portikusz teljes szélességét elfoglaló lépcsősor vezet, amelyet kétoldalt oszlopszékyszerűen kialakított, lábazattal, és fogsoros fejezettel díszített kő támfal fog közre, frízében rusztikázott, nagy kváderkövekkel. A támfal az egész épületen körbefutva, ugyan ezzel a tagozással lábazatként jelenik meg.

A lépcsősor tetején hat, kődobokból készült, aranyozott fejezetű kompozit oszlop áll, a homlokzaton, a két szélső oszlop vonalában ugyanilyen fejezetű, homokkő színű, fagyálló téglaburkolatos pillérek támaszkodnak a falhoz. A domborművekkel gazdagon díszített háromrészes párkányt az oszlopok tartják. A párkány architrávjának síkját egymás fölé lépcsőzetesen kiugró vízszintes sávok tagolják. A két alsó sáv díszítetlen, a legfelső, harmadik sáv díszített, kör alakú, váltakozó színezésű - kék középponttal és bordó bordákkal, illetve bordó keretes középponttal és kék bordákkal - virágok díszítik, a virágok között kelyhes virágmotívum. Az architrávot keskeny gyöngyosoros pálcátag, felette sárgával és bordóval színezett szívléces kíma, s keskeny lemeztág zárja. A fríz tagolatlan, a homlokzat középtengelyében keretelt kő mezőben aranyozott felirat: A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETNEK MDCCCXCVI. A betétmezőtől két oldalt, a párkányzat mindkét oldalán az épület homlokzati végfalának az oldaláig sárga színű háttér előtt hullámzó dombormű: kört formázó indadíszek sora, középre behajló, váltakozó fejezetű (talán rózsza és margaréta) virágokkal. A két homlokzati sarkon balluszterszerű váza, amelyet kétoldalról egy-egy, az indákból kinövő szárnyas puttó tart. A főhomlokzat vonalánál a dombormű megszakad, és a főhomlokzat pilléreit is burkoló téglafríz fut tovább. A geison legalsó eleme egy sima, díszítetlen kíma, felette erősen kiülő fogsor húzódik. E felett keskeny, fonatos pálcadísz, majd díszes, tojásléces negyedpálca következik, a tojáslécen a „héj” belső fele kékkel színezett. A keskeny, magas, félköríves vájatokkal díszített függőlemez fölött keskeny, gyöngyosoros pálcátagozat, majd díszítetlen negyedhomorlat következik. A párkányzatot palmetta és levéldíszes szíma (a palmetták központi magja kékkel színezett) és keskeny lemeztág zárja. A timpanonban figurális mozaikdísz látható, Szent István, mint a művészetek pártfogója. A mozaik Haranghy Jenőnek a Szent István év alkalmából, 1938-ban készült kartonja alapján 1940-41-ben készült. A timpanon keretelésének rendszere megegyezik a zárópárkányéval, a fogsoros motívummal kezdődően ugyan az a tagolás rendszer. A timpanon két szélén sárgás alapszín előtt palmettás domborműű akrotérion áll.

A főhomlokzaton két szélén, a portikusz oszlopaival megegyező, kompozit fejezetes, téglaburkolatos, pillér keretezi, a homlokzat középtengelyében nyílik a kőkeretes, kétszárnyú, középfelnyíló domborított bronz lemezekkel borított kapu. A kapuzat keretezése tagolatlan, kő lábazatról indul, bélletében pávaszem motívumos tábladíszek. A keret gazdagon díszített és színezett, lapos lemeztagozatok után keskeny, sárga színű negyedpálca vezet a kapuzat legkarakterisztikusabb eleméhez, a kétoldalt egy-egy keskeny, narancssárga, illetve sárga lemeztaggal keretezett széles lemeztághoz. A lemeztágon festett, sásszerű levélmotívum, a végigfutó sárga szár két oldalán egy-egy bimbós levél. A mintázat alul bordó és kék keretes, színezett rozetta betétdíszből indul, a száron – szabálytalanul kiosztva – kettő, a kapuzat sarkaiban egy-egy, középtengelyében egy ugyan ilyen rozetta

található. A levéldíszes-keretezett tagozatot kívülről bordós alapszínű mezőben keskeny gyöngysor, mellette bordó és terrakotta alapszínen palmettás kíma zárja. A keret fölött gazdagon díszített szemöldökpárkány húzódik, képszékének alsó sarkaiban bordó alapszínen domború palmettamotívum. A képszék közepén aranyozott rátét betűkkel: MÚCSARNOK. A szemöldökpárkány tagolása a főpárkány tagolására rímel: a fríz fölött egy sima, díszítetlen kíma, majd erősen kiülő fogsor következik. E fölött keskeny, bordó háttérszín előtt gyöngysoros pálcadísz, majd tojássoros, a tojásokon levélmintás negyedpálca tagozat következik. A keskeny, magas, félköríves vájatokkal díszített függőlemez fölött keskeny, bordó alapszínű gyöngysoros pálcacsoport, végül a szemöldökpárkányt zöld indadíszekből kinövő, ritmusosan váltakozó bordó és terrakotta színű palmettákkal díszített szíma zárja.

A kapuzat szemöldökpárkányának a vonalában övpárkány osztja homlokzatot két részre. A kapu szemöldökpárkányának képszéke fölötti gyöngysor kétoldalt a falon apróbb szemű gyöngysorként fut tovább. A párkány függőlemezének a vonalában karéjos levéldíszrel dústott domború meanderdísz fut tovább, felette bordó alapszínen kő színű és sárga levelekkel díszített kíma. A kapu kétszárnyú, középfelnyíló vaskapu, félköríves felülvilágítóval, közöttük tagolt csonka kő párkánnyal. Az osztópárkányt kétoldalt egy-egy volutaszerűen visszahajló, oldalmezőiben leveles betéttel díszített konzol támasztja. A párkány alig tagolt, felső szakaszán egy egyszerű kíma, enyhén kiülő fogsor és egy szintúgy díszítetlen szíma tagolja. Ezen ül rácsos díszítésű, félköríves üvegablak. Az üvegablak és a kapu kerete között létrejövő ívháromszög alakú, lapos lemeztagozatokkal keretezett kőtáblákat tárca díszíti.

A kapu két oldalán a falmezők szinte díszítetlenek. Mindkét oldalt viszonylag alacsony, kő lábazat fut ki a pilléreig. A lábazat és az övpárkány közötti téglaburkolatos falmezőt lapos lemezekkel keretelt, élükre állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngysoros pálca keretezi.

Az övpárkány fölött, a homlokzat teljes szélességében a művészetek allegóriáját ábrázoló freskó-triptichon látható. A bal oldali kép a szobrászat kezdetét ábrázolja, amint Vulcanus sárból emberi alakot formál, amelyet Pallas Athéné leheletével életre kelt. Középen Apolló és a múzsák láthatóak. A jobb oldali kép a festészet kezdetét mutatja, egy pásztor a falra vetített árnyék nyomán kedvese körvonalait rajzolja a falra. A három kép között egy-egy alak a szobrászatot és a festészetet ábrázolja. A portikusz gerendázatos mennyezete gazdagon díszített.

A portikusz két rövid pofafala téglaburkolatos. A keleti falon a lábazatot ajtó töri meg. Az egyszárnyú ajtót a lábazaton ülő, a portikusz sarokpilasztérétől induló és lábazatának tagolóelemeit továbbvivő párkány keretezi. A párkány nekifut a keresztszárny homlokfalának, az ajtó középtengelye fölött keretes mezőben: V. Az oldalfal felső szakaszában, szabályosan kiosztva kettő-kettő kis méretű, négyzetes ablak, előttük díszes, kör és szív motívumokból álló kovácsoltvas rács. A homlokzat téglanyaga vegyes képet mutat, az eltérő színű téglák javítások, pótlások. Az ablaksor alatt, és az ablakokkal megegyező méretben a világosabb színű téglák befalazott ablakra utalhatnak. A nyugati homlokzat téglaburkolatos, az eltérő színű, négyzetes téglamezők befalazott ablakok nyomai.

A portikuszos főhomlokzatot két oldalt egy-egy háromtengelyes, egyemeletes szárny fogja közre. A kiemelt jelentőségű magasföldszintet övpárkány választja el az első emeleti attikaszinttől. A magasföldszint három álló téglány alakú ablaka alatt nagyméretű, díszes könyöklőpárkány, amely a körbefutó lábazaton ül. A párkány széles talplemezzel indul, ezt egy keskeny, bordóra színezett lemeztag köti össze a felette lévő sima kímával. Felette bordó színű, kék dupla szalagokkal átszótt pálcacsoport. A fríz két sarkában egy-egy halfarkú puttó. A fríz fölött egyszerű kíma tagozat, amely a kék hététerű, fogrovatos tagozathoz vezet. E felett bordó lemez tagozat, a párkányt egyszerű szíma zárja. Az ablakok kerete is összetetten tagolt. Kívül, egy-egy keskeny lemeztag által közrefogva pikkelyszerű motívummal borított

negyedpálca fut körbe, a sarkain levéldísszel. A keret leghangsúlyosabb eleme széles, lapos, domborművekkel gazdagon díszített lemeztag: a zöld levélinda között bordó bogyókkal. Az indadísz a sarkokban sárga keretes tárcsadíszek (felül kék, alul bordó tárcsa), a száron 2-2 sárga keretes rombusz (felül bordó, alul kék rombusz) szakítja meg. A szemöldökpárkány fríze üres, csak a sarkaiban van egy-egy domború palmettadísz, bordó háttér előtt. E fölött díszítetlen kíma, keskeny bordó lemeztag, majd tojásléces tagozat következik, a tojáslécen a „héj” belső fele kékkel színezett, a sarkokon a tojásmotívumot kagylós-sugaras minta váltja. A függőlemezen futó hullámdísz, majd bordó alapon keskeny gyöngyosoros pálcatagozat. A szemöldökpárkány szímáját bordó palmetták díszítik.

Az első emeletet csonka övpárkány választja el az attikaszinttől. Az övpárkány frízszerű szakaszán a portikusz frízének motívuma köszön vissza: homokszín háttér előtt hullámozó dombormű, kört formázó indadíszek sora, középen behajolva virág - talán rózsza és margaréta - motívummal. A dombormű színezett, a növények szárai zöldek, míg a virágfejek bordós-terakotta színűek. A fríz fölött keskeny, díszítetlen kíma, majd kék háttér előtt fogrovatos tagozat. Felette bordó háttér előtt gyöngyosoros pálcatagozat, a párkányt egyszerű homorlat zárja.

Az attikaszinten az ablakokat is magába foglaló, az attikaszint teljes magasságát kitöltő domborműves fríz fut végig. Az egyenes záródású ablakok az övpárkányon ülnek, tagozott szalagkeretük legmarkánsabb eleme a körbefutó fonatdísz – a fonatok közepén gyöngydísszel -, amelyet a sarkokon bordó palmetta szakít meg.

Az ablakokat két oldalt tükrös pilaszter keretezi. A pilaszter bordó alapszínű törzsén két guggoló sárkányszerű alakból kinövő, gyöngyosorral díszített volutás kartus, amelyből egymást keresztezve két bőségszaru ágazik ki. Középen a kartust magas, keskeny szárú, burjánzó tölcser koronázza. A pilaszter volutás, indadíszes, középen rozettával díszített fejezete kékeszöld alapszínű. Az épület sarkain a kartus motívum köszön vissza, de jóval letisztultabb formában. A terrakotta színű, keretezett mező közepén, az átforduló sarkon lapos, hullámozó, felül volutaszerűen visszahajló címeren ül a bordó, fonott szalagkerettel körbeölelt címerpajzs. A mező feletti párkány fríze üres, a tagolt párkány leghangsúlyosabb eleme a tojásos negyedpálca tagozat. Az ablakos-pilaszteres homlokzat rendjéből adódik, hogy az attikaszinten az ablakok között két fekvő téglány, míg a széleken egy-egy álló téglány, keretezett mező alakult ki. A keretezett mezők domborműve szinte teljesen azonosak, apróbb részletekben térnek csak el.

Az ablakok közti két fekvő téglány alakú dombormű kékkel színezett, szívleces kerete terrakotta alapszínű táblát fut körbe. A tábla gazdagon díszített, központi eleme egy bordó alapszínű ívnégyszög, közepén sárkány, illetve tengeri sárkányon lovagló puttót ábrázoló domborművel. A kartuson szakállas férfi maszk ül, a fej felett széthúzott függöny, amelyet kétoldalt egy-egy színezett szög „rögzít” a táblához. A szögről dús gyümölcs és virágfüzér lóg le. A kartus alatt, középen, egy liliomszerű motívumból egy-egy bőségszaru nyúlik ki. A kartust füzérkoszorú futja körbe.

A homlokzat és a nyíláskiosztás rendszeréből adódóan a két szélső ablak mellett egy-egy keskenyebb, álló téglány mező alakult ki. Díszítése hasonló a szélesebb tábláéhoz, de finomabb részleteiben eltér tőle. A széles táblához hasonlóan itt is a kékkel színezett, szívleces keret terrakotta alapszínű táblát fut körbe. A tábla központi eleme itt is a bordó alapszínű ívnégyszög, benne sárkánnyal, illetve tengeri sárkányon ülő szárnyas puttóval. A kartuson palmetta ül, amit kétoldalról egy-egy sas fog közre. Felettük, középen egy színezett „szög”, amely lobogó, hullámozó szalagot rögzít. A kartus alatt két kis füzérdísz, közöttük hosszú száron kis medaillon lóg le.

Az attikaszint felett közvetlenül indul az épület gazdag koronázó párkánya, amelynek architrávjának kialakítása megegyezik a portikusz mögötti főhomlokzat osztópárkányával: Az architráv síkját egymás fölé lépcsőzetesen kiugró vízszintes sávok tagolják. A középső lemez alatt, finom, apró szemes gyöngyosor húzódik, míg a legfelső lemez tagolt, felszínét meander és köztük karéjos levél díszíti. E fölött, bordó háttérszínen zölddel és sárgával

színezett szívléces tagozat (talán kíma), majd keskeny lemeztagozat következik. A fríz gazdagon díszített. A kék háttérszín előtt gorgófejes tondók és sellőfarkú puttók által közrefogott kagylók váltakoznak, a sarkokon kagyló helyett palmetta. E fölött keskeny, bordó alapon kékes gyöngysordízes pálca, majd díszítetlen kíma következik. Az erősen kiugró fogsordísz felett keskeny, gyöngysoros pálca, majd tojássoros negyedpálca következik. A függőlemezen keskeny, magas, félköríves vájatok, felette újabb, kék háttérszínű, bordó gyöngysoros pálcadísz. A párkányt palmettás-leveles szíma zárja, a palmetták magja bordó. A nyugati oldalszárny nyugati homlokzata hangsúlyos kialakítású, timpanon koronázza. Az attikaszint és a párkány kialakítása a fentebb leírtakkal azonos, de az attikaszintről hiányoznak az ablakok, illetve a fríz táblás domborművei némileg eltérőek. (Az arányok miatt itt három fekvő téglány tábla van.) A két szélső fekvő téglány domborműves tábla központi eleme itt is az ívnégyszög (a bal oldalin tengeri sárkányon lovagló puttóval, jobb oldalt sárkánnyal a közepén), koszorúval körbefutva, fölötte szétnyíló lepellel. A lelógó gyümölcs és virágfüzérék helyett itt viszont a táblák bal oldalán a festészetre utaló jelképek (festőtálca, ecsetek), míg jobb oldalt az építészetre utaló jelképek (ión oszlopfő, körző, kalapács) lógnak le csokorba kötve. A középtengelyben, a fríz ajtó fölötti szakaszán egy az előbbi kettőnél némileg rövidebb tábla, benne két nyúlánk angyal, egyik kezükben pálmaágot a másikban a koronát tartják, a korona alatta a címer látható.

A homlokzat középtengelyében kétszárnyú, dúsan keretezett, kettős pilaszterekkel kialakított kétszárnyú kapu nyílik. A kapuhoz négy lépcsőfok vezet fel, a belső keret a harmadik fokról indul: a kaput kétoldalt sima törzsű pilaszterek keretezik, amelyek a triglifszerű frízzel díszített szemöldökpárkányt tartják. A párkány architrávján keskeny gyöngysoros pálcacatag, majd sima kíma, s egy keskeny lemeztag következik. E fölött a fríz triglifes vájatokkal alakított, a vájatok alján kék pötty-festés. Fölötte keskeny lemeztag, majd bordó háttér előtt gyöngysoros pálcacatag következik. Újabb sima kíma, s lemeztag tartja a záró, terrakotta alapszínű szímát, amelyet ritmusosan elhelyezett kagyló és indamotívumok díszítenek. A pilaszterek mellett, kétoldalt egy-egy terrakotta alapszínű, oldalain palmetta-, homlok részén levéldíszes, végein volutásan tekeredő konzol is tartja a parkányt. A szemöldökpárkány feletti archivoltyszerű, félköríves timpanon közepén, keretelt mezőben szalagokkal átfont indakoszorú fut körbe egy nagy kagylómotívumot. A közép-motívum két oldalán egy-egy ívháromszög, a bordó háttér előtt leveles inda (talán szőlőlevél). A timpanon kerete gazdagon tagolt, legkarakterisztikusabb eleme egy mélyebben ülő, széles, lapos, terrakotta-barackszínű lemeztag, amelyet szalagokkal átfont gyümölcs és növénykötegek díszítenek. A timpanon kétoldalán létrejött ívháromszög kék színű, közepén palmettaág tör magasba, egy-egy bőségszaru fogja közre. A kapuzat külső keretének pilaszterei a körbefutó lábazatról indulnak, az oszlopszékszerűen kialakított lábazat homloklalát tárcsadísz díszíti. Az oszlop lábazat plintosza terrakotta alapszínű, levél domborművel díszített, felette fonatos tórusz, félköríves homorlat majd egy újabb, sima tórusz, s egy keskeny lemeztag. A pilaszter törzse szintén terrakotta alapszínű, gazdag reneszánsz, groteszk-indadíszes dombormű díszíti: alul levelekkel díszített vázamotoívumból palmettaszerű ág tör magasba. Megközelítőleg a pilaszter felénél leveles maszkmotívum, füzérdíszszel. A maszk felett egymást keresztező bőségszaruk, amelyek közül magas, keskeny szárú, összetett vázadísz nyúli ki, kétoldalt lepel lóg le. A pilaszter tetején bőségtálszerű kehely. A pilaszterek fejezete kompozit, a bordó fejezetet levél és volutaszerű indák díszítik. Az abakusz közepén bordóval és sárgával színezett rozetta. A pilaszterek gazdag szemöldökpárkányt tartanak. Az architráv lemezei közül a legfelső triglifszerűen alakított, közvetlenül alatta gyöngysoros pálcadísz. A fríz közepén összetett, négyzetes tábla, felirat nélkül. A tábla két oldalán terrakotta-barackszínű mezőben egy-egy virágfüzér. A geison legalsó eleme egy bordó háttér előtt húzódó fogsor, felette tojássor – a tojások belső héja kékkel színezett. A függőlemez sima, tagolatlan, a koronázó szíma bordó alapszínű, levél dombormű díszíti. A szemöldökpárkányt volutáives, sarkain palmettás akrotérionnal díszített timpanon koronázza. A voluták belső és külső csigái rozettaszerűen képzetek, magát a

timpanont indadíszes dombormű borítja. A középén összehajló voluták között sárga lilimos dísz tör magasba és nyúlik be az övpárkány frízébe.

A keresztszárny déli homlokzata egy tengelyes. A lábzatban kisméretű, négyzetes szellőzőablak, lapos lemezekkel tagozott kerettel. A magasföldszinten álló téglány ablak, a tagozott szalagkeret legmarkánsabb eleme a körbefutó fonatdísz, amelyet a sarkokon bordó palmetta szakít meg. A szemöldökpárkány fríze szintén tagolt, középtengelyében metszett hatású rombusz, a széleken háromszög. A fríz fölött kímászerű tagozat, felette kék háttér előtt fogsor, keskeny lemeztag, majd egyszerű szíma. Az első emelet ablaka fekvő téglány alakú, kerete a földszintiével azonos, szemöldökpárkány nélkül. Az ablakok előtt rombuszmintás rács. Az attikaszínt a fríz fekvő téglány domborműves tábláján az ívnégyszögben halfarkú sárkányon ülő puttó, mellette a festészet és az építészet szimbólumaival.

A nyugati, Dózsa György út felé néző oldalhomlokzatot a két erősen előreugró timpanonos rizalit uralja, délen a négyzetes épülettömbhöz a félköríves exedera csatalakozik.

A rizalitok közti hosszan elnyúló falszakaszt nyolc reliefszerűen kialakított pilaszter a széleken két keskeny, középén hét darab szélesebb, összesen tehát kilenc álló téglány, téglaburkolatos falmezőre osztja. A falmezők keretelése megegyezik a főhomlokzat téglaburkolatos mezőinek a keretelésével: a mezőket lapos lemezekkel övezett, élére állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngyosoros pálcá keretezi.

A szélső keskeny mezők díszítés nélküliek, a hét közbülső mező felső szakaszán keretelt négyzetes tábla, benne élére állított, kék alapszínű mezőben, váltakozó, ámde ismétlődő motívumú figurális domborművek: a négyzetes, keretelt tábla sarkait kagyló díszíti, a kagylókból dús indadísz ágazik ki két oldalra. A táblában egy élére állított, palmetta és levéldíszes keretű, kék háttérszínű betétmű látható, ebben vannak a különböző tevékenységeket végző puttók, amelyek nagyrészt az évszakok allegorikus megjelenítései: Második tengely: hosszú boton lovagló, bokáin is szárnyas puttó, lábain sínnel. A boton talán harkály ül, mellette rózsét hordó puttó látható. A tél allegóriája. Harmadik tengely: szüretelési jelenet, már kapatos puttókkal - egy szőlővel teli dézsa előtt ülő puttó feje fölé egy másik puttó szőlőfürtöt tart. Az ősz allegóriája. Negyedik tengely: Betakarítási jelenet, a gabona aljában elszenderedő puttót, egy másik, kezében sarlót tartó puttó szalmaszállal ébresztget. A nyár allegóriája. Ötödik tengely: darumadáron lovagoló puttó virágokat hint alá, míg felette egy másik lobogó leplet feszít ki. A tavasz allegóriája. Hatodik tengely: újra az ősz allegóriája. Hetedik tengely: hippokamposon lovagló puttó. Nyolcadik tengely: újra a szüretelési jelenet.

Az egyes falmezőket domborműves pilaszterek választják el egymástól – két típust tudunk megkülönböztetni. A két típusnak fejezete és lábzata nem, csak a törzsének díszítése különbözik. A széles négyzetes plintoszon keskeny lemeztag ül, ezen a törusz halpikkelyes díszű. E fölött keskeny pálcátag, majd még keskenyebb bordó lemeztag, majd vájatolt, sarkain bordó színű palmettával díszített homorlat. E fölött keskeny lemeztag, majd fonatdísz, a fonatok közepén gyöngydíszsel. E fölött folyamatosan keskenyedő lemez majd hullámtagozat. A pilaszterek kompozit fejezetei is egyformák. A nyaktagot pálcátagok keretezik, maga a barack-terakottaszínű nyaktag gazdag domborműves díszítésű, a középén lévő kelyhet kétoldalt egy-egy halfarkú puttó fogja. A nyaktag két sarkán egy-egy palmettadísz. A kék háttérszínű kelyhen kompozit fejezet díszítőelemei láthatók, tojássoros echinusszal, ívnégyszöges abakusszal, az abakusz közepén leveles díszsel.

A reneszánsz, groteszk-ornamentikadíszes pilaszter törzseknek két változata van. Az egyik halfarkú kecskék támasztanak egy díszes törpepillért, amelyből többszöresen összetett, gazdag ornamendíszsel átfont vázák nőnek ki. Alulról a harmadik vázából indadísz nyúlik magasra, középén egy díszes urnával. A kompozíció tetején pelikánmadár, alatta PAX felirat. A másik pilaszter szintén groteszk-ornamendíszes. A törpepillért itt sellők támasztják, szintén ebből nőnek ki a bőségszarukkal és ornamensekkel ékes vázák. A kompozíció tetején lévő urnán sas ül, alatta LABOR felirat. A pillérek kiosztási rendje, északról kezdve:

háromnegyed részben látható pillér pelikánnal, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, legvégén háromnegyed részben látható pillér sassal.

A domborműves pillérek tartják az alacsonyabb épületrészek gazdagon tagolt zárópárkányát. Az architráv alsó lemeztagja fölött keskeny, apró szemű gyöngysoros pálcadísz, felette vájatokkal tagolt lemeztag, a triglif vájatainak alja késsel színezett. Felette újabb gyöngysor-tagozat, majd sima kíma következik. A barackos alapszínű fríz figurális domborművel díszített. Bordó közepű kartust tartó puttók váltakoznak vázadíszekkel, közöttük a főhomlokzat főpárkányának architrávján, illetve a kereszt szárnyak övpárkányán látható kunkorodó virágmotívumokhoz hasonló virágok köszönnek vissza. A fríz fölött sima kíma, majd tojássor – a tojások héja belülről késsel színezett – következik. Fölötte fogsor fut végig. A geisonon lapos domborművű hullámmotívum, majd gyöngysoros pálcá vezet a záró szímhöz, amelynek felületét váltakozva palmetta és levél díszíti.

A kereszt szárnyak közötti homlokzaton a lábokat kivéve nincs nyílás. A lábazon a szellőzők az figurális betétek vonalában nyílnak – szakaszonként kettő-kettő fekvő téglány alakú nyílás, előttük rombuszmintás ráccsal. A szellőzők kerete lapos lemeztagokból áll.

A nyugati homlokzat déli végén újabb kereszt szárny nyúlik előre, kialakításában azonos az északnyugati kereszt szárnyal. Északi homlokzatán nincs nyílás, csak a lábazon látható két fekvő téglány pinceszellőző, lapos lemez kereteléssel, rombuszmintás ráccsal. Az attikasint domborműves frízében, az ív négy szögben sárkány, a tábla két szélén a festészetet és az építészetet jelképező motívumok láthatóak. A nyugati homlokzat is megegyezik az északnyugati oldalszárny nyugati homlokzatával, különbség, hogy a kétszárnyú kapu helyett hátrébb ugratott, két keskeny, és egy szélesebb álló téglány, pálcadíszes kis mélységű falfülke látható, a fülke kerete megegyezik a kapu keretelésével. A keret oszlopszékeinek tagolása a fülke előtti mellvédre is ráfut, a középtengelyben a mellvéd medenceszerűen kihasasodik.

A déli homlokzaton a lábazoni zónában két fekvő téglány pinceszellőző nyílik. Az attikasint frízében, az ív négy szögben sárkány látható.

A kereszt szárny után az öttengelyes, félköríves exedra következik, amelynek pilaszteres tagolása a kereszt szárnyak közötti falszakasz tagolását és díszítőrendszerét folytatja. A homlokzatot hat pilaszter osztja öt falmezőre, a falmezők keretelése megegyezik a főhomlokzat téglaburkolatos mezőinek a keretelésével: a mezőket lapos lemezekkel övezett, élére állított bordó négyzetekből álló mező, és keskeny, bordó és sárga gyöngysoros pálcá övezi. A pilaszterek kialakítása megegyezik a fentebb leírt pilaszterekkel. Kiosztásuk északról indulva: a sarokban háromnegyed pilaszter látszik sassal, pelikán, sas, pelikán, sas, majd a sarokban háromnegyed pilaszter pelikánnal.

A falszakasz középtengelyében, a harmadik tengelyben nagyméretű, félköríves, kétszárnyú kapu, mellette kétoldalt, a második és a negyedik tengelyekben egy-egy nagyméretű félköríves ablak nyílik. Az első és az ötödik tengelyekben egymás fölött kettő-kettő, igen keskeny, álló téglány ablak nyílik. Az ablakok előtt rombuszmintás kovácsoltvas rács. A három nagyméretű nyílás díszítése ugyan olyan, a félköríves nyílások keretelése megegyezik a rizalitokon lévő ajtó, illetve falfülke félköríves timpanonjának tagolásával: a boltvállról induló keret legkarakterisztikusabb eleme egy mélyebben ülő, széles, lapos, terrakotta-barackszínű lemeztag, amelyet szalagokkal átfont gyümölcs és növénykötegek díszítenek. Itt, ezt az elemet felül tojássor zárja, középen a zárókőszűen levéldísz lóg le a keret széléről. A két ablaknak egyszerű könyöklőpárkánya van, amely fogsorral díszített. A középen lévő ajtóhoz kétkarú lépcsősor vezet fel, geometrikus mintázatú kovácsoltvas ráccsal. A lépcsősor homlokfalának kialakítása megegyezik a lábazonival. A nyílások alatt, a lábazonban kettő-kettő – középen fekvő, a két szélén álló – szellőzőnyílás.

Az épületet délről, az exedra íve után egy téglány alakú épülettömb, s ehhez csatlakozva egy négyoszlopos portikus zárja. A tömb nyugati falán, egymás alatt két álló téglány alakú ablak nyílik. Az ablakok tagolása megegyezik az északnyugati kereszt szárny déli homlokzatán lévő ablakainak a keretelésével. A déli homlokzat három tengelyes, két,

nagyméretű félköríves záródású ablak egy félköríves kaput fog közre. A nyíláskeretek az exedra nyíláshoz hasonlóak, de kevésbé díszítettek: a lapos lemeztagekat gyöngydíszes pálcacsoport szakítja meg, és bordóval színezett tojássor zárja. Az ablakok és az ajtó előtt rombuszmintás kovácsoltvas rács.

A homlokzatot a nyugati exedra-homlokzatról átfutó párkány övpárkányként osztja két részre, az övpárkány fölötti falszakasz vakolt. Az övpárkány csak a zárópárkány architrávjából áll. A mennyezetet az oszlopok vonalában gerendák tagolják. A gerendaközök mélyített mezősek, az oszlopok közötti mezők fehérre festettek, bordó kerettel, a harántgerendák díszítetlenek. A homlokzatot négy, aranyozott fejezetű, hengeres kőtömbökből álló kompozit oszlop díszíti, a szélső oszlopok vonalában ugyanilyen fejezetű, fagyálló téglával burkolt pillér áll.

A portikusz előtt támfalak nyúlnak előre, ezen állnak az oszlopok. A második és harmadik oszlop előtt a lábazattal megegyező kialakítású támfalak egykarú lépcsősort fognak közre. A két szélső oszlop vonalában a támfal jóval alacsonyabb, tagolása a lábazat alsó felének kialakításával egyezik meg. Itt, az első és második, illetve a harmadik és a negyedik oszlop között, illetve alatt lejtős kocsibejáró nyílik. A bejárókat, illetve a lépcsőfeljárót kovácsoltvas, rombuszmintás rács rekeszti le. A portikuszon, az oszlopok között szintén rács.

A déli homlokzatot díszítése megegyezik a keresztszárnyak díszítésével. A téglány tömb keleti oldalán, egymás fölött két álló téglány ablak nyílik. A két ablak keretelése a leírt mintát mutatja, a fonatdísz sarkain bordó palmettával.

A keleti homlokzat exedrájának ívelt fala megegyezik a nyugati oldalával, azzal a különbséggel, hogy a három félköríves záródású nyílás mindegyike ablak. A falszakaszt itt is domborműves pilaszterek osztják szakaszokra. Dél felől indulva kiosztásuk: háromnegyed pillér pelikánnal, sas, pelikán, sas, pelikán és háromnegyed pilléren sas. A lábazatban a félköríves nyílások alatt kettő-kettő, lapos lemeztagekkel keretelt szellőzőablak, előttük rombuszmintás ráccsal. Balról a negyedik tengelyben lévő ablak alatt, a szellőzőablakok helyett egy azoknál nagyobb méretű, álló téglány alakú, kétajtós elektromos szekrényfülke. Ennek keretelése megegyezik a szellőzők keretével.

Az exedra után a déli keresztszárny tömbje következik. Az épületrész déli homlokzatán a lábazatban két, négyzetes elektromos szekrény, előttük rombuszmintás rács, keretük megegyezik a szellőzőablakok megszokott keretelésével. Az északi homlokzaton egy álló téglány elektromos szekrényfülke. A keresztszárny keleti homlokzata megegyezik a keresztszárny Dózsa György út felé néző nyugati homlokzatával.

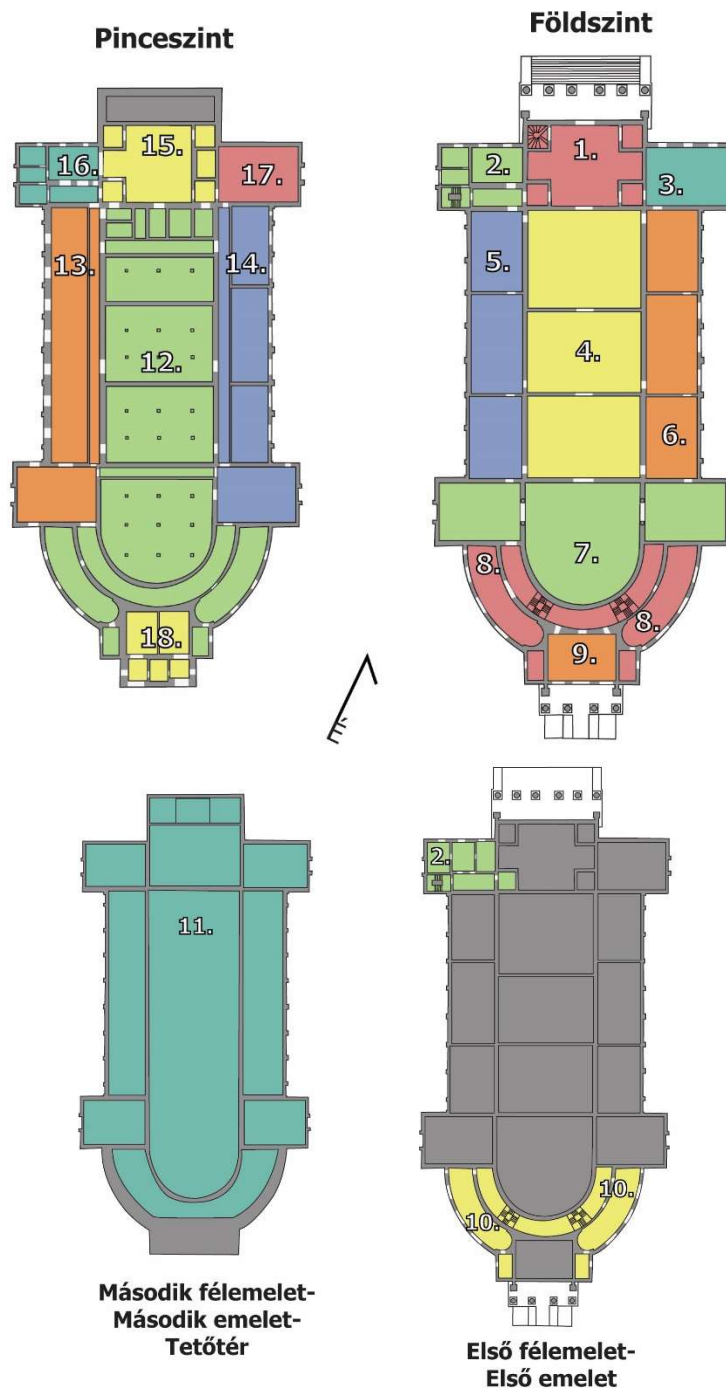
Az épület keleti homlokzatának kialakítása szintén megegyezik a nyugati homlokzat pilaszteres, tükrös-táblabetétes kialakításával, a homlokzatot, a széleken egy-egy háromnegyed pilaszter, közöttük nyolc pilaszter osztja keretes falmezőkre. A két szélső mező keskeny, a negyedik és a hetedik pilaszter között pedig három nagyméretű félköríves záródású ablak nyílik. Az ablakok tagolása megegyezik az exedra ablakainak a keretelésével. A pilaszterek díszítései délről indulva: háromnegyed pillér sassal, pelikán, sas, pelikán, sas, pelikán, sas, végül háromnegyed pilléren pelikán. A fennmaradó négy mezőben a nyugati homlokzaton már látott négyzetes betétek köszönnek vissza: a második tengelyben a tél allegóriája, a harmadik tengelyben hippokampos, a hetedik tengelyben a nyár allegóriája, a nyolcadik tengelyben pedig a tavasz allegóriája – darumadáron lovagoló puttó virágokat hint alá. A széles mezők alatt, a lábazatban, hármas csoportokban szellőzőnyílások, lapos kerettel.

Az északi keresztszárny keleti tömbje is a keresztszárnyakra jellemző díszítést és tagolást mutatja. Keleti homlokzata megegyezik a déli keresztszárny kelet homlokzatával, déli homlokzatán nincs nyílás.

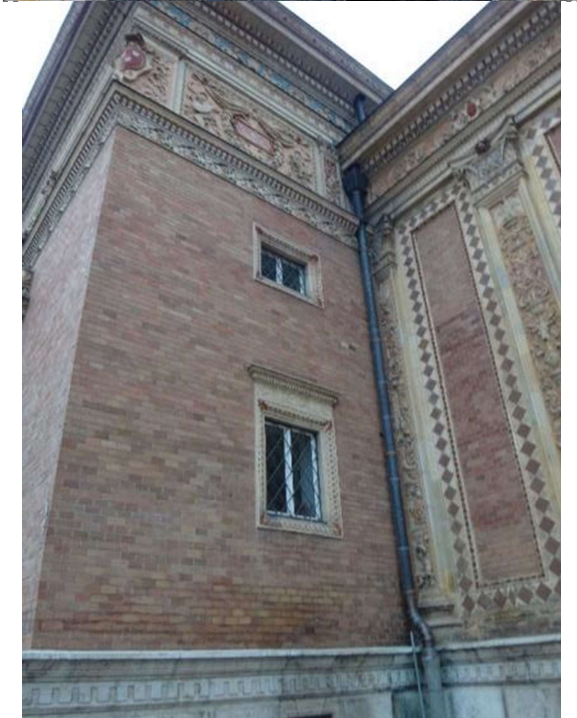
Alaprajzok az értékleltárban szereplő számozások értelmezéséhez:

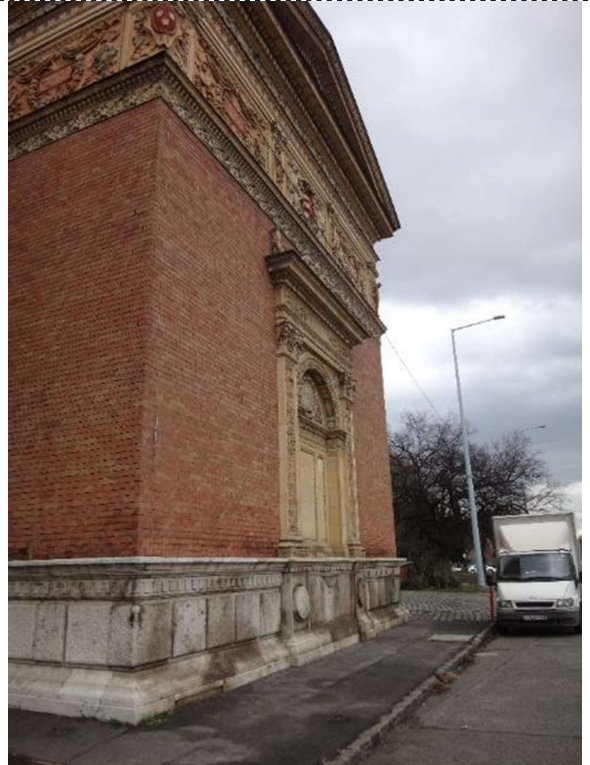
(készült a Pro Domo Műszaki Tervező Kft. felmérései és tervei (1991) nyomán)

Az értékleltár tárgyalt egységek kiterjedés és ezzel számozása is eltér az építészeti felmérésen szereplőtől. Mivel mai épület beosztása csak részben tükrözi az eredeti állapotot, a helyiségeket a mai bejárási rendnek megfelelően csoportosítottuk, és összevonva tárgyaljuk. A számozás és lehatárolás természetesen szubjektív, de maradéktalan, az ilyen típusú összevonás pedig nem idegen az adattartalmat előíró jogszabály szellemétől, mert a forma a jobb áttekinthetőséget, és a tömörebb szerkezetet is támogatja.

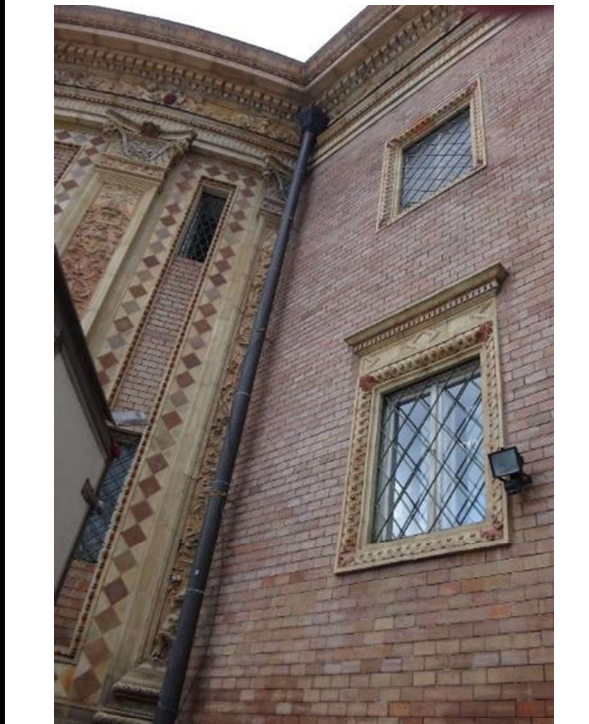

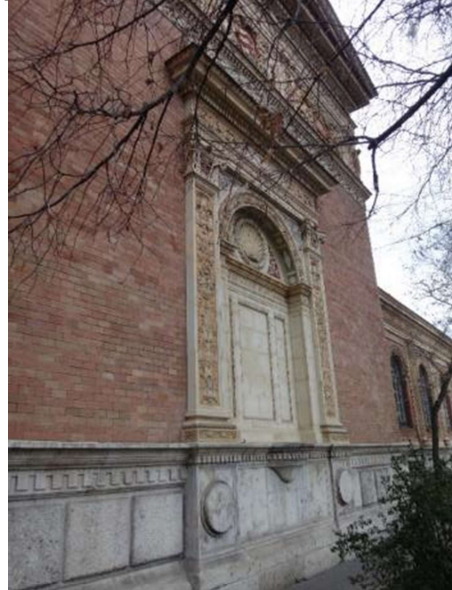
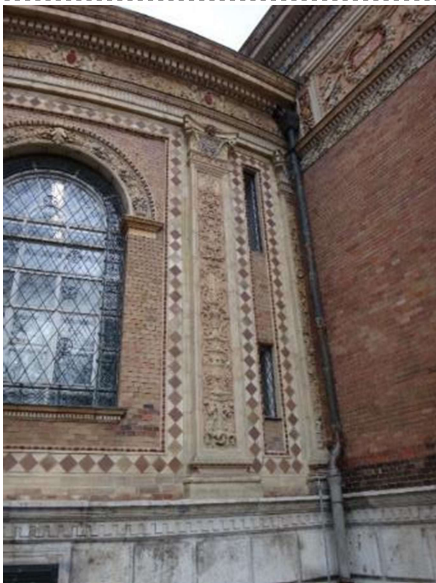
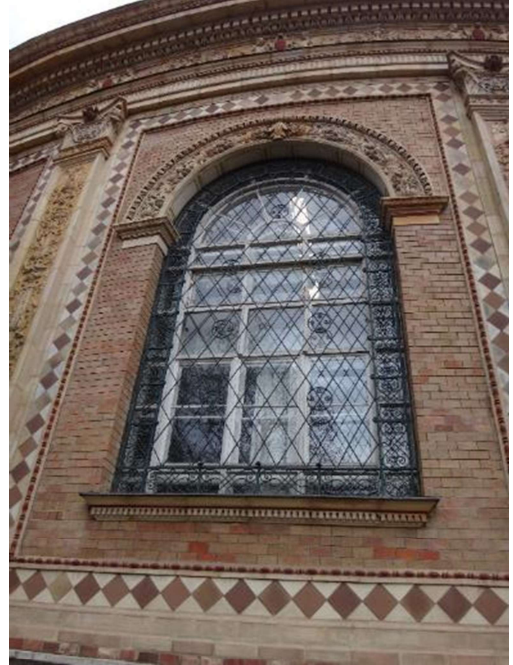
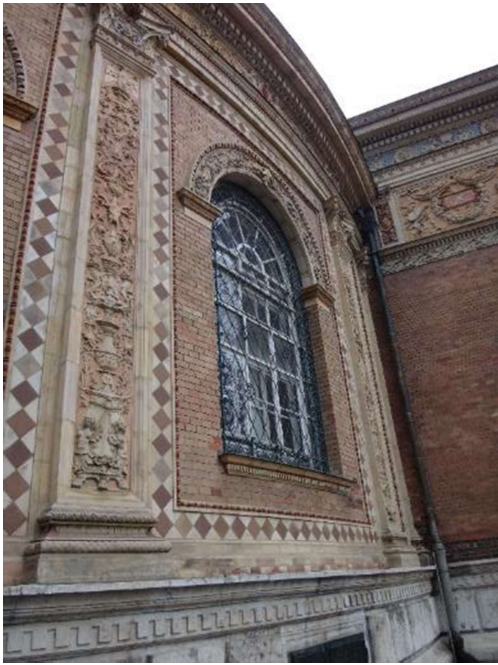
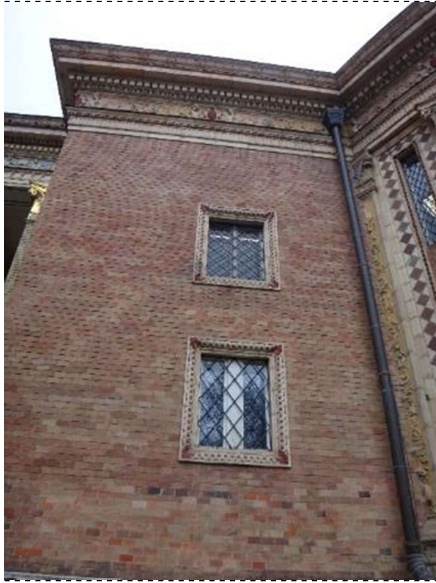

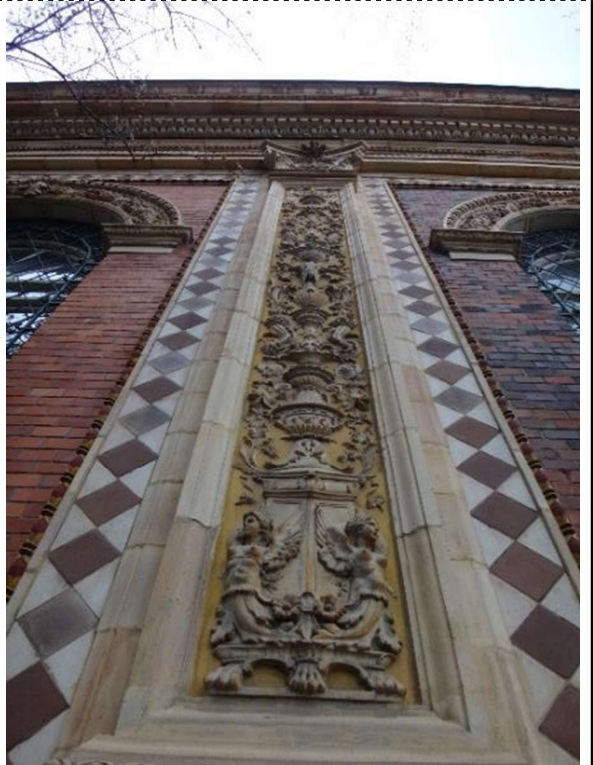
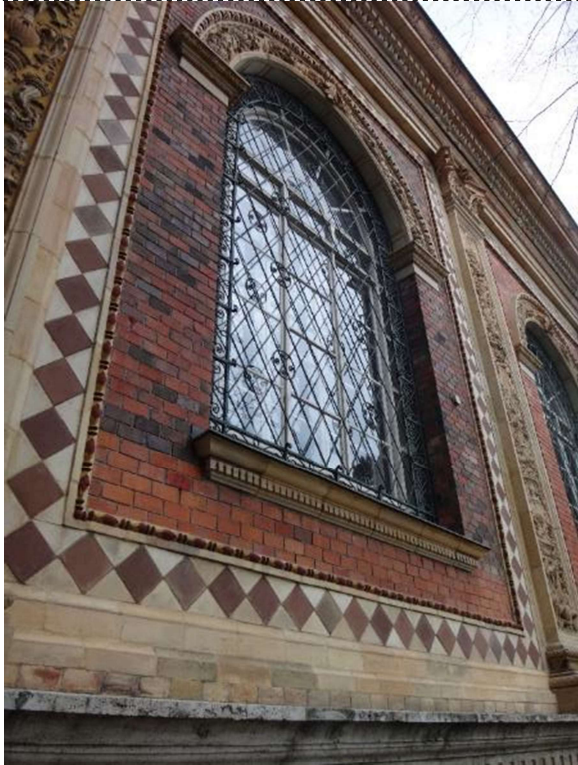

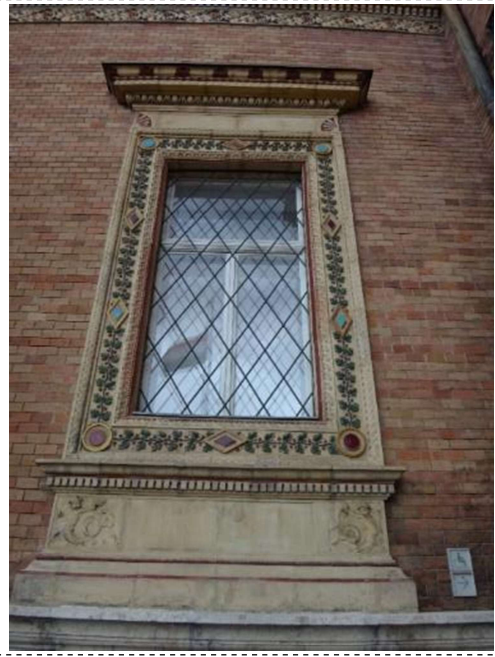
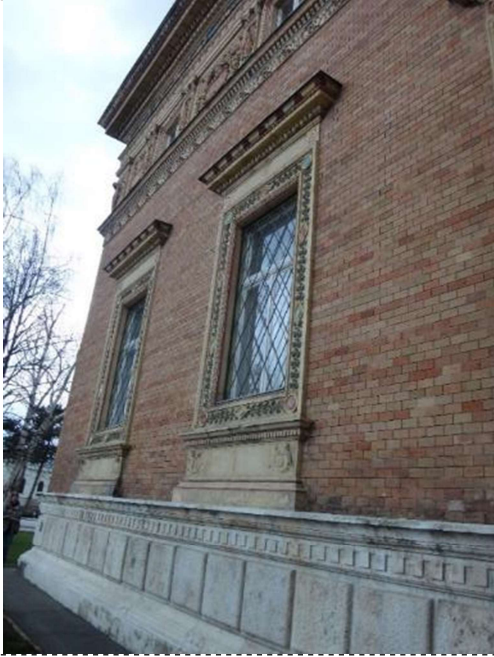

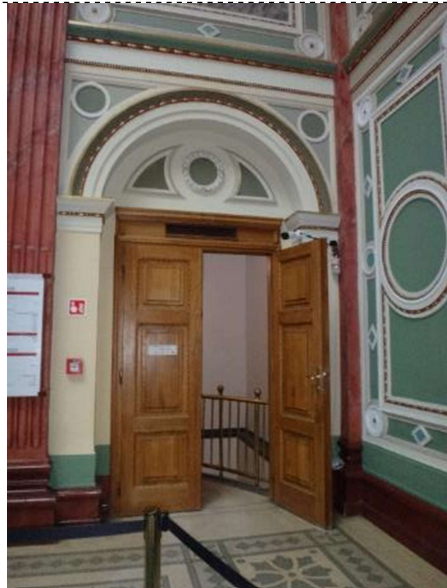
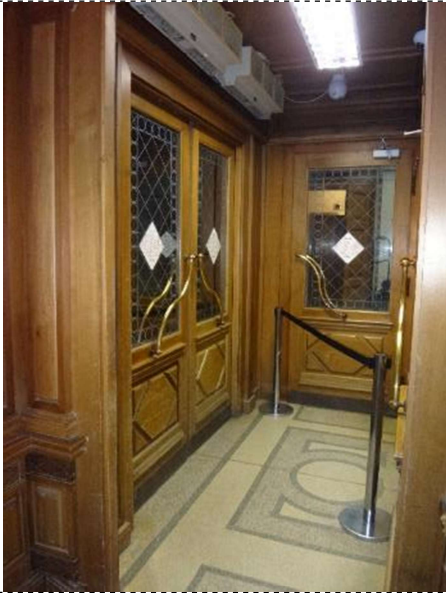
Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-északi portikusz		A tárgyalt helyiségek sorszama: 1.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: főbejárat-előcsarnok és oldalterei (átjárók, lift helye, lépcsőház)	Történeti rendeltetése: főbejárat-előcsarnok és oldalterei	Alapterület: összesen ≈ 220 m ²	Belmag.: ≈ 5,7/ 8/ 12,6 m (átjáró födém/ főpárkány/ holker felső síkja) m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: A helyiség padlója új, az eredeti terrazzó egyszerűsített rekonstrukciója. A többszörösen összetett, túlnyomórészt geometrikus mintákból álló padló központi eleme egy nagy rozetta, amely körül geometrikus keret fut körbe. A keleti és a nyugati fülke előtt kiterjesztett szárnyú madár, amelyek egy szintén geometrikus elemekből építkező keret részét képezik. Ezt egy keskenyebb, egyszerűbb mintázatú keret futja körbe, a legszélén élére állított négyzetek sora.			1991-94
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabicboltozat, magas tükörcboltozat imitáció, festett zöld-fehér kazettamintával, a kazettákban palmetta motívummal			1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
É-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt, tagolt és festett téglafalak. A teremben alacsony, keskeny, vörös márványt utánozó golyvázott lábázat fut körbe, ezen ülnek a tagozatok. Mind a négy falszakasz központi eleme a középtengelyben nyíló széles, félköríves nyílás, amelyben az északi és a déli falakon ajtó, a keleti és a nyugati falakon pedig a falfülke nyílik. Az északi homlokzat középtengelyében, a félköríves nyílásba esik az épület főbejárata, előtte díszes szélfogó fülke építmény.		
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A főbejárat, magas, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, domborított bronzlemezekkel díszített ajtók, bevéselt modern pántok, kilincsek, zárok. A tagolt keretű lemezekon rozetta és levélmotívum, kívül körbefutó növényi fríz. A félköríves felülvilágítóban színes üveglak.		
K-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt, tagolt és festett téglafalak, a közel négyzetes központi térhez középen széles, mély, félköríves fülke kapcsolódik, az északkeleti sarokban zárt helyiség, lift és szervizlépcső, az délkeleti sarokban zárt helyiség, átjáró a 3. számú helyiség felé. A teremben alacsony, keskeny, vörös márvány mintájú golyvázott lábázat fut körbe, ezen ülnek a tagozatok.		
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A leválasztott oldalterek felé igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel		

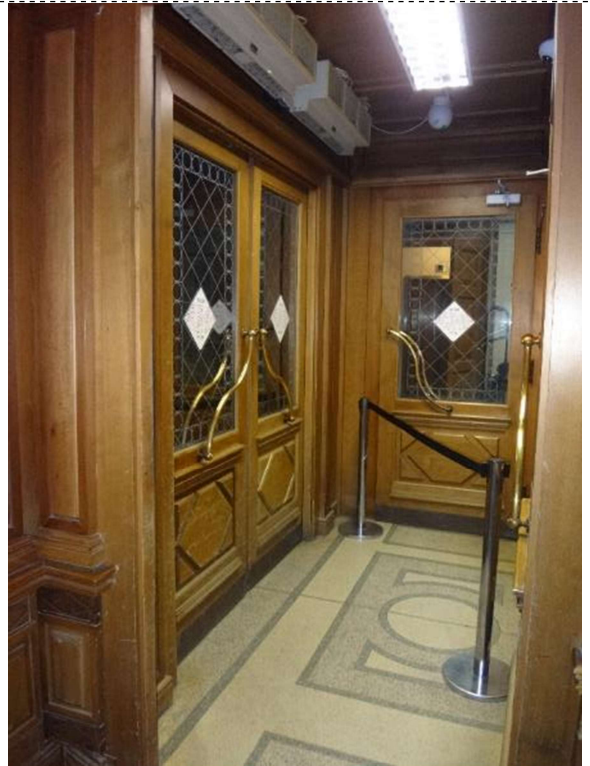
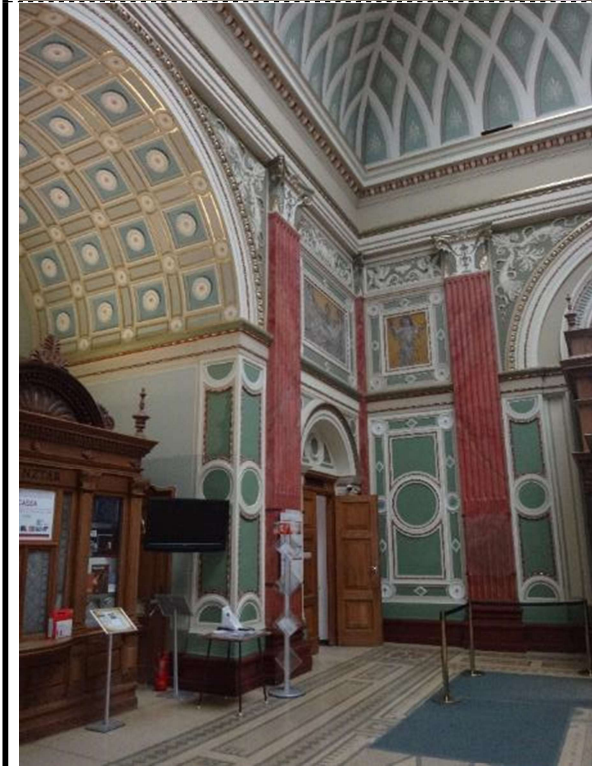
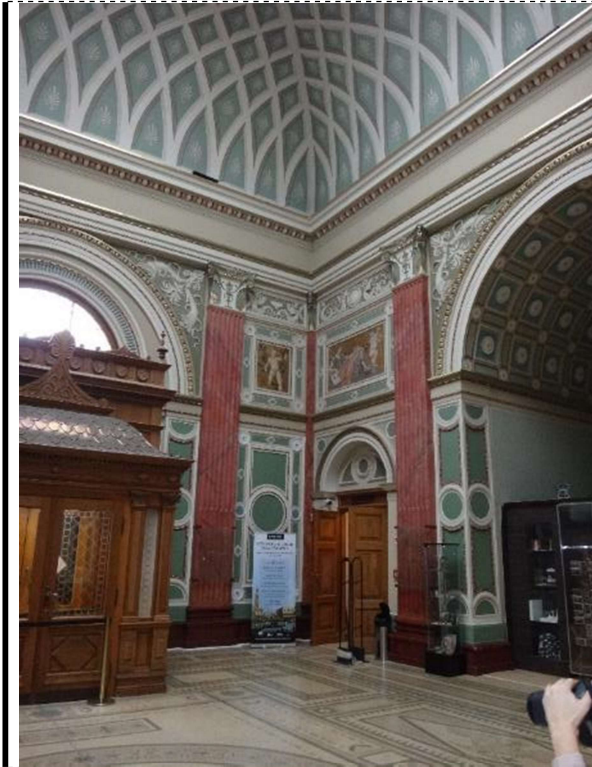
	díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtók, bevéssett modern pántok, kilincsek, záruk.	
D-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt, tagolt és festett téglafalak. A teremben alacsony, keskeny, vörös márványt utánzó golyvázott lábazat fut körbe, ezen ülnek a tagozatok.	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Egyenes záródású, négyes osztású, igényes, újragyártott tömör belső ajtó, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, egyenként két, harmonikaszzerűen összekapcsolt, két szárnyal, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott.	
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt, tagolt és festett téglafalak, a közel négyzetes központi térhez középen széles, mély, félköríves fülke kapcsolódik, az északnyugati sarokban zárt helyiség, csigalépcső, az délkeleti sarokban zárt helyiség, átjáró a 2. számú helyiségcsoport felé. A teremben alacsony, keskeny, vörös márvány mintájú golyvázott lábazat fut körbe, ezen ülnek a tagozatok. A nyugati fülkében díszes, faragott jegypénztár építmény	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A leválasztott oldalterek felé igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtók, bevéssett modern pántok, kilincsek, záruk.	
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: A festett díszítés fő hangsúlya a központi félköríves nyílások és azok kerete. A keret markáns eleme a vájatolt lemeztagozat, melyekben a vájatok belseje kék színű. Fölötte aranyozott, keskeny pálcátag, majd egyszerű kíma következik. Ezt egy lapos, széles, frízszerű, bézsre színezett, díszítetlen tagozat követi, majd lemeztagok után újabb aranyozott pálcátag jön. A pálcátag után sima lemeztag, majd bézs átvezető tagozat után aranyozott tojássor zárja a keretet. Az északi falon a keret a félköríves felülvilágító ablakot futja körbe, a déli falon a lunetta közepét aranyozott szalaggal átfont domborműves koszorú foglalja el. A nyílás kerete itt némileg módosult, a lapos, díszítetlen fríz helyett a keret bélletében közel négyzetes, aranyozott pálcátaggal keretelt mezőben váltakozva rozetta és leveles rombusz dombormű váltakozik. Az ívet mind a négy oldalt pillérszerűen kialakított fal tartja. A pillér törzsének két végén egy-egy félkörív, középen egy tárcsadísz. Az így létrejövő ívnégyszögeket belülről aranyozott pálcásor keretezi. A pillérek fejezete egyben a csonka övpárkány is. Ennek architrávja tagolatlan, csupán keskeny, apró szemes aranyozott gyöngysor díszíti. E fölött frízszerű, széles lemeztag, majd hosszú szemekből álló aranyozott gyöngysor követi, végül zöld színű kíma, s egy keskeny, aranyozott lemeztag zárja a párkányt. A félköríves-pilléres nyílás két oldalán egy-egy kannelúrozott, kompozit fejezetes pilaszter áll,		

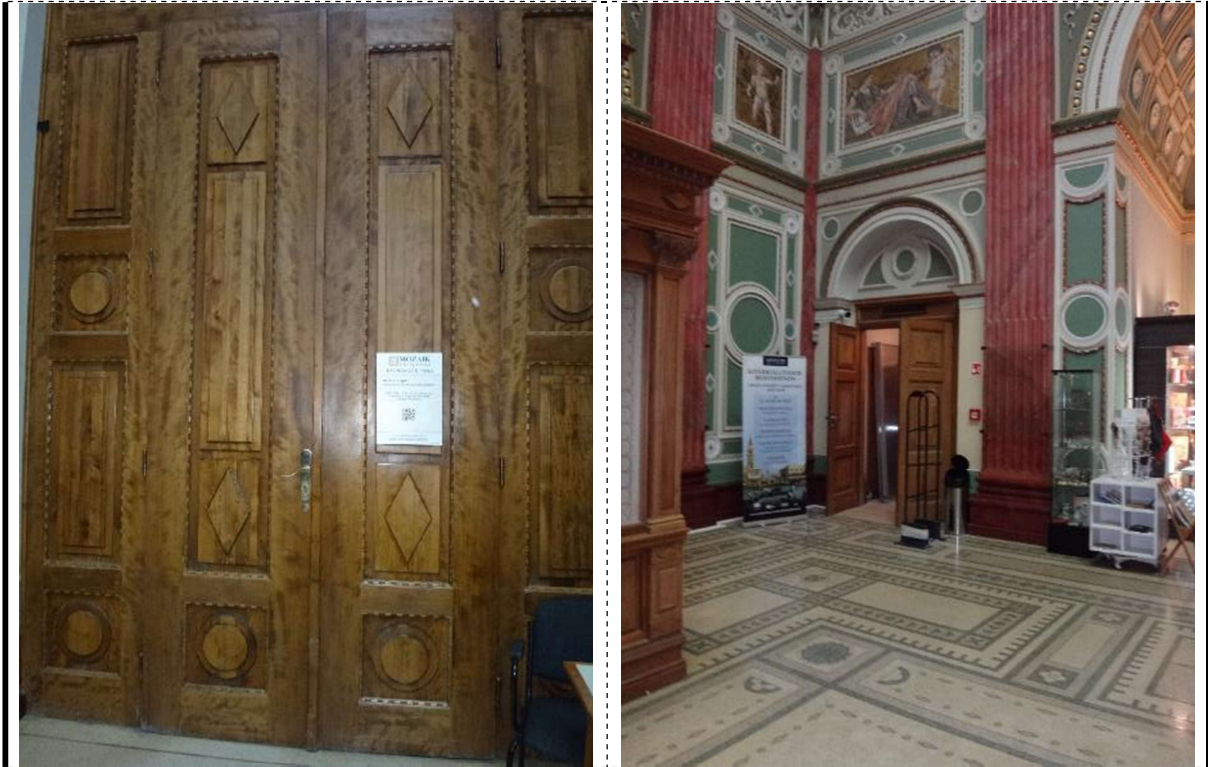
a fejezet tagozatai zölddel színezettek, részben aranyozottak. A sarkokban is ilyen pilaszterek állnak, de törzsük nem kannelúrozott. Ezek a pilaszterek támasztják az előcsarnok körbefutó, háromrészes párkányát, amelynek architrávja az övpárkány elemeit ismétli kissé eltérő arányokkal. A fríz itt is díszítetlen, keskeny lemeztag, majd kima vezet az aranyozott, vörössel és zölddel színezett tojássorhoz. A függőlemez szintén díszítetlen, keskeny lemeztagok vezetnek a záró tagozathoz, a szímához, amelynek éle aranyozott. A zárópárkány, a pillérek és a félköríves találkozásánál kialakult ívháromszög mindegyikében kettő-kettő bőségszaru ágazik el oldalra. Az északi és a déli falon, a lábzat és az övpárkány között álló téglány mezők jöttek létre. A mezők díszítése az íveket tartó pillérére rímel, központi eleme egy nagy tárcsadísz, alatta és fölötte ívelt négyzetes mező. A tagozatokat aranyozott gyöngysordísz emeli ki. A kompozíció kerete pedig az épület oldalszárnyain lévő földszinti ablakok keretelésére rímel: a táblák sarkainál tárcsa/rozettadísz, a keret középtávjánál, mindkét oldalt egy-egy mélyített tárcsadísz, a tárcsák közötti keretszakaszokon rombuszok.

A keleti és a nyugati falszakaszokon, az egyenes záródású, kétszárnyú ajtók felett, a lunetta közepén tárcsadísz, amelyet koszorú fut körbe. A félköríves nyílások keretelése a már ismert elemekből építkezik. A félköríves nyílás és az övpárkány között létrejött ívháromszögben szintén tárcsadísz, fehér kerettel, mélyebb zölddel színezve. Az övpárkány és a zárópárkány közötti falfelület díszesen alakított. A zárópárkány alatt, a pilaszterek fejezetének vonalában domborműves fríz fut körbe. A rövidebbik oldalakon egy-egy halfarkú puttó fordul ki a képből, közöttük szalagról lecsüngő tábla. A hosszabbik oldalakon egy-egy halfarkú puttó kerek címerszerű tárcsát tart, míg a bal sarokban egy halfarkú puttó füzérszörűt nyújt, a jobb sarokban egy másik kagylókürtöt fúj. A fríz alatt, a rövidebb faszakaszokon az alsó falmezők tárcsás-rombuszus keretelésével megegyező keretű mezőkben babér-, illetve pálmaágak között táncoló puttók láthatóak, a hosszabbik oldalakon fekvő téglány alakú mezőkben pedig allegorikus fekvő nőalakok és puttók láthatóak. Nyugati homlokzat déli képe: fekvő nő festőpalettával - a festészet allegóriája, keleti képe: fekvő, antik vázát tartó nő - az iparművészet allegóriája. Keleti fal északi képe: egy épület alaprajzát tartó nőalak - építészet allegóriája, déli képe: lábát egy reliefen nyugtató nőalak - szobrászat allegóriája.

A szélfogó, és a jegypénztár magas, pavilonszerű, neohistorizáló építmény. Mindkettő alul tömör, táblás, felül üvegezett részből áll, kissé sematikus pilaszterekkel tagolt homlokzatokkal, sárgásbarna páccolt felülettel. Ívelt, bádorgozott tetőidom felett magas faragott díszítés koronázza a zárásukat. Eredetileg a keleti fülkében egy harmadik hasonló állt, ma ennek szétbontott darabjai a pincében találhatóak, helyén egyszerű, elütő kivitelű bolt áll.

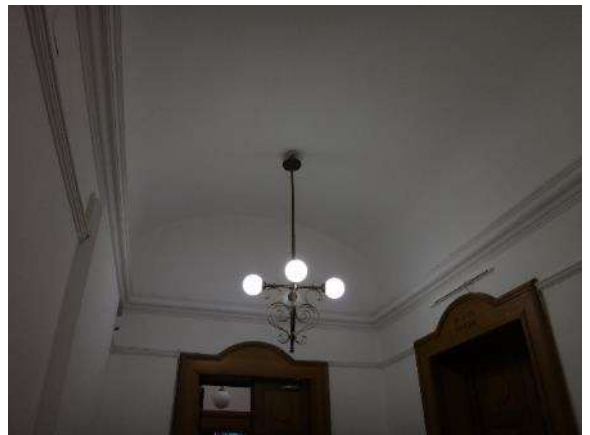
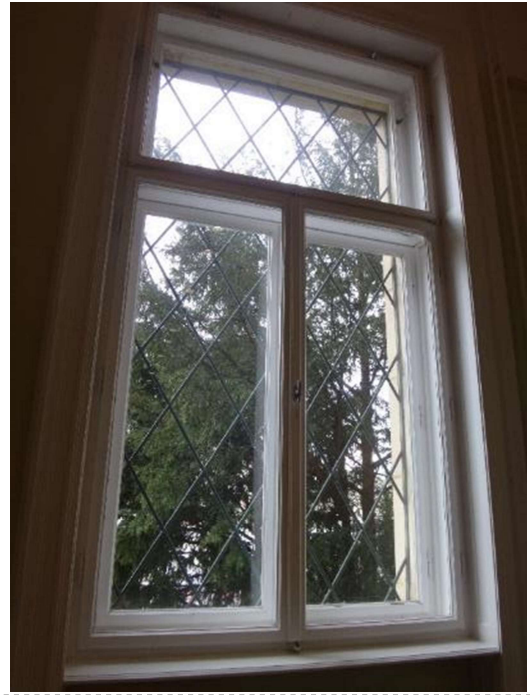

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-nyugati oldal, I. emelet		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 2.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: ún. Igazgatói szárny, irodák, lépcsőház	Történeti rendeltetése: lakóhelyiségek, oldalbejárat, átjáró, lépcsőház	Alapterület: összesen ≈ 140+140 m ²	Belmagasság: ≈ (fsz.) 5,7 és (I. em.) 3,1 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: a földszinti átjárókban rekonstruált terrazzo, a lépcsőházakban mészkő burkolat, mészkő és a legfelső szinten műköző lépcsőfokok, egyes helyiségekben kerámia járólap			1991-96, 1894-96
Födém: kisebb részben talán eredeti csapos gerendafödém, nagyobb részben új vasbetonfödémek, függesztett rabc boltozatokkal			1894-96, 1991-96
Északi traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a térrész elrendezése, belső funkciója többször változott, belső válaszfalai részben eredetiek		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A földszint nyugati részén lévő oldalbejárat az egyetlen eredeti, fennmaradt ajtószervezet. Befelé felnyíló, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként négy-négy üvegezett, kívül kovácsoltvas levéldíszes ráccsal ellátott szemmel, a szemek körül tagolt keretezés, a sarkoknál egy-egy erősen plasztikus rozettával, belül egyszerű mélyített mezők, szárnyanként két-két óriási, bevéselt diópánttal, újragyártott, kúpos, vaskilincsel, belül fehér mázolás, kívül erősen kopott tölgy (?) pác.		1894-96, 1991-96
	Az északi homlokzat földszintjén három nagyméretű, részben eredeti (tok, tagolás), egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak, T-osztással, felül bukó felülvilágítóval. A külső réteg vízszintes párkánya finoman tagolt, a függőleges rátét valószínűleg újabb. A belsően tagolt tokborítás, bélletborítás, deszka könyöklő. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevéselt rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül bújtatott vasrács, zöld mázolással.		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
	Az északi homlokzat emeltén három kisebb méretű, részben eredeti (tok), egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. A belsően bélletborítás, deszka könyöklő. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevéselt rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
Az irodákban és a közlekedő terekben igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal. A földszinten magas,			1991-96

	egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtók, egyébként jellemzően alacsony, egyszárnyú, tömör ajtók, sekély hármás tagolással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.	
Déli traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a térrész elrendezése, belső funkciója többször változott, belső válaszfalai részben eredetiek, a lépcsőháza eredeti, felső része a régihez igazított, újragyártott elemekből	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A déli homlokzaton a lépcsőházba nyíló, részben eredeti (tok, vasaltok) kisebb ablakok. Az egyik álló, a másik alacsony, fekvő formájú. Mindkettő egyrétegű, kétszárnyú, befelé felnyíló, egymásra záródó szárnyakkal, szárnyanként egy-egy üvegezett szemmel, bevésett karcsú diópántokkal, bevésett rúgzárral, egyszerű T-kilincsel. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül bújtatott vasrács, zöld mázolással. Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96 1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: eredeti kőlépcsők, az oldalsó lépcsőházban kovácsoltvas elemekből álló korlát		1894-96

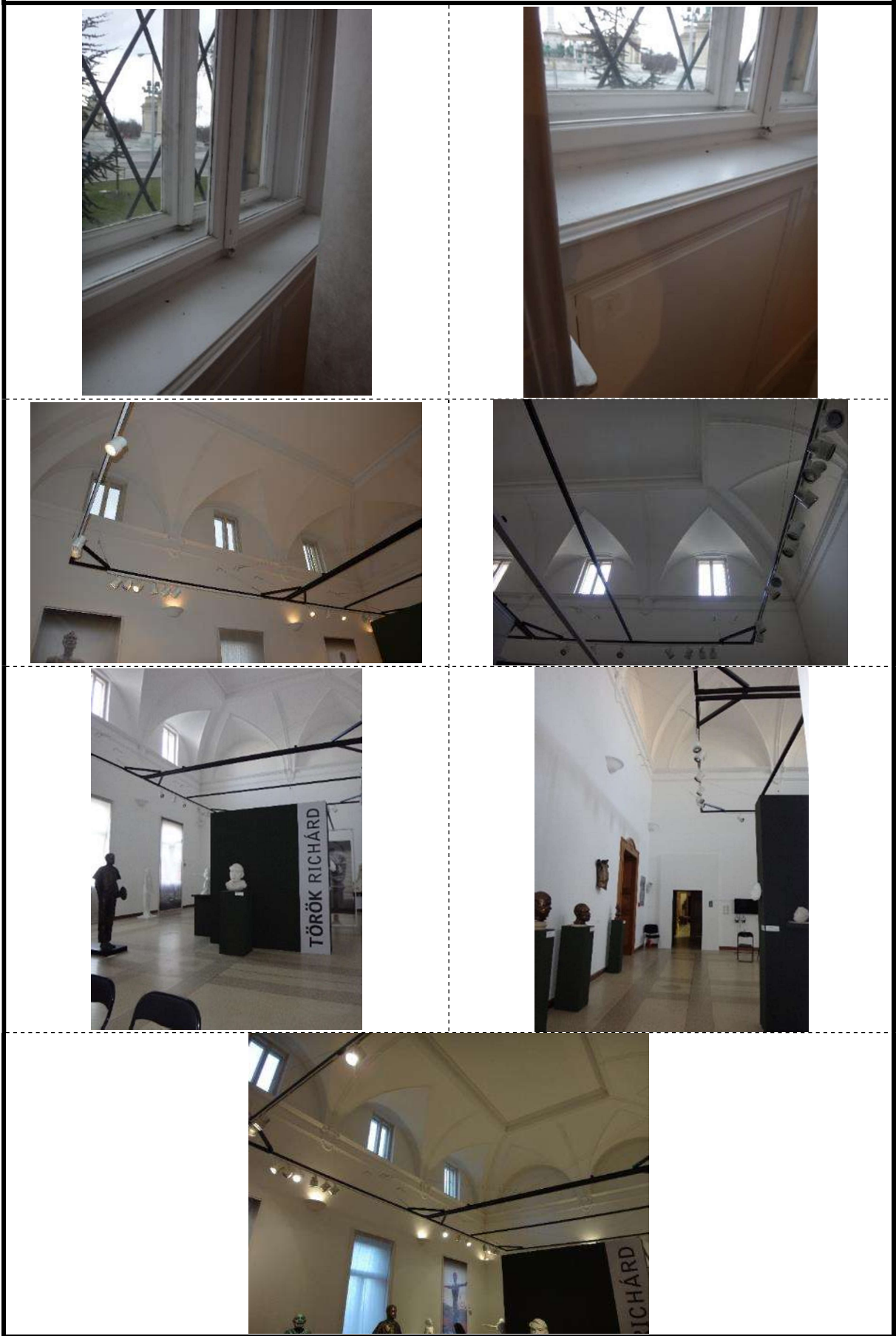

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-keleti oldal		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 3.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiállítótér-kamaraterem	Történeti rendeltetése: tanácsterem	Alapterület: összesen ≈ 140 m ²	Belmagasság: ≈ 6,3/ 9,3 m (főpárkány/ holker felső síkja)
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás		Datálás	
Padló: rekonstruált terrazzo		1991-96	
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabicboltozat (a hosszanti oldalak mentén 3-3 mély fülkével fiókos tükörboltozatot imitál)		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
É-i oldal:	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a felső ablakok fülkéi alatt tagolt, stukkódíszes párkány, lapos, konzolos kompozit fejezetekkel	1894-96, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Az északi homlokzat földszintjén három nagyméretű, részben eredeti (tok, tagolás), egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak, T-osztással, felül bukó felülvilágítóval. A külső réteg vízszintes párkánya finoman tagolt, a függőleges rátét valószínűleg újabb. A belsőn tagolt tokborítás, bélletborítás, deszka könyöklő. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevéselt rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül bújtatott vasrács, zöld mázolással. Kívül bújtatott vasrács, zöld mázolással.	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
K-i oldal:	Az északi homlokzat emeltén három kisebb méretű, részben eredeti (tok), egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. A belsőn bélletborítás, deszka könyöklő. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevéselt rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, stukkódíszes párkány, lapos, konzolos, kompozit fejezetekkel	1894-96, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -	-	
D-i oldal:	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, stukkódíszes párkány, lapos, konzolos, kompozit fejezetekkel	1894-96, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): 6. helyiségcsoport felé igényes, újragyártott tömör belső ajtó, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú,	1991-96	

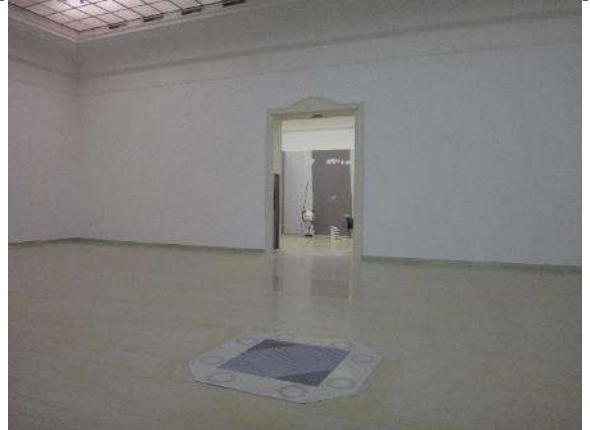
	szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtó.	
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, stukkódíszes párkány, lapos, konzolos, kompozit fejezetekkel	1894-96, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): ma nyílászáró nélküli, részben eltakart alacsony nyílással	1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: a fiókos tükörcboltozat imitáció, a hozzá kapcsolódó stukkódíszek (bordák, tagolt főpárkány, fejezetek)		1894-96

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-főhajó, I-II-III. termék		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 4.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiállítóterek (főhajó)	Történeti rendeltetése: kiállítóterek (főhajó)	Alapterület: összesen ≈ 879 m ²	Belmagasság: ≈ 7,7 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: fa deszkaborítás			1991-96
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabic holker, tagolt, de egyszerű párkánnyal			1894-96, 1962-65, 1991-96
É-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Egyenes záródású, négyes osztású, igényes, újragyártott tömör belső ajtó, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, egyenként két, harmonikaszerűen összekapcsolt, két szárnyal, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott.		1991-96
K-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): termenként, a 6. helyiségcsoport egységei felé egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással		1991-96
D-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, eredetileg egy oszloppár között hármassal volt összekapcsolva a 7. számú helyiséggel		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): széles, nagyméretű nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással, a bélletben szekrénnel, a 7. helyiségcsoport felé		1991-96
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): termenként, az 5. helyiségcsoport egységei felé egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással		1991-96
Belső osztófalak:	Helyiségek osztófalai: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): széles, nagyméretű nyílászáró nélküli nyílások, tok és bélletborítással, fehér mázolóással, a bélletben szekrénnel		1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: eredetileg a belső osztófalakon három-három ajtó nyílt, ma csak a középső van meg			1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-nyugati mellékhajó, IV-V-VI. termek		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 5.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiállítóterek (nyugati mellékhajó)	Történeti rendeltetése: kiállítóterek (nyugati mellékhajó)	Alapterület: összesen ≈ 405 m ²	Belmagasság: ≈ 6-6,9 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: fa deszkaborítás			1991-96
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabic holker, tagolt, de egyszerű párkánnyal			1894-96, 1962-65, 1991-96
É-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A 2. helyiség felől igényes, újragyártott tömör belső ajtó, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtó.		1991-96
K-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): termenként, az 4. helyiségcsoport egységei felé egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással		1991-96
D-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással a 7. helyiségcsoport felé		1991-96
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -		-
Belső osztófalak:	Helyiségek osztófalai: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolóással		1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamosági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik			-

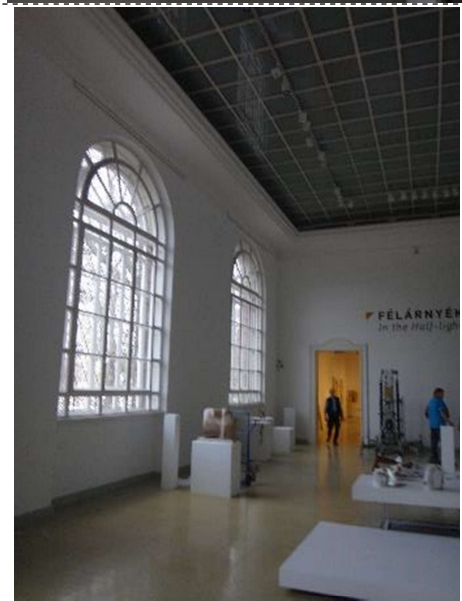

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-keleti mellékhajó, VII-VIII-IX. termék		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 6.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiállítóterek (keleti mellékhajó)	Történeti rendeltetése: kiállítóterek (keleti mellékhajó)	Alapterület: összesen ≈ 405 m ²	Belmagasság: ≈ 6-6,9 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: fa deszkaborítás			1991-96
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabic holker, tagolt, de egyszerű párkánnyal			1894-96, 1962-65, 1991-96
É-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A 3. helyiség felől igényes, újragyártott tömör belső ajtó, sárgásbarna páccal. Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott ajtó.		1991-96
K-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): A középső terem három nagyméretű, részben eredeti (tok, tagolás, külső réteg), félköríves záródású ablakon keresztül kap természetes fényt. Mindhárom ablak hasonló, utólagosan kétrétegűvé alakított, gerébtokos szerkezet. A felső rész a félköríves felülvilágító, koncentrikus, hármas tagolással, üvegezett szemekkel, belső része bukó. A felső (íves felülvilágító) és az alsó rész között, valamint a szerkezet alján keskenyebb, vízszintes mező, négy, fix üvegezett szemmel. Az ablak alsó része függőlegesen öt részre tagolt, egy-egy keskenyebb, fix mező között három, szélesebb, befelé felnyíló szárnyal, melyek közül a két jobboldali egymásra záródó. A szárnyak és a fix részek is négy-négy üvegezett szemmel. Bevésett, kicsi diópántok (szárnyanként 3-3), egyszerű kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.		1894-96, 1962-65, 1991-96
D-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolással a 7. helyiségcsoport felé		1991-96

Ny-i oldal:	Helyiségek falai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak	1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): termenként, az 4. helyiségcsoport egységei felé egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolásal	1991-96
Belső osztófalak:	Helyiségek osztófalai: vakolt, meszelt téglafalak	1894-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és bélletborítással, fehér mázolásal	1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik		-

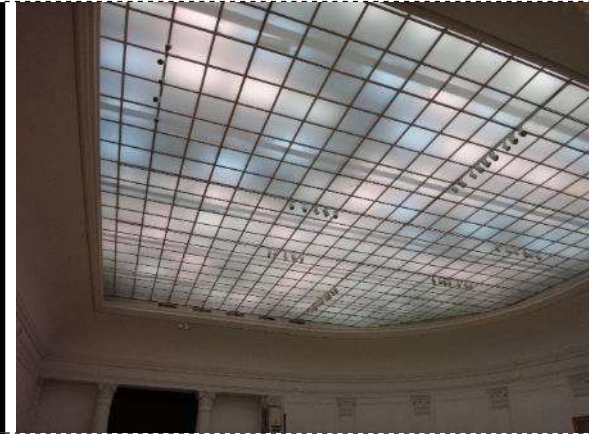

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-szoborcsarnok, X-XI-XII. termék		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 7.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiállítótér- szoborcsarnok	Történeti rendeltetése: kiállítótér- szoborcsarnok	Alapterület: összesen ≈ 657 m ²	Belmagasság: ≈ 7,7 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás		Datálás	
Padló: rekonstruált terrazzo, nem az eredeti, arénaszerűen süllyesztett középrészű állapotban helyreállítva		1991-96	
Födém: felülvilágító, vas-üveg födém, vasbeton elemekről függesztett rabic holker, tagolt, de egyszerű párkánnyal		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
É-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, eredetileg egy oszloppár között hármassal volt összekapcsolva a 4. számú helyiséggel	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): termenként, az 4-5-6. helyiségcsoport egységei felé egy-egy nyílászáró nélküli nyílás, tok és béléstborítással, fehér mázolású, a két széleső alacsonyabb, a középső magas, széles, a béléstben rejtett szekrényekkel	1991-96	
K-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt téglafalak, újabb osztófalakkal, a középső térrész és az oldalhajó között részben újabb belső osztófal. Eredetileg hármassal, egy vas oszloppár és a két szélen falpillérek közeiben (alacsony, kőborítású talplemez, korinthoszi lábazat (gyűrűs tagolású trochilusszal), kompozit fejezet). Az oszlopok mögötti térrész eredetileg fallal volt leválasztva a helyiség keleti kétharmad részétől.	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): eredetileg hármassal, egy oszloppár és a két szélen falpillérek közeiben	1894-96, 1991-96	
D-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt téglafalak. Az íves alaprajzú térrészt eredetileg oszlopsor zárta és e mögött kerengő kísérte (ma a 8. helyiségcsoport belső folyosója), a mai állapot a lefaragott oszlopokkal, közéjük épített osztófalakkal újabb. Kompozit falpillérek, alacsony, kőborítású talplemezzel, korinthoszi lábazattal (gyűrűs tagolású trochilusszal).	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -	-	

<p>Ny-i oldal:</p>	<p>Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: Vakolt, meszelt téglafalak, újabb osztófalakkal, a középső térrész és az oldalhajó között részben újabb belső osztófal. Eredetileg hármás nyílás, egy vas oszloppár és a két szélén falpillérek közeiben (alacsony, kőborítású talplemez, korinthoszi lábázat (gyűrűs tagolású trochilusszal), kompozit fejezet). Az oszlopok mögötti térrész eredetileg fallal volt leválasztva a helyiség nyugati kétharmad részétől.</p> <p>Nyílások (jellege, nyílászáró): eredetileg hármás nyílás, egy oszloppár és a két szélén falpillérek közeiben</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>
<p>Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezeti és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: Az íves alaprajzú térrészt eredetileg oszlopsor zárta és e mögött kerengő kísérté (utóbbi ma a 8. helyiségcsoport belső folyosója), a kompozit falpillérek, eredetileg szabadon álló oszlopok voltak alacsony, kőborítású talplemezzel, korinthoszi lábazattal (gyűrűs tagolású trochilusszal). Északon eredetileg egy oszloppár között hármás nyílással volt összekapcsolva a 4. számú helyiségsorral, a keleti és nyugati téregységek középrész felé eső, oszlopok mögötti része fallal volt leválasztva, és funkcionálisan a szoborcsarnokhoz kapcsolva.</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>	

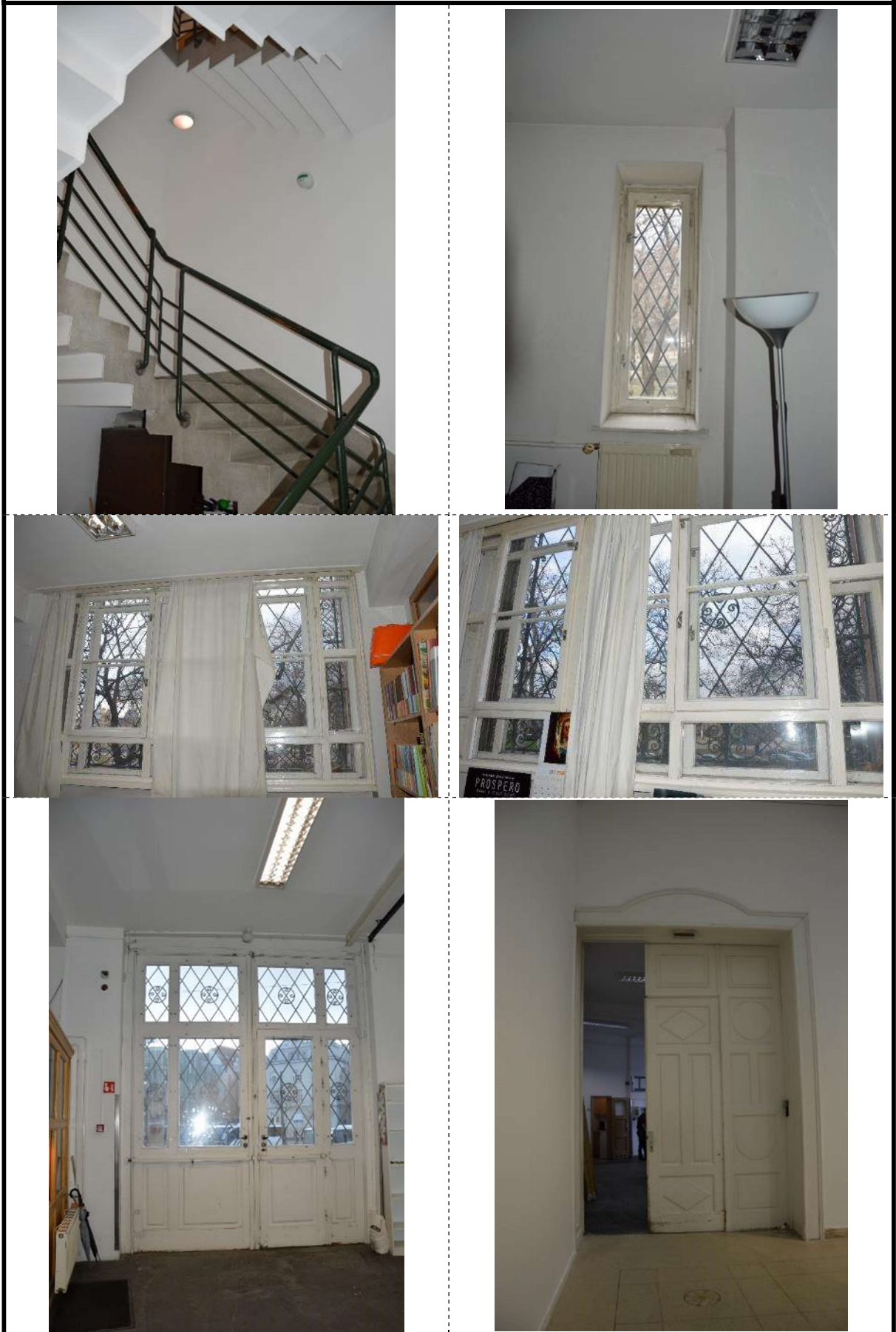

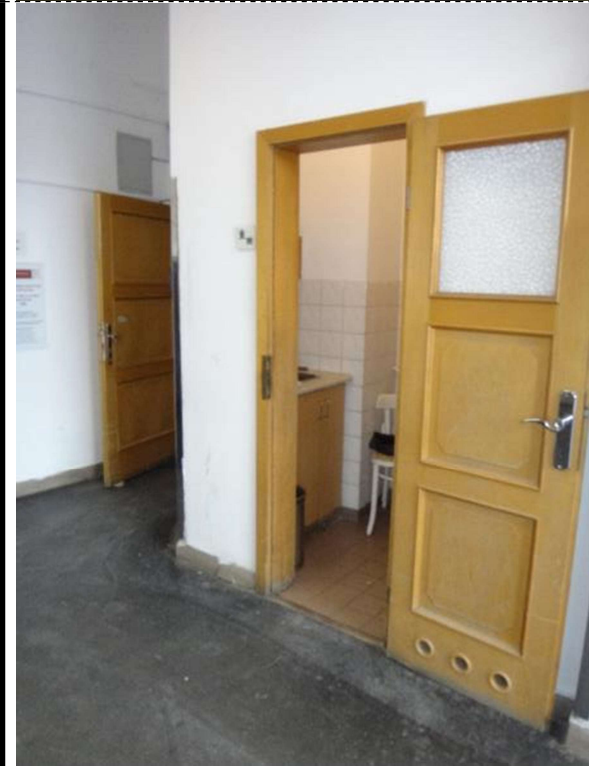

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint déli vége		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 8.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: irodaszárny-gazdasági szánny	Történeti rendeltetése: szoborcarnok körüljárója-kiszolgáló helyiségek	Alapterület: összesen ≈ 430 m ²	Belmagasság: ≈ 3,15-4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás		Datálás	
Padló: beton, műkő lépcsők, kerámia járólapp, PVC az irodákban		1991-96	
Födém: vasbeton		1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
Délnyugati oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, csak a körítő falak őrzik az eredeti alaprajzot, újabb belső osztófalakkal, gazdasági bejárattal, portával	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Három nagyméretű, kisebb részben eredeti (tok, tagolás, külső réteg), félköríves záródású nyílás a homlokzaton. A két szélső ablak hasonló tagolású, utólagosan kétrétegűvé alakított, gerébtokos szerkezet, az utólagos födém beépítés miatt a magasság kétharmada felett egy széles vízszintes, többszörösen tagolt, fogrovatos fa párkánnyal, mely a vonalában lévő belső födémeket hivatott eltakarni. A felső rész a félköríves felülvilágító, koncentrikus, hármastagolással, üvegezett szemekkel, belső része bukó. A szerkezet alján keskenyebb, vízszintes mező, négy, fix üvegezett szemmel. Az ablak alsó része függőlegesen öt részre tagolt, egy-egy keskenyebb, fix mező között három, szélesebb, befelé felnyíló szárnyal, melyek közül a két jobboldali egymásra záródó. A szárnyak és a fix részek is négy-négy üvegezett szemmel. Bevésett, kicsi diópántok (szárnyanként 3-3), egyszerű kilincsek. Kívülből fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal. A középső, hasonló magasságú nyíláskeretben az oldalsó lépcső tetején nyíló hátsó/gazdasági bejárat. A széles ajtó felső része félköríves felülvilágító, ez alatt belül födém, kívül az ablakokhoz hasonló tagolású fa párkány választja el az alsó résztől. Az utóbbi egyenes záródású, négyes osztású, egyrétegű, egymásra záródó, egyenként két,	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96 1991-94	

	<p>harmonikaszerűen összekapcsolt, két szárnyal. Az alsó részen tömör, mélyített mezőkkel díszített, felül szárnyanként két-két üvegezett szemmel. Bevésett diópántok, modern zár és kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás.</p> <p>A térrész homlokzatának két szélén a földszinti irodába nyíló keskeny, egyenes záródású, egyszerű, befelé felnyíló szellőzőablak, bevésett diópántokkal, modern zárral és kilincsekkel. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.</p> <p>A térrész délkeleti sarkához kapcsolódó kis irodahelyiség nyugati oldalán egy egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevésett rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.</p> <p>Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, bélést és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.</p>	<p>1894-96, 1962-65</p> <p>1894-96, 1962-65</p> <p>1991-96</p>
Délkeleti oldal:	<p>Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, csak a körítő falak őrzik az eredeti alaprajzot, újabb belső osztófalakkal, irodákkal</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>
	<p>Nyílások (jellege, nyílászáró): Három nagyméretű, kisebb részben eredeti (tok, tagolás, külső réteg), félköríves záródású nyílás a homlokzaton. Mindhárom ablak hasonló, utólagosan kétrétegűvé alakított, gerébtokos szerkezet. A felső rész a félköríves felülvilágító, koncentrikus, hármastagolással, üvegezett szemekkel, belső része bukó. A felső (íves felülvilágító) és az alsó rész között, valamint a szerkezet alján keskenyebb, vízszintes mező, négy, üvegezett szemmel, előbbi bukó, utóbbi fix. Az ablak alsó része függőlegesen öt részre tagolt, egy-egy keskenyebb, fix mező között három, szélesebb, befelé felnyíló szárnyal, melyek közül a két jobboldali egymásra záródó. A szárnyak és a fix részek is négy-négy üvegezett szemmel. Bevésett, kicsi diópántok (szárnyanként 3-3), egyszerű kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.</p> <p>A térrész homlokzatának két szélén a földszinti irodába nyíló keskeny, egyenes záródású, egyszerű, befelé felnyíló szellőzőablak, bevésett diópántokkal, modern zárral és kilincsekkel. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p> <p>1894-96, 1962-65</p>

	<p>A térrész délkeleti sarkához kapcsolódó kis irodahelyiség nyugati oldalán egy egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevéselt rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.</p> <p>Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevéselt modern pántok, kilincsek, zárok.</p>	<p>1894-96, 1962-65</p> <p>1991-96</p>
<p>Folyosó a szobor csarnok mögött:</p>	<p>Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, eredetileg a szoborcsarnok oszlopsora mögötti körüljáró helye, mai alaprajza új, funkciója a hátsó térrészek horizontális, és vertikális közlekedésének biztosítása, két lépcsőház, négykarú, lebegő műkö lépcsőkkel, a lépcsőházak között vizesblokkok, kisebb tároló helyiségek, a nyugati oldal a kiállítóterek oldalbejáratának előtere</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>
	<p>Nyílások (jellege, nyílászáró):</p> <p>A folyosó északnyugati végén a kiállítóterbe (7. helysorsor nyugati vége) nyíló magas, egymásra záródó, kétszárnyú, egyrétegű ajtó. A bal oldali szárny két, harmonikaszerűen összekapcsolt elemből áll, a táblás, tömör szárnyak tagolása egyszerű. Bevéselt modern pántok, kilincsek, zárok. Kívül-belül fehér mázolás.</p> <p>Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevéselt modern pántok, kilincsek, zárok.</p>	<p>1991-96</p> <p>1991-96</p>
<p>Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: eredetileg is kiszolgáló funkciójú helyiségekkel, ill. a szoborcsarnok oszlopsora mögötti körüljáró helye</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>	

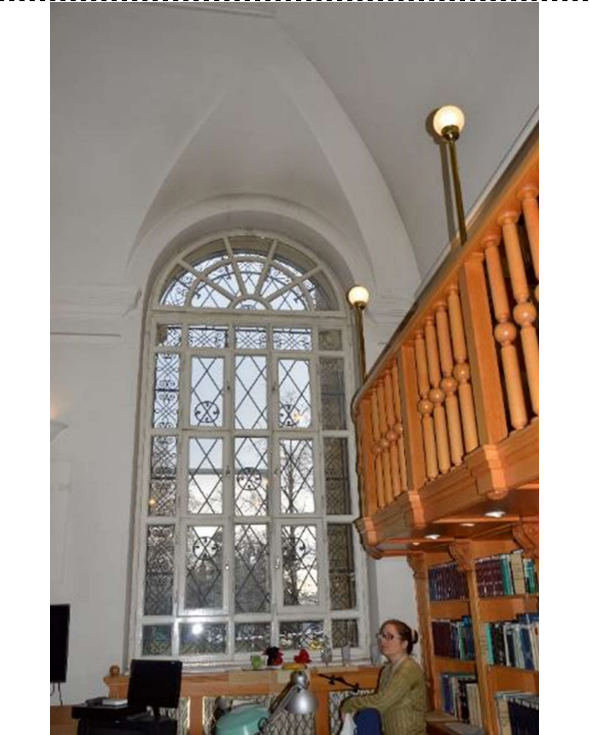
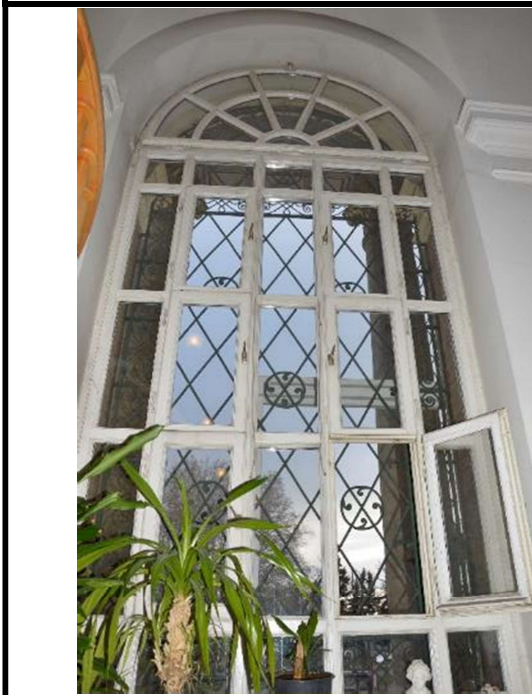

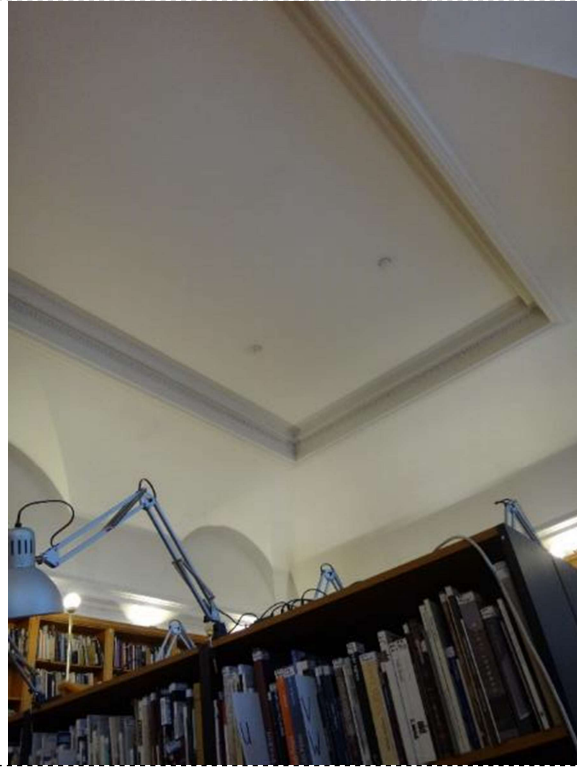

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Földszint-déli portikusz		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 9.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: könyvtár	Történeti rendeltetése: kávézó, kamaraterem, képraktár	Alapterület: összesen ≈ 99 m ²	Belmagasság: ≈ 8 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás		Datálás	
Padló: rekonstruált terrazzo		1991-96	
Födém: vas födém, vasbeton (?) elemekről függesztett rabciboltozat		1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
É-i oldal:	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a fal mentén egyedi tervezésű, ide épített fa galéria	1894-96, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy bejárat és három átjáró kisebb raktárhelyiségek felé, igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással, bevéssett modern pántok, kilincsek, zárok.	1991-96	
K-i oldal:	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a fal mentén egyedi tervezésű, ide épített fa galéria	1894-96, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -	-	
D-i oldal:	Helyiségek falai, osztfalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak	1894-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Három nagyméretű, nagyobb részben eredeti (tok, tagolás, külső-belső réteg), félköríves záródású nyílás a homlokzaton. A két szélső ablak hasonló, utólagosan kétrétegűvé alakított, gerébtokos szerkezet. A felső rész a félköríves felülvilágító, koncentrikus, hármas tagolással, üvegezett szemekkel, belső része bukó. A felső (íves felülvilágító) és az alsó rész között, valamint a szerkezet alján keskenyebb, vízszintes mező, négy, üvegezett fix szemmel. Az ablak alsó része függőlegesen öt részre tagolt, egy-egy keskenyebb, fix mező között három, szélesebb, befelé felnyíló szárnyal, melyek közül a két jobboldali egymásra záródó. A szárnyak és a fix részek is négy-négy üvegezett szemmel. Bevéssett, kicsi diópántok (szárnyanként 3-3), kivéve a	1894-96, 1962-65, 1991-96	

	<p>felülvilágítókat. Az utóbbiak keseny, tagolt végű, hosszúkás diópántjai valószínűleg eredetiek. Egyszerű kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal. A középső, hasonló magasságú nyíláskeretben a hátsó portikusz egyrétegű bejárata, amely a 2. számú helyiségcsoport külső bejárati ajtaján kívül az egyetlen nyílászáró, ami nagyobb részét építéskori állapotát őrzi. A széles ajtó felső része félköríves felülvilágító, ez alatt magas, kívül finoman tagolt fa párkány választja el egy közbeeső résztől. Az utóbbi vízszintesen hármas tagolású, a két szélén egy-egy négyzetes kisebb, középen egy szélesebb, nagyobb üvegezett, bukó szárnyal. A külső rétegen a szárnyak között pilaszteres rátét tagolás van. Az alsó részt a közbeesőtől kívül újabb tagolt párkány választja el. Az alsó rész egyenes záródású, négyes osztású, egyrétegű, egymásra záródó, egyenként két, harmonikaszerűen összekapcsolt, két, közbeeső, befelé felnyíló, és egy-egy oldalsó, fix szárnyal. Az alsó részen tömör, kívül-belül mélyített, finoman tagolt mezőkkel díszített, belül az ajtószárnyakon, lent futókutya motívummal tagolt, felül szárnyanként két-két üvegezett szemmel. Bevészt diópántok, modern zárok és kilincsek, az ajtón újragyártott kúpos kilincs. Kívül díszes, bújtatott ráccsal. Kívül-belül fehér mázolás.</p>	
Ny-i oldal:	<p>Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a fal mentén egyedi tervezésű, ide épített fa galéria</p> <p>Nyílások (jellege, nyílászáró): -</p>	1894-96, 1991-96
	<p>Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem látszik/nem maradt fenn</p>	-

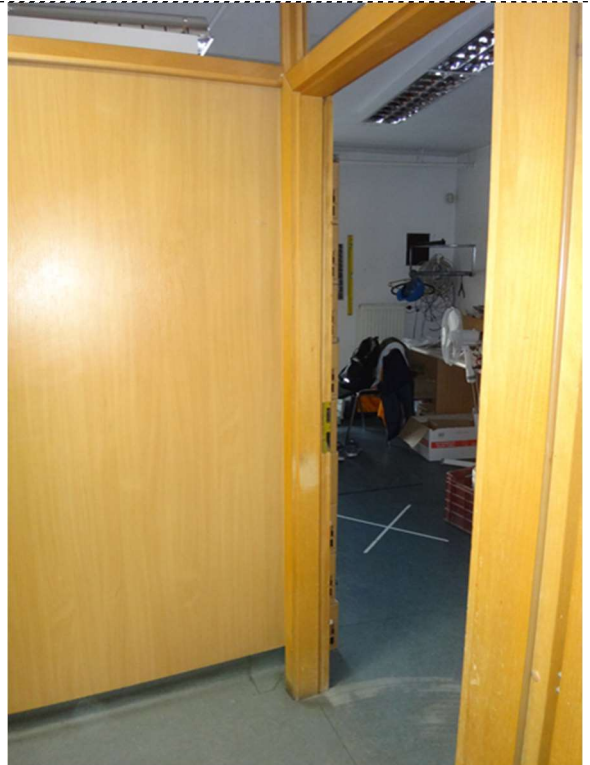

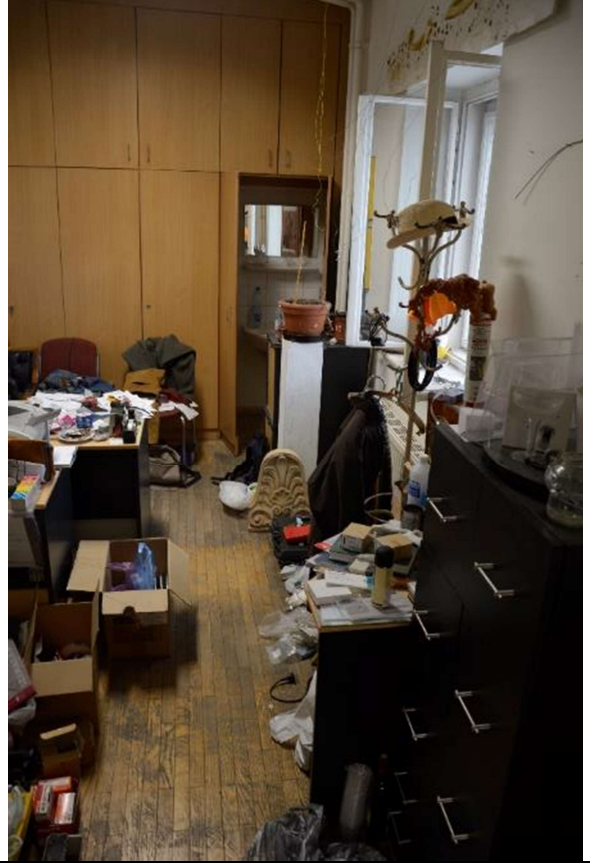

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): I. félemelet, I. emelet		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 10.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: irodászárny-gazdasági szárny	Történeti rendeltetése: szoborcsarnok körüljárója-kiszolgáló helyiségek	Alapterület: összesen ≈ 430 m ²	Belmagasság: ≈ 3-3,15 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: beton, műkő lépcsők, kerámia járólappal, PVC az irodákban			1991-96
Födém: vasbeton			1962-65, 1991-96
Délnyugati oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, csak a körítő falak őrzik az eredeti alaprajzot, újabb belső osztófalakkal, gazdasági igazgatói irodászárny	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Három nagyméretű, kisebb részben eredeti (tok, tagolás, külső réteg), félköríves záródású nyílás a homlokzaton. Az utólagos födém beépítés miatt csak a felső, félköríves felülvilágító rész esik ide, a teljes ablak leírását l. a 8. helyiségcsoport adatlapján. Koncentrikus, hármastagolással, üvegezett szemekkel, belső része bukó. Bevésett diópántok, modern zár és kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.	1894-96, 1962-65, 1991-96	
	A térrész homlokzatának két szélén a földszinti irodába nyíló keskeny, egyenes záródású, egyszerű, befelé felnyíló szellőzőablak, bevésett diópántokkal, modern zárral és kilincsekkel. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.	1894-96, 1962-65	
	A térrész délkeleti sarkához kapcsolódó kis irodahelyiség nyugati oldalán egy egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevésett rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.	1894-96, 1962-65	
	Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.	1991-96	
Délkeleti oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, csak a körítő falak őrzik az eredeti alaprajzot, újabb belső osztófalakkal, műszaki osztály irodászárnya	1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Három nagyméretű, kisebb részben eredeti (tok, tagolás, külső réteg), félköríves záródású nyílás a	1894-96, 1962-65	

	<p>homlokzaton. Az utólagos földem beépítés miatt csak a felső, félköríves felülvilágító rész esik ide, a teljes ablak leírását l. a 8. helyiségcsoport adatlapján. Koncentrikus, hármastagolású, üvegezett szemekkel, belső része bukó. Bevésett diópántok, modern zár és kilincsek. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.</p> <p>A térrész homlokzatának két szélén a földszinti irodába nyíló keskeny, egyenes záródású, egyszerű, befelé felnyíló szellőzőablak, bevésett diópántokkal, modern zárral és kilincsekkel. Kívül-belül fehér mázolás. Kívül díszes, bújtatott ráccsal.</p> <p>A térrész délnyugati sarkához kapcsolódó kis irodahelyiség keleti oldalán egy egyenes záródású, kétrétegű, egymásra záródó, kétszárnyú, befelé-befelé felnyíló, gerébtokos ablak. Egyszerű, tagolatlan diópántok, bevésett rúgzár, egyszerű T-kilincs. Kívül-belül fehér mázolás.</p> <p>Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.</p>	<p>1894-96, 1962-65</p> <p>1894-96, 1962-65</p> <p>1991-96</p>
<p>Folyosó a szoborcsarnok mögött:</p>	<p>Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a délkeleti és délnyugati oldalon lévő irodáktól fél emelettel lefelé eltolt térrész, eredetileg a szoborcsarnok oszlopsora mögötti körüljáró helye, mai alaprajza új, funkciója a hátsó térrészek horizontális, és vertikális közlekedésének biztosítása, két lépcsőház, négykarú, lebegő műkölt lépcsőkkel, a lépcsőházak között vizesblokkok, kisebb tároló helyiségek</p>	<p>1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96</p>
	<p>Nyílások (jellege, nyílászáró): Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok.</p>	<p>1991-96</p>
<p>Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem látszik/nem maradt fenn</p>		<p>-</p>

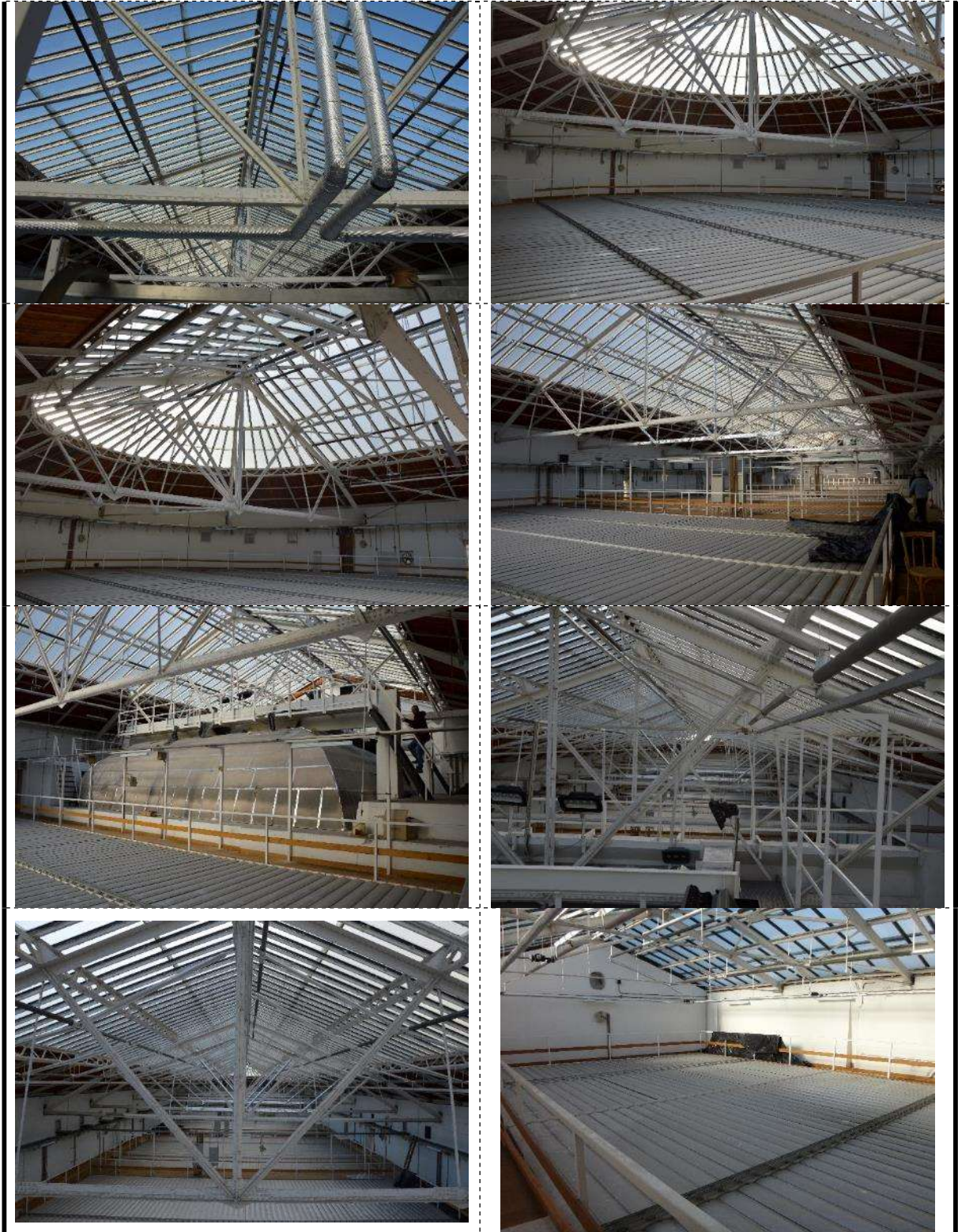

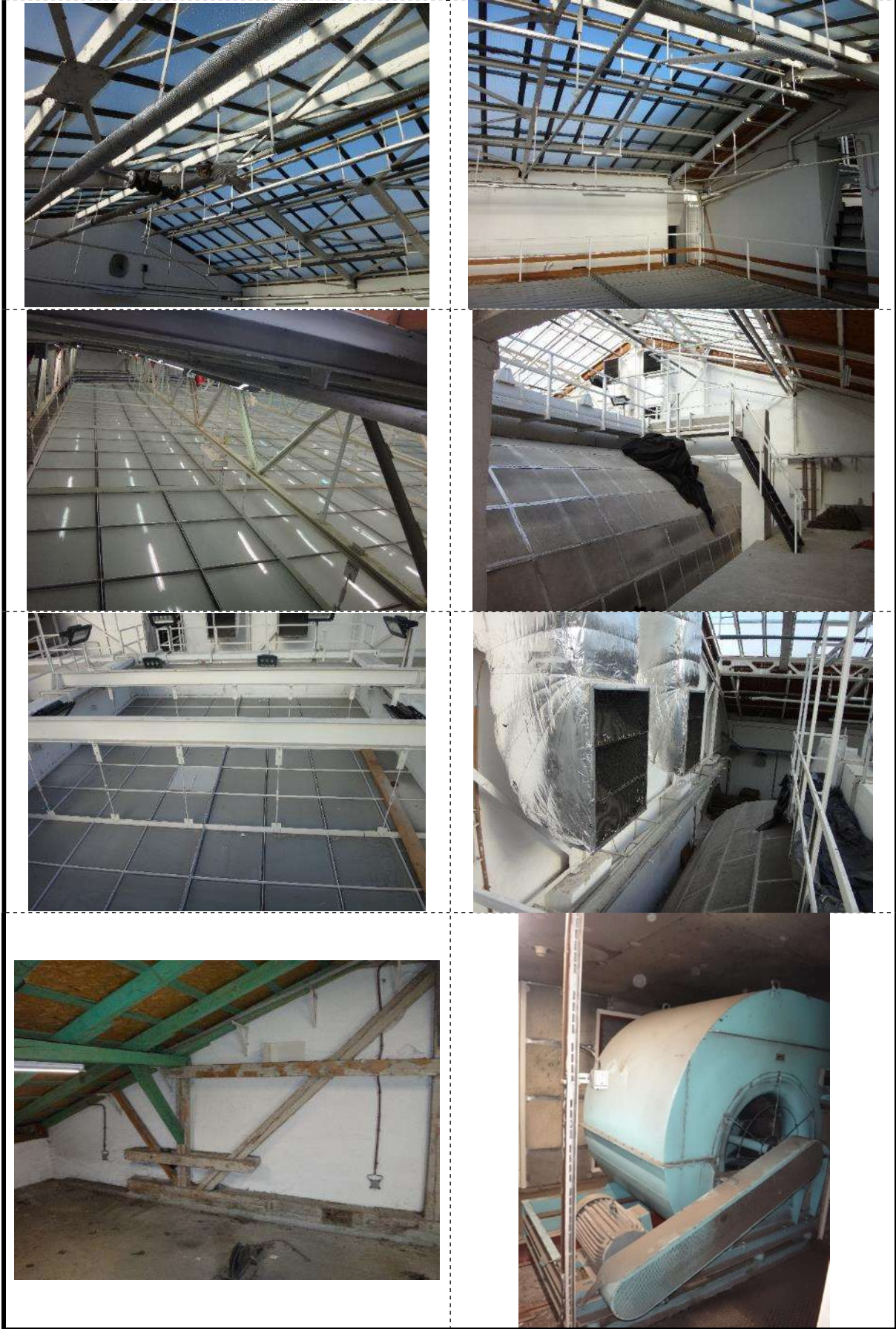

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): II. félemelet-tetőtér		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 11.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: irodaszárny-gazdasági szárny-tetőtér és az ott elhelyezett gépészeti helyiségek	Történeti rendeltetése: tetőtér	Alapterület: összesen ≈ 3670 m ²	Belmagasság: ≈ 3-5,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: beton, műkő lépcsők, kerámia járólap, PVC az irodákban, deszkaborítás a tetőtérben			1991-96
Tetőtér: szegecselt, acélszerkezetű csarnokfödém pilléres-rácsos főtartóval, a középső rész felett magasabb, a szélső terek felett alacsonyabb hajlásszöggel, a héjazata nagyjából fémszállal erősített keményüveg táblákból áll, a kiállítótermek (4-5-6. helyiségek) felüvilágítója egy független acélrácsról függ, körben vasbeton koszorú, melyről a rabc holkerek függnek, a tetőtér északi végében az előcsarnok magasabb födémje mögött modern légtechnikai helyiség légbefúvó géppel			1894-96, 1950-es évek első fele, 1962-65, 1991-96
Tetőtéri helyiségek:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, újabb osztófalakkal, eredetileg szinte teljesen kihasználatlan rész volt, beépítése a legutóbbi felújítás eredménye, a második félemeleten gépészeti helyiségek, egy fél emelettel feljebb eltolva, a második szinten, a tulajdonképpeni tetőtérben irodák, műhelyek és kisebb raktárak kaptak helyet		1894-96, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Az irodákban igényes, újragyártott tömör belső ajtók, sárgásbarna páccal, béllet és tokborítással. Bevésett modern pántok, kilincsek, zárok. Modern tetőablakok.		1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamosági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem látszik/nem maradt fenn			-

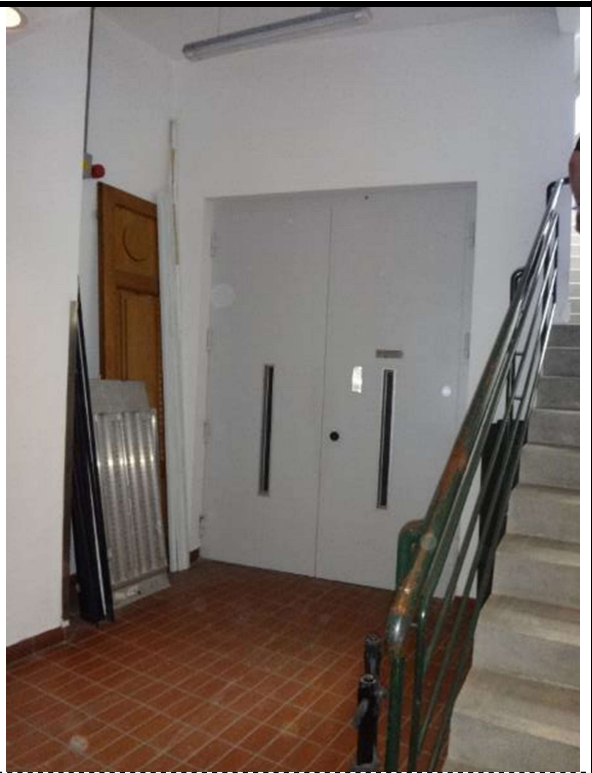

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-középső rész		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 12.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: raktárak, műhelyek, gépészeti helyiségek, teherlift	Történeti rendeltetése: nem volt, eredetileg csak részlegesen alapincézve	Alapterület: összesen ≈ 1200 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: vasbeton, téglaborítással			1991-96
Födém: vasbeton síkfödém			1991-96
Középső szakasz:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, vékony, belső osztófalak, és két keresztfolyosó, eredetileg csak a terület nyugati sávja alatt volt pince, a pilléres tagolású középső rész új, az észak felé eső keresztfolyosó északi oldalán apró mosdóhelyiségek, egy blokk az előcsarnok (15. helyiség) felől megközelíthető mosdó	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): zömmel egy és kétszárnyú, egyenes záródású ajtók a 13. és 14. helyiségcsoport folyosói felől	1991-96	
Délkeleti és délnyugati oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, újabb osztófalakkal, eredetileg csak a délnyugati helyiség volt alapincézve, ma itt működő lépcső a pincébe, teherlift	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): zömmel egy és kétszárnyú, egyenes záródású ajtók a 13. és 14. helyiségcsoport folyosói felől, a déli homlokzaton összesen három-három, hasonló pinceszellőző. Egyrétegű, egyenként egyszárnyú, egyenes záródású, kívül tagolt kőkeretes kettős ablakok, belül mély rézsús fülkében, kívül bujtatott ráccsal.	1991-96	
Íves folyosó a középső rész mögött:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): zömmel egy és kétszárnyú, egyenes záródású ajtók	1991-96	
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik			-

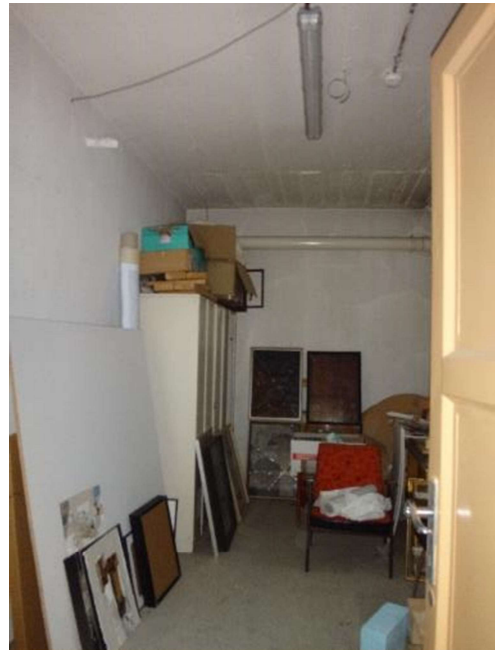
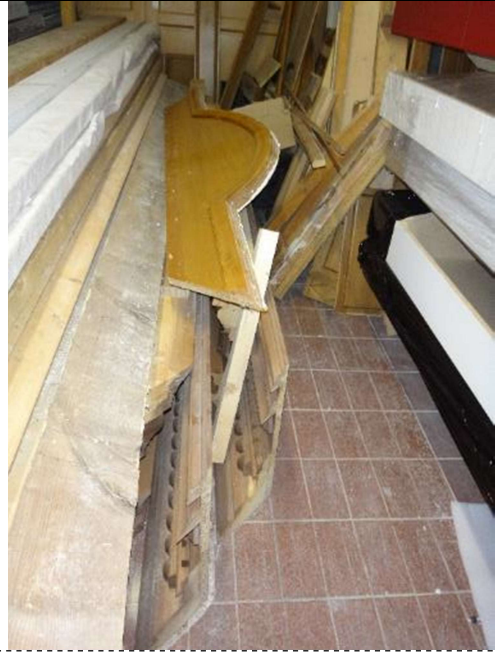

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-nyugati oldal		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 13.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: raktárak, műhelyek	Történeti rendeltetése: kiszolgáló, vegyes funkciójú helyiségek	Alapterület: összesen ≈ 665 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: vasbeton, téglaborítással			1991-96
Födém: poroszsüveg födém			1894-96
Falak, burkolatok, nyílások (jellege, nyílászáró): Vakolt, meszelt téglafalak. A helyiségsor eredetileg is alá volt pincézve, mai alaprajzi elrendezése és belső osztófalai újak, a belső oldalon folyosó húzódik, erről nyílnak a nyugat felé eső helyiségsor egyszerű, egy, vagy kétszárnyú fém ajtói és a 12. térrész hasonló ajtói. A nyugati homlokzat felé összesen kilenc, hasonló pinceszellőző. Egyrétegű, egyenként egyszárnyú, egyenes záródású, kívül tagolt kőkeretes kettős ablakok, belül mély rézsús fülkében, kívül bujtatott ráccsal.			1894-96, 1962-65, 1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamosági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: a pincerész korábbi eredetére csak a födém utal			1894-96

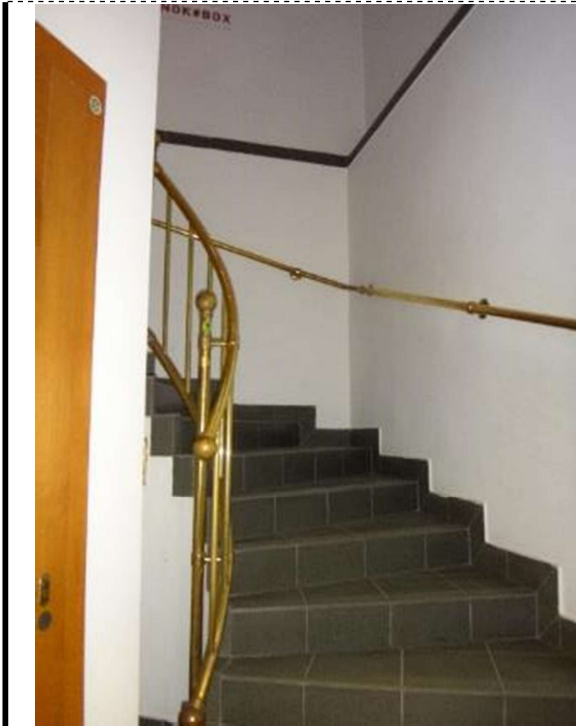
Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-keleti oldal		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 14.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kiszolgáló, vegyes funkciójú helyiségek	Történeti rendeltetése: nem volt, eredetileg csak részlegesen alapincézve	Alapterület: összesen ≈ 665 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: vasbeton, téglaborítással			1991-96
Födém: vasbeton			1991-96
Falak, burkolatok, nyílások (jellege, nyílászáró): Vakolt, meszelt téglafalak. A helyiségsor eredetileg nem volt pincézve, mai alaprajzi elrendezése és belső osztófalai újak, a belső oldalon folyosó húzódik, erről nyílnak a kelet felé eső helyiségsor egyszerű, egy, vagy kétszárnyú fém ajtói és a 12. térrész hasonló ajtói. A keleti homlokzat felé összesen hét, hasonló pinceszellőző. Egyrétegű, egyenként egyszárnyú, egyenes záródású, kívül tagolt kőkeretes hármas ablakok, belül mély rézsűs fülkében, kívül bujtatott ráccsal.			1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik			-

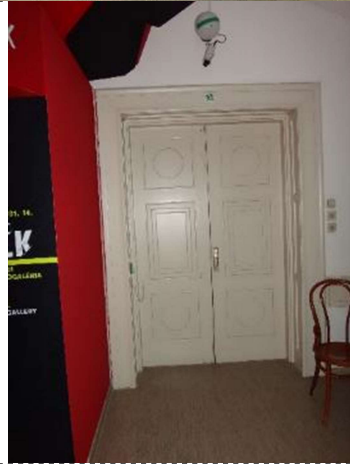
Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-előcsarnok		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 15.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: előcsarnok-ruhatár	Történeti rendeltetése: nem volt, eredetileg csak részlegesen alapincézve	Alapterület: összesen ≈ 168 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: műgyanta, PVC			1991-96
Födém: vasbeton			1991-96
Középső rész:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, a közel négyzetes alaprajzú teret négy, vékony, hengeres vasbeton pillér tagolja kilenc egységre, a födém azonos magassága alacsony belmagasságú, de tágas csarnok, az északi és déli falakon fehérre mázolt táblás lambéria	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó kétszárnyú ajtó a déli fal közepén a mosdóhelyiség felé (l. 12. helyiségcsoport leírását), modern vasaltok és diópántok, kívül-belül fehér mázolás	1991-96	
K-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, osztófalakkal három egységre tagolt, az északi szélén lévő kisebb négyzetes helyiségben lift, a déli szélén lévő kisebb négyzetes helyiségben átjáró a mozi terem (17. helyiség) felé, a kettő között szélesebb térrészben ruhatár és a mozi terem (17. helyiség) vetítőterme	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): az egyes helyiségekbe vagy nyílászáró nélküli, széles egyenes nyílások vezetnek, vagy egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó kétszárnyú ajtók, modern vasaltok és diópántok, kívül-belül fehér mázolás	1991-96	
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, osztófalakkal három egységre tagolt, az északi szélén lévő kisebb négyzetes helyiségben csigalépcső az 1. helyiség felől, a déli szélén lévő kisebb négyzetes helyiségben átjárók a pince (12. helyiségcsoport) és a büfé (16. helyiségcsoport) felé, a kettő között szélesebb térrészben a büfé külső része (16. helyiség)	1991-96	
	Nyílások (jellege, nyílászáró): az egyes helyiségekbe vagy nyílászáró nélküli, széles	1991-96	

	<p>egyenes nyílások vezetnek, vagy egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó kétszárnyú ajtók, modern vasaltok és diópántok, kívül-belül fehér mázolás</p>	
<p>Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem látszik/nem maradt fenn</p>		-

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-nyugati oldal		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 16.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: kávézó és kiszolgáló helyiségei	Történeti rendeltetése: lakóhelyiségekhez kapcsolódó pince	Alapterület: összesen ≈ 155 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: PVC, kerámia járólap a konyhában			1991-96
Födém: vakolt, meszelt, szegmensívű téglá dongaboltozat, vasbeton			1894-96, 1991-96
Északi traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, részben eredeti osztófalakkal, a mai funkció új, a nagyobb, kelet felé eső térrészben a büfé kapott helyet, a nyugat felé eső két térben a tálaló, és mosogató/konyha van		1894-96, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): modern belső ajtók, a homlokzat felé egyrétegű, egyenes záródású pincszellőző, kelet és dél felé nyílászáró nélküli nyílások		1894-96, 1991-96
Déli traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, részben eredeti osztófalakkal, ma alárendelt közlekedő funkciókkal felfelé (délnyugati sarokban lépcsőház alsó része, keleti részen átjáró a 13. helyiségcsoport felé		1894-96, 1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): kelet és észak felé nyílászáró nélküli nyílások, dél felé egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó kétszárnyú ajtók, modern vasaltok és diópántok, kívül-belül fehér mázolás		1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem látszik/nem maradt fenn			-

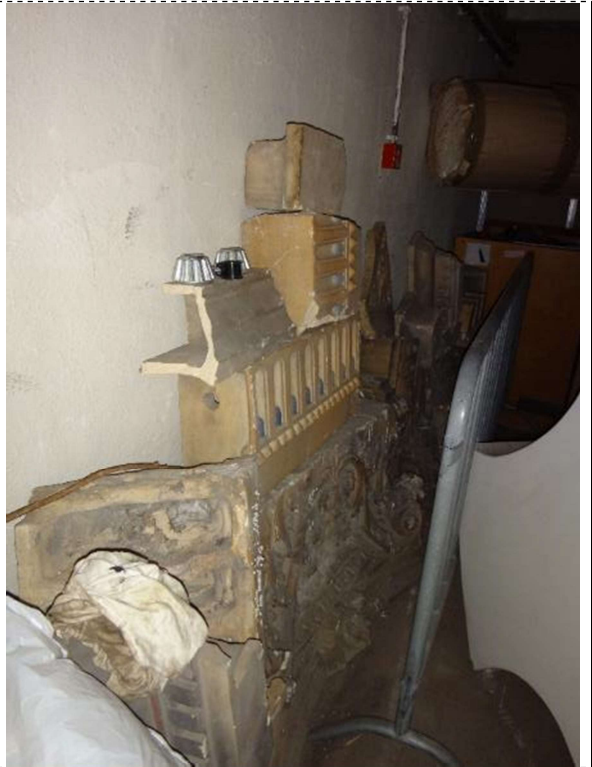

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint-keleti oldal		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 17.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: előadóterem- moziterem	Történeti rendeltetése: nem volt, eredetileg csak részlegesen alápincézve	Alapterület: összesen ≈ 158 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2-3,4 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: műgyanta (?)			1991-96
Födém: vasbeton			1991-96
É-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -		-
K-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): -		-
D-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak		1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): egy alacsony, egyszárnyú, tömör ajtó a 14. számú helyiségcsoport felé, mély bélletben, béllet és tagolt tokborítással, bevészt modern zárok és kilincs, kívül fehér, belül fekete mázolás		1991-96
Ny-i oldal:	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt, meszelt téglafalak, újabb osztófalakkal		1991-96
	Nyílások (jellege, nyílászáró): Magas, egyenes záródású, egyrétegű, egymásra záródó két szárnyal, szárnyanként tagolt, mélyített mezőkkel díszített, béllet és tokborítással ellátott. Bevészt modern zárok és kilincs, kívül fehér, belül fekete mázolás.		1991-96
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépészeti és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik			-

Védett műemléki értékek helyiség adatlapja			
Helye (épületszint, épületrész): Pinceszint déli vége		A tárgyalt helyiségek sorszáma: 18.	
Megnevezése		Méret	
Aktuális funkciója: tároló-garázs	Történeti rendeltetése: nem volt, eredetileg csak részlegesen alapincézve	Alapterület: összesen ≈ 130 m ²	Belmagasság: ≈ 3,2 m
Térelhatárolás történeti értéket képviselő anyagai, szerkezetei, díszítményei			
Megnevezés, leírás			Datálás
Padló: beton			1962-65
Födém: bordás vasbeton			1962-65
Keleti traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt meszelt téglafalak, utólagos belső gipszkarton fallal leválasztva a nyugati traktusról, a két traktus között üvegtégla sávokkal leválasztott kicsi gázelosztó helyiség		1962-65
	Nyílások (jellege, nyílászáró): a portikusz jobb oldalán, pofafalak között vezető rámpa végén csupán egy egyedi tervezésű, bújtatott rácsos, kétszárnyú kapu zárta eredetileg, ma redőnyös garázskapu is védi a belső teret, a garázs előterében kicsi, négyzetes ablak nyílik kelet felé		1962-65
Nyugati traktus	Helyiségek falai, osztófalai, burkolatok: vakolt meszelt téglafalak, utólagos belső gipszkarton fallal leválasztva a nyugati traktusról, a két traktus között üvegtégla sávokkal leválasztott kicsi gázelosztó helyiség		1962-65
	Nyílások (jellege, nyílászáró): a portikusz bal oldalán, pofafalak között vezető rámpa végén csupán egy egyedi tervezésű, bújtatott rácsos, kétszárnyú kapu zárta eredetileg, ma redőnyös garázskapu is védi a belső teret, a garázs előterében kicsi, négyzetes ablak nyílik kelet felé		1962-65
Beépített történeti berendezések, történeti épületgépzési és épületvillamossági berendezések szerkezetei és fragmentumai, egyéb belső történeti épületszerkezetek, felszerelések, fragmentumok, elpusztult vagy elbontott elemekre, rejtett szerkezetekre, takart díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló nyomok: nem maradt fenn/nem látszik			-

V. Összefoglaló értékelés, további kutatásra, a védett műemléki érték megőrzésére és fenntartására vonatkozó szakértői javaslat - (496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 9. melléklet D. pont 8- 10., és F. pont szerint)

A Múcsarnok épülete a budapesti millenniumi ünnepségek fő helyszínének egyik attrakciójaként épült fel, és a modern értelemben vett kiállító csarnok, a „kunsthalle” monumentális hazai példánya. Tervezője Schickedanz Albert a hazai késő historizáló építészet sokoldalú, érett mestere volt, műve a hazai historizmus különleges minőségű emléke, amely egyedi értékei, korszakos jelentősége, és építészeti együttesben elfoglalt helye miatt is védelemre érdemes.

Az eredeti építkezést a 20. század második közepe után több felújítás és átalakítás is követte, melyek közül a mai állapot az 1990-es évek közepén lezajlott nagy rekonstrukció után alakult ki. Az épület legfőbb értékét az épület tömege, külső homlokzatainak részletformálása és tagolása, összességében tehát a határoló szerkezeteinek jelenlegi formája jelenti, ezért azok megtartása, a mai összkép és tagolás változatlanul hagyása különösen javasolt. Mindezért a homlokzatokon történő minden beavatkozáshoz szakrestaurátor útmutatása szükséges.

Az energetikai célú korszerűsítés (utólagos hőszigetelés, nyílászárók nem korhű szerkezetre történő cseréje) a műemléki védettség miatt nem támogatható, és nem lehetséges. Az épület és környezete megjelenését befolyásoló, új gépészeti berendezések (napelemek, kültéri egységek) elhelyezése az ingatlan területén nem javasolt. A meglévő gépészeti rendszerek korszerűsítése, vagy azonos kivitelű, de korszerűbb rendszerre történő cseréje a fenti szempontok érvényesülése mellett lehetséges. További változtatási javaslatokat is a fentiek szellemében tehetünk.

A nyílászárókra vonatkozó speciális javaslatok:

<p>Speciális kezelésű nyílászárók-restaurálandó nyílászárók</p>	<p>Az igazgatói szárny oldalbejárata- IV. fejezet 2. helyiségcsoport</p> <p>Az igazgatói szárny déli homlokzatának (lépcsőház) ablakai- IV. fejezet 2. helyiségcsoport</p> <p>A könyvtár hátsó portikusz felé néző nyílásai, ablakok és ajtók- IV. fejezet 9. helyiség</p>	<p>A nyílászárók teljesen vagy nagyobb részben építési korúak, helyreállításuk során a fizikai fenntartásuk és szakrestaurátor bevonásával történő helyreállításuk javasolt.</p> <p>A mai tagolás minden esetben fenntartandó. A hiányzó, vagy modern vasalatuk egyedi terv szerint, az eredeti mintájára gyártandó újra.</p> <p>Hőszigetelt üvegek beépítése során vagy az egy rétegben is szigetelő keményüveget, vagy a legvékonyabb dupla üveges szerkezet használata javasolt.</p>
<p>Speciális kezelésű nyílászárók-megtartandó/felújítandó nyílászárók</p>	<p>A főbejárat rekonstruált kétszárnyú kapuja, a középső hajó bejárata- IV. fejezet 1. helyiségcsoport</p> <p>Az igazgatói szárny északi homlokzatának</p>	<p>A nyílászárók részben építési korúak, vagy annak megfelelően rekonstruáltak (1991-96). Helyreállításuk során a fizikai fenntartásuk javasolt. Ha szükséges javításuk vagy részleges cseréjük az szakrestaurátor útmutatása</p>

	<p>ablakai- IV. fejezet 2. helyiségcsoport</p> <p>A kamaraterem északi homlokzatának ablakai- IV. fejezet 3. helyiség</p> <p>A keleti oldalhomlokzat kelet felé nyíló ablakai- IV. fejezet 6. helyiségcsoport</p> <p>A déli oldalon, az exedra kelet és nyugat felé nyíló nagyméretű ablakai- IV. fejezet 8-9. helyiségcsoportok</p>	<p>szerint szakipari tevékenységgel elvégezhető.</p> <p>A mai tagolás minden esetben fenntartandó. A hiányzó, vagy modern vasalatuk egyedi terv szerint, az eredeti mintájára gyártandó újra.</p> <p>Hőszigetelt üvegek beépítése során vagy az egy rétegben is szigetelő keményüveget, vagy a legvékonyabb dupla üveges szerkezet használata javasolt.</p>
<p>Szabadon kezelhető nyílászárók</p>	<p>Az összes, legutóbbi rekonstrukció során készített belső ajtó, kivéve a fentebb említettek, a kiállítóterek belső nyílászáróinak tokjai, a felülvilágítók rendszere, a tetővilágító ablakok.</p>	<p>Elsősorban a mai állapot fenntartása javasolt, ill. modernebb, de azonos kivitelű szerkezetre való csere támogatható.</p>

Belsőépítészeti és gépészeti javaslatok:

A meglévő gépészeti helyiségek, aknák és csatornák újbóli felhasználása javasolt. Ha a gépészet tervezése során átalakítási igény, vagy új nyomvonal merül fel arról külön szakértői vélemény készítenendő. A pincefödémek közül a IV. fejezet 13. és 16. helyiségcsoportjainak szerkezete fenntartandó, műemléki érték, a többi födém, különösen a gépészet átalakítása miatt szabadon kezelhető.

A tető vas acélszerkezete védendő műemléki érték, a héjazata szigetelt üvegezésre megkötés nélkül cserélhető.

A belső burkolatok közül a terrazzo rekonstrukciók fenntartását javasoljuk, a kiállítóterek belső padozatának (szükséges) cseréje során a meglévő terrazzókhöz hasonló megoldás javasolt.

A kiemelt jelentőségű előcsarnok összképének javításához az elbontott harmadik pavilon építmény visszaépítése javasolt.

Az épület építéstörténetét tisztázottnak, fennmaradt értékeit ismertnek tekintjük. Mivel a tervezett felújítás a meglévő állapot hosszú távú fenntartását célozza, várható, hogy az építészeti terv szakszerű kivitelezés során műemléki érték nem sérül. Falkutatást ugyan nem tartunk szükségesnek, de a kivitelezést az új állapot dokumentálása érdekében javasoljuk megfigyeléssel kísérni.